

**Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav translatologie**

LIBOR NEKULA

**HODNOCENÍ TLUMOČNICKÉHO VÝKONU RŮZNÝMI SKUPINAMI
PŘÍJEMCŮ**

**ASSESSMENT OF INTERPRETATION PERFORMANCE BY VARIOUS
GROUPS OF USERS**

Magisterská diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jana Rejšková

Praha 2008

Čestně prohlašuji, že jsem diplomový úkol zpracoval samostatně a že jsem uvedl veškerou použitou literaturu.

V Praze dne 20. 4. 2008

Na tomto místě bych chtěl poděkovat hlavně vedoucí práce PhDr. Janě Rejškové za její pomoc při organizaci experimentu a cenné rady při psaní této diplomové práce. Upřímný dík patří také konzultantům doc. PhDr. Ivaně Čeňkové, CSc. a prof. Franzu Pöchhackerovi za jejich zkušenosti a připomínky.

Dále bych chtěl poděkovat také Petře Konšalové, Janu Valentovi a Květoslavě Podhajské za to, že si našli čas a byli ochotni zúčastnit se našeho experimentu jako tlumočníci, Rodericku Jonesovi za přípravu a přednes materiálu k tlumočení a panu Tomáši Vrbovi z laboratoře výpočetní techniky FF UK za technickou pomoc, práci s kamerou, zpracování nahrávek a tvorbu webové stránky, na níž byly nahrávky tlumočnicků umístěny. Dík patří také Mgr. Petře Michalíkové za odbornou pomoc při zpracování dat.

Na závěr bych chtěl také poděkovat všem respondentům za jejich obětavost a čas, který našemu projektu věnovali. Bez jejich pomoci by tato práce nemohla vzniknout.

OBSAH

1. ÚVOD.....	1
2. TEORETICKÁ ČÁST.....	2
2.1. STAV ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY	2
2.1.1. Konsekutivní tlumočení.....	2
2.1.2. Kvalita tlumočení.....	3
2.1.3. Přínos jednotlivých teoretiků.....	5
2.1.4. Význam teoretických poznatků pro praxi.....	20
2.2. HYPOTÉZA	21
3. PRAKTICKÁ ČÁST	23
3.1. EXPERIMENT	23
3.1.1. Průběh experimentu.....	23
3.1.2. Výběr a počet probandů.....	23
3.1.3. Instrukce pro probandy.....	24
3.1.4. Téma projevu.....	24
3.1.5. Hodnotitelé.....	24
3.1.6. Profily hodnotitelů.....	25
3.1.7. Sběr empirických dat a komunikace s hodnotiteli.....	26
3.1.8. Instrukce pro hodnotitele.....	27
3.1.9. Dotazník.....	27
3.1.10. Způsob vyplňování dotazníků.....	29
3.2. ZPRACOVÁNÍ DAT	29
3.2.1. Metodologie.....	29
3.2.2. Interpretace počítačem zpracovaných dat.....	31
3.3. VYHODNOCENÍ.....	33
3.4. DISKUSE.....	58
3.4.1. Závěry.....	58
3.4.2. Poznámky k metodologii.....	61
4. ZÁVĚR	65
5. SHRUTÍ.....	66
6. SUMMARY	67
7. PŘÍLOHY.....	67
7.1. PŘÍLOHA Č. 1 - INSTRUKCE PRO PROBANDY.....	68
7.2. PŘÍLOHA Č. 2 – INSTRUKCE PRO RESPONDENTY	69
7.3. PŘÍLOHA Č. 3 – PŘEPIS ORIGINÁLU.....	71
7.4. PŘÍLOHA Č. 4 – PŘEPISY TLUMOČNICKÝCH VÝKONŮ.....	74
7.5. PŘÍLOHA Č. 5 – DOTAZNÍK	79
8. BIBLIOGRAFIE.....	81

1. ÚVOD

Tato diplomová práce si klade za cíl zmapovat výsledky výzkumu v oblasti kvality a zkoumat hodnocení tlumočnických výkonů různými příjemci. Celá problematika je značně široká, dosavadní experimenty a studie jsou jen pouhým zlomkem toho, co všechno tato oblast zahrnuje a jakým jejím aspektům se lze věnovat. Téměř všechny závěry z empirických šetření mají bohužel omezenou platnost, týkají se pouze dílčích aspektů a jsou do značné míry ovlivněny individualitou respondentů. Navíc je docela obtížné zapojit do těchto projektů větší množství lidí, čímž by se vliv individuality respondentů zmenšil a zvýšila validita získaných dat, resp. výsledků výzkumu.

Motivací věnovat se kvalitě tlumočení a konkrétně hodnocení tlumočnického výkonu různými příjemci nám byly práce Ingrid Kurzové a Hildegund Bühlerové. Autorky v nich dospěly k závěru, že hodnocení tlumočnického výkonu se může lišit podle skupiny příjemců. Zajímalo nás, zda jsou tlumočníci na základě svého vzdělání predisponováni k tomu, aby na své kolegy kladli vyšší nároky, byli obecně vnímavější, přísnější. Vzhledem k tomu, že se jednalo o právní problematiku, jako druhou skupinu hodnotitelů jsme vybrali právníky, kteří mohli nejlépe dohlížet na obsahovou a terminologickou správnost přetlumočení a navíc neměli s tlumočením žádnou zkušenost. Do třetí skupiny jsme zařadili zaměstnance nadnárodních společností, kteří museli splňovat ten požadavek, že pravidelně využívají při výkonu práce tlumočnicka. Tuto poslední skupinu jsme pak nazvali „klient“.

Na rozdíl od většiny ostatních autorů jsme pracovali s tlumočením konsekutivním a konkrétním jazykovým materiálem. Naši předchůdci dávali respondentům většinou seřadit různá kritéria hodnocení podle důležitosti nebo se jich dotazovali na kvalitu až na konci celé konference. Nespornou výhodou našeho projektu je i to, že respondenti vyplňovali dotazníky hned po vyslechnutí výkonů.

Věříme, že naší diplomovou prací alespoň trochu obohatíme tuto oblast výzkumu a motivujeme další zájemce pustit se do podobných experimentů, které jsou přínosné jak pro teoretiky, tak i praktikující tlumočníky.

2. TEORETICKÁ ČÁST

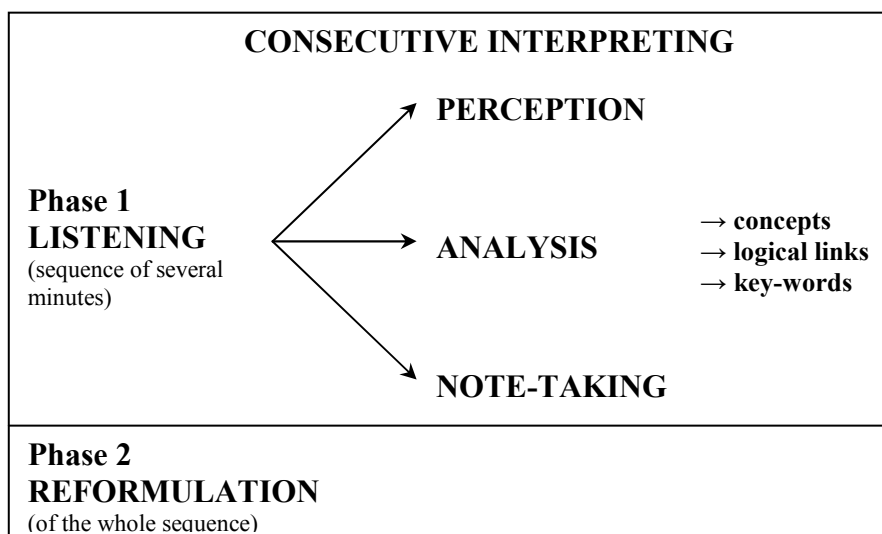
2.1. STAV ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY

2.1.1. Konsektivní tlumočení

Protože se v této práci zabýváme hodnocením konsektivního tlumočení, podáme alespoň ty nezákladnější informace o tomto typu tlumočení a fáze procesu tlumočení znázorníme graficky. Konsektivní tlumočení spadá stejně jako simultánní do kategorie konferenčního tlumočení. V současné době se využívá hlavně při obchodních a pracovních schůzkách v nadnárodních společnostech, při zahajování kulturních událostí mezinárodního rozměru nebo během bilaterálních jednání diplomatů a setkání vrcholných představitelů států. Zjevnou nevýhodou následného tlumočení je faktor času, a to i navzdory tomu, že profesionální tlumočník se vyjadřuje kompaktně a konkrétní sdělení přednese často v úseku kratším než samotný autor. Podle naší zkušenosti se simultánní tlumočení stává pro svoji časovou úspornost a praktičnost stále žádanější. V mnoha společnostech se zahraniční majetkovou účastí simultánní tlumočení ve formě bez zvukové techniky (tlumočení šeptem) konsektivu postupně vytěsňuje¹.

O konsektivním tlumočení a jeho modelech bylo dosud napsáno mnoho prací. S dostatečně ilustrativním modelem přichází teoretička Raffaella Merliniová, jež vychází z analýzy diskurzu a pojetí textu De Beaugrandem a Dresslerem.

Obrázek č. 1 - Model of consecutive interpreting (Merlini 1996: 36)

¹ S touto praxí jsme se setkali v akciových společnostech Pražská energetika, Kooperativa, Česká spořitelna atd.

R. Merliniová (1996: 36) poukazuje na fakt, že všechny kroky první fáze probíhají současně – tlumočnick poslouchá a zároveň provádí analýzu i zápis. Teoretička přikládá největší význam analýze a varuje před množstvím symbolů. Bez správné analýzy a logického pochopení ztrácí notace smysl a stává se samoúčelnou záležitostí. Účelem zápisu je vytvořit síť záchytných bodů a být oporou tlumočnickovy paměti. Merliniová se ve svých pracích nechala inspirovat textovou analýzou De Beaugrandeho a Dresslera a zdůrazňuje také dvojí zaměření analýzy – a) na uživatele / celkovou situaci / kontext a b) na text samotný.

2.1.2. Kvalita tlumočení

Posuzování kvality nějaké duševní lidské činnosti, resp. jejího výsledku je nelehká záležitost, kterou znesnadňuje mnoho proměnných. Obecně mívají rozhodující vliv na výrok o kvalitě různá míra očekávání nebo rozdílné potřeby jednotlivých hodnotitelů. Tento princip platí i při posuzování kvality tlumočení.

Přestože se kvalitou tlumočení dosud intenzivně zabývalo několik předních teoretiků jako Hildegund Bühlerová, Daniel Gile, Andrzej Kopczynski, Ingrid Kurzová, Peter Moser, Barbara Moser-Mercerová, Franz Pöchhacker a mnozí další, její obecně uznávanou definici zatím nemáme. Případné shodě na ní nám brání zatím nevyřešená otázka: *Kvalita podle jakých kritérií a pro koho?* Budeme-li kvalitou rozumět funkci dosažení cíle a cílem tlumočení uspokojení potřeb našich posluchačů / řečníků, pak pro nás kvalita tlumočení znamená dosažení právě tohoto cíle. Ocítáme se tak částečně v bludném kruhu, protože se okamžitě nabízí otázka, jaké potřeby a očekávání naši posluchači nebo řečníci vlastně mají. Za účelem zmapovat tuto oblast podnikli výše zmínění teoretici celou řadu empirických studií a experimentů, z nichž třeba víme, že očekávání a požadavky delegátů mohou měnit i kontext či typ tlumočené akce. Další proměnnou tak může být také kulturní prostředí, z něhož delegáti pocházejí².

² E. Kahane (2000: 5) uvádí příklad, kdy mezinárodní delegace složená převážně ze soudců navštíví jedno vězení a komunikuje s odsouzenými velmi formálním a pro vězně ne příliš srozumitelným způsobem. Tlumočnick se tak rozhodne jazyk delegátů zevšednit a narazí u soudců na rozpornou reakci. Zatímco delegáti ze severní Evropy si přejí převod co nejdoslovnější, delegáti z oblasti Středozevního moře svému tlumočnickovi dávají větší volnost a možnost překládat podle svého vlastního uvážení, tj. vyjít recipientovi vstříc (Griceova maxima).

I na otázku *Kdo má posuzovat kvalitu tlumočení?* se těžko hledá odpověď. Tlumočení je sice jednoznačně určeno pro posluchače / řečníky, tlumočníci a teoretici se však domnívají, že klienti nejsou schopni kvalitu tlumočení odborně posoudit. Celkem právem zpochybňují jejich jazykové znalosti a upozorňují i na to, že příjemci podle dosavadních výzkumů nejsou ve svých požadavcích úplně jednotní a možná si ani neuvědomují, co je pro ně důležité. Situaci navíc komplikuje fakt, že neexistují ani žádné normy, podle nichž by mohli posluchači / řečníci alespoň podvědomě usuzovat na standardnost daného výkonu (tak jak je tomu např. v překladu, se kterým se člověk setkává v podstatě od dětství). Na druhou stranu lze namítat, že ani tlumočníci ve svých názorech na kvalitu nejsou úplně jednotní a že s výjimkou AII Cu nebo tlumočnicků působících v institucích Evropské unie netvoří jednodílnou skupinu s podobnými zkušenostmi nebo názory. Lotyšská teoretička Ieva Zaubergaová (2001: 282) se dokonce domnívá, že ani v Bruselu nepanuje mezi tlumočnickými jasná shoda a že tlumočníci z nových zemí EU někdy uplatňují odlišnou strategii. Podle ní jsou totiž delegáti ze zemí střední a východní Evropy zvyklí spíše na to, že přetlumočení je velmi věrné a přesné, což pak nutí tlumočnický, aby se drželi více slov než smyslu. Domácí styl institucí Evropské unie se naopak soustředí na obsahovou jasnost a kvalitu projevu. I. Zaubergaová se dále zmiňuje o tom, že např. lotyšské publikum očekává rychlé a velmi věrné tlumočení s vysokou hustotou informací. Tlumočnický tak podle ní čelí dilematu, kdy se musí rozhodnout, zda splnit požadavky svých národních delegátů nebo informace vždy náležitě zpracovat. Tyto jiné představy s sebou mohou nést i odlišný pohled na kvalitu.

Z dosavadních úvah o kvalitě tlumočení uveďme na úvod alespoň pojetí Daniela Gilea (1995a: 151), jednoho z významných teoretiků, který navrhuje nahlížet na kvalitu tlumočení jako na souhrn několika komponent (např. věrnost originálu, jazykové kvality projevu, kvalita hlasu, prozodické vlastnosti tlumočení, terminologie) subjektivně vnímaných hodnotitelem. Velmi zajímavý a pro celou tuto oblast bádání dosti zásadní je názor Andrzeje Kopczyńskiego (1994: 88), který tvrdí, že kvalitu není možné chápat jako absolutní, nýbrž kontextově podmíněnou hodnotu³.

³ Kontext (formálnost, typ, velikost akce apod.) tak podle něj vnáší do hodnocení situační proměnné, které ovlivňují význam jednotlivých komponent a mění tak pořadí priorit. Totéž potvrzuje i výzkum,

2.1.3. Přínos jednotlivých teoretiků

Počátky vědeckého zkoumání kvality tlumočení spadají do osmdesátých let. Od té doby se zainteresovaní jedinci, nejčastěji pedagogové z tlumočnických škol a praktikující tlumočníci, touto problematikou systematicky a intenzivně zabývají. S ucelenou představou o možnostech zkoumání kvality a nápadem vážít jednotlivá kritéria přišla jako první Hildegund Bühlerová. Provedla i první analytické pokusy a bez nadsázky ji tak můžeme označit za průkopnici v oblasti studia kvality a recepce tlumočení. Její nejvýznamnější pokračovatelkou se pak stala Ingrid Kurzová.

Hildegund Bühlerovou, tlumočnici a teoretičku z Institutu pro vzdělávání překladatelů a tlumočnicků ve Vídni, lze bezesporu označit za průkopnici v oblasti zkoumání kvality tlumočení. Touto problematikou se začala seriózně zabývat jako první. Cílem jejího vědeckého úsilí bylo najít taková sémantická jakož i pragmatická kritéria, která by v hodnocení tlumočnického výkonu zohledňovala očekávání a potřeby klientů. Velmi dobře si také uvědomovala nutnost najít pokud možno ideálního hodnotitele – podle ní se nabízí celkem pět možných profilů: pedagog z tłum. školy, člen profesní tłum. organizace, vedoucí tłum. zakázky, zadavatel tłum. zakázky nebo klient jakožto posluchač. Každý z těchto profilů má své výhody i nevýhody. Zatímco učitelé nemusí mít při hodnocení nutně na paměti potenciálního příjemce, pro něhož je služba tłum. vlastní určena, zaměstnavatel může být ovlivněn ekonomicko-pragmatickým uvažováním. U posluchače-klienta zase hrozí nebezpečí, že jeho očekávání jsou naprosto nerealistická.

Vzhledem k tomu, že členství v Mezinárodní asociaci konferenčních tłum. tlumočnicků AIIC platí jako určitá záruka kvality, začala Bühlerová nejprve zkoumat, jak tato profesní organizace přijímá nové členy. V době, kdy experiment prováděla, bylo pro vstup do AIICu potřeba mít doporučení od pěti zkušených tłum. tlumočnicků, kteří uchazeče o členství nejprve pozorovali v reálné tłum. tlumočnické situaci (nebo s ním sami tłum. tlumočili) a následně hodnotili jeho výstup. V rámci AIICu byla pro tyto účely zřízena i zvláštní

který si nechala mezi účastníky konferencí provést Mezinárodní asociace konferenčních tłum. tlumočnicků AIIC: kritéria hodnocení kvality závisí i na takových aspektech, jako jsou velikost a téma konference, zkušenost posluchačů s tłum. tlumočnickou nebo dokonce věk a pohlaví posluchačů (In Zauberga 2001: 279).

přijímací komise (CACL). Bühlerová svůj výzkum postavila na předpokladu, že systém používaný AIICem zohledňuje při hodnocení očekávání a potřeby příjemců. Vypracovala seznam celkem 15 sémantických jakož i pragmatických kritérií a požádala zkušené tlumočnický, aby tato kritéria ohodnotili z hlediska jejich významu pro kladné doporučení. Poslední (v podstatě kontrolní) otázka zněla, jak moc je pro jejich rozhodování důležitá pozitivní zpětná vazba posluchačů: 16 % oslovených respondentů označilo pozitivní zpětnou vazbu za velmi důležitou, 47 % za důležitou, 31 % za méně důležitou a čtyři procenta za irelevantní. Jen stěží můžeme posoudit, zda poměr respondentů, kteří zpětnou vazbu považují za důležitou a velmi důležitou, je dost vysoký na to, abychom mohli tvrdit (a považovat předpoklad Bühlerové za správný), že AIIC při hodnocení uchazečů o členství opravdu zohledňuje i očekávání a potřeby posluchačů. Tuto hypotézu Bühlerové se pokusila otestovat Ingrid Kurzová, další teoretička z vídeňského Institutu pro vzdělávání překladatelů a tlumočnicků (Bühler 1986: 231-235).

Ingrid Kurzová (2002: 314-323) se tak pro nás stala významným zdrojem inspirace a poznání v oblasti kvality a recepce tlumočení. Provedla totiž hned několik mimořádně zajímavých empirických studií a dospěla k závěrům, které nás motivovaly k tomuto projektu. V jednom z prvních experimentů vůbec otestovala výše zmíněnou hypotézu své kolegyně H. Bühlerové. Na jedné lékařské konferenci požádala delegáty, aby určili stupeň důležitosti osmi kritérií vybraných z dotazníku své předchůdkyně, a zjistila, že názory členů Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků a oslovených účastníků konference na význam jednotlivých parametrů se docela liší, a trochu tak otřásla základy, na nichž Bühlerová postavila svůj výzkum – např. vlastností jako bezpříznaková výslovnost, příjemný hlas nebo bezchybná gramatika si tlumočníci cenili rozhodně více než dotázaní delegáti⁴.

Inspirována těmito dílčími výsledky dospěla Kurzová k úvaze, že různé skupiny příjemců mohou mít různé potřeby a různá očekávání. Odstartovala tak komparativní

⁴ D. Gile (1990: 68) provedl podobný experiment na konferenci očních lékařů a zjištění Kurzové víceméně potvrdil. Formuloval dokonce hypotézu, že vědci a technici jsou na kvalitu hlasu, rytmus a intonaci méně vnímaví než ostatní skupiny posluchačů.

výzkumy a vyvolala o celou problematiku recepce a kvality zesílený zájem. Správnost své úvahy se pokusila otestovat ještě ve stejném roce (1989) na vzorku delegátů tří větších konferencí. Pro srovnatelnost s výzkumem Bühlerové (tzn. mezi členy AIICu) dala respondentům seřadit stejná kritéria jako minule.

První skupinu respondentů tvořilo 47 delegátů konference věnované všeobecnému lékařství, druhou 29 účastníků konference na téma kontrola jakosti a třetí 48 účastníků jednání Rady Evropy. S cílem zjistit, zda tlumočníci AIICu mají jiné představy o kvalitě tlumočení a důležitosti jednotlivých parametrů než delegáti, porovnála autorka projektu získaná data s výsledky studie Bühlerové, hlavním cílem však zůstalo vyzkoumat, jestli existují rozdíly i mezi oslovenými skupinami delegátů. Projekt měl navíc pomoci empiricky prokázat (nebo naopak popřít) význam situačního a komunikačního kontextu v tlumočení.

Tabulka č. 1 - Assessment of quality criteria for interpretation by four different groups (Kurz 2002: 317)

Criterion (Number of respondents)	Int. (47)	MDs (47)	Eng. (29)	CE (48)	Avg.
Avg.	3.44	3.0	2.8	3.06	3.06
1. Native accent	2.9	2.3	2.2	2.08	2.365
2. Pleasant voice	3.085	2.6	2.4	2.396	2.6
3. Fluency of delivery	3.468	2.9	2.966	3.208	3.1
4. Logical cohesion	3.8	3.6	3.1	3.3	3.458
5. Sense consistency	3.957	3.6	3.655	3.6	3.69
6. Completeness of interpretation	3.426	3.0	2.9	3.458	3.2
7. Correct usage of grammar	3.38	2.4	2.03	2.688	2.6
8. Correct terminology	3.489	3.4	3.138	3.729	3.44

Legenda k tabulce č. 1:

Int. - Interpreters; MDs – Medical doctors; Eng. - Engineers (delegáti konf. na téma kontrola jakosti), CE – Council of Europe.

Z tabulky vyplývá, že všechny skupiny respondentů včetně tlumočnicků se dokázaly shodnout na vysoké míře důležitosti kritérií *sense consistency with original message*, *logical cohesion* a *correct use of terminology*. Zpracovaná data však skutečně nasvědčují tomu, že názorové rozdíly ohledně významu některých kategorií mezi delegáty vs. tlumočníky a profily delegátů opravdu existují. Celkem patrně se projevují

při pohledu na kritéria *use of correct terminology*, *fluency of delivery* a *correct grammatical usage*. Kurzová musela s jistým překvapením konstatovat, že představy teoretiků o tom, že delegáti s technickým vzděláním považují terminologii za důležitější než ostatní profilové skupiny, se nemusí nutně zakládat na pravdě⁵ - tento konkrétní průzkum podle autorky studie ukázal, že pro členy Rady Evropy může být správná terminologie důležitější než pro lékaře či „kontrolory jakosti“. Plynulost výkonu oceňovali z profilových skupin nejvíce opět účastníci jednání Rady Evropy, podle Kurzové zřejmě proto, že mají zájem o živou diskusi, kterou by rušivě a nejistě působící projev brzdil, zároveň by také tlumil spontánní reakce ostatních diskutujících. Větší názorové rozdíly autorka zaznamenala při porovnání dat pro kritérium jazykové správnosti – tlumočníci byli jasně nejnáročnější, technici naopak nejbenevolentnější. V této souvislosti je třeba uvést, že mateřským jazykem respondentů byla němčina nebo angličtina a že delegáti, jejichž mateřštinou je např. francouzština, mohou být na jazykovou správnost o poznání citlivější. Odlišnou váhu připisovali respondenti také kategorii *pleasant voice*, kterou však považujeme za téměř bezvýznamnou a hlavně mimořádně subjektivní⁶.

Kurzová na základě této studie uzavírá, že tlumočníci AIICu, jejichž názory zkoumala Bühlerová, měli obecně vyšší požadavky na kvalitní tlumočení než delegáti, dotázaní na výše zmíněných konferencích⁷. Výsledky výzkumu podle ní také potvrzují pravdivost těch teorií, které překlad a tlumočení chápou jako proces mezikulturní komunikace a zdůrazňují význam situačního a komunikačního kontextu. Z výzkumu dále vyplývá, že posluchač tvoří v celém tomto komunikačním procesu jeden z klíčových článků, jinými slovy – dobrý tlumočník by ho měl mít neustále na paměti.

⁵ Podle nás je však docela dobře možné, že technici chápou terminologii svého oboru naprosto všedně, neuvědomují si tak, že pro neodborníky může být jen těžko přístupná. Proto možná udělují terminologii méně „bodů“ než třeba tlumočníci, pro něž zvládnutí terminologie představuje nelehký úkol. Navíc při zpracování dat zřejmě nebyl vzat v potaz fakt, že některé skupiny udělovaly celkově méně bodů (a to u všech kritérií, tzn. nevyužívaly celou bodovou škálu), což je při interpretaci podle nás nutné zohlednit.

⁶ Bühlerová (1986: 233) však upozorňuje na to, že posluchači často nerozumí jazyku originálu a mají tudíž sklon hodnotit kvalitu tlumočení podle povrchních kritérií, jako jsou právě bezpříznaková výslovnost, příjemný hlas nebo plynulost projevu.

⁷ Je otázka, zda požadavky tlumočnicků jsou vždy vyšší, nebo tomu tak bylo pouze v tomto případě. Na další výzkumy si budeme muset počkat.

Přestože se nám tato studie zdá velmi zajímavá a pro teorii i praxi užitečná, výsledky je podle nás nutné interpretovat s určitou rezervou. Domníváme se totiž, že delegáti mohli být při vyplňování dotazníků ovlivněni jednou konkrétní zkušeností a že nemuseli ani přesně vědět, co si pod jednotlivými kritérii představit - např. pokud výkony tlumočnicků byly po jazykové a terminologické stránce v pořádku a nabízely vysoký „posluchačský komfort“, respondenti si možná ani neuvědomili, jaký boj tlumočníci v kabině svádí a jak by projev méně zkušených či nedostatečně připravených tlumočnicků mohl znít, resp. působit. Naopak tlumočníci mohou do určité míry vycházet ze vzpomínek na ty svízelnější chvíle v kabině (např. kdy se snaží dávat pozor na rodovou shodu, záměnu podobně znějících termínů) a přizpůsobovat tomu i své odpovědi.

Takto empiricky získané informace o rozdílných očekáváních různých skupin příjemců by bylo zajímavé otestovat v praxi na konkrétním tlumočnickém výkonu – např. nechat tytéž skupiny hodnotitelů posoudit kvalitu výkonu podle stejných kritérií, jimž ve výše zmíněném výzkumu Bühlerové a Kurzové přisuzovali míru důležitosti. Srovnáním výsledků by pak bylo možné přispět k potvrzení nebo zpochybnění závěru, že tlumočníci jsou obecně náročnější a klienti mají nižší očekávání⁸ (viz Kahane 2000: 2). Takový experiment by navíc pomohl osvětlit faktory ovlivňující recepci kvality tlumočení.

Výsledky této studie, na to ostatně upozorňuje i sama autorka, nelze příliš zobecňovat i z toho důvodu, že očekávání nebo požadavky delegátů se mohou měnit i v závislosti na typu akce. Rozsáhlejší výzkumy by si tak vyžádaly celou typologii tlumočených akcí (podle formálnosti, velikosti, účelu, kanálu – např. videokonference, atd.)⁹. Fakt, že taková typologie zatím neexistuje, problematiku recepce a kvality tlumočení dost komplikuje.

⁸ V našem případě jsme volili podobné otázky a výběr přizpůsobili podmínkám našeho experimentu (více viz Experiment).

⁹ Např. tlumočení pro média je zcela specifickou situací, kdy některá kritéria hodnocení ustupují do pozadí a jiná naopak nabývají na důležitosti. Lze předpokládat, že tlumočnický výkon je divákem/posluchačem srovnáván s kvalitami zpravodajů/zprávařů a do popředí vstupují hlavně kvalita hlasu, plynulost projevu a jiné (In Kahane 2000: 6).

I kdyby snad všechny skupiny respondentů, nehledě na typ akce, měly na váhu kritérií stejný názor, existuje zde další problém, na nějž upozorňuje Eduardo Kahane (2000: 1-6). Ten tvrdí, že vážení kritérií, o nichž se domníváme, že mají na kvalitu zásadní vliv, je nutné ověřit v praxi hodnocením nějakého tlumočnického výkonu. Podle něj totiž nelze předem stanovit, nakolik je třeba vybraná kritéria splnit, aby tlumočení bylo skutečně „kvalitní“. Navíc stále nevíme, jaké faktory ovlivňují vnímání tlumočení a jeho kvality, a co je vlastně kvalitní tlumočení.

Existuje zde hned další problém - vyjdeme-li z předpokladu, že hodnotitelem tlumočení je klient a nejdůležitější kritérium *sense consistency with original message*, musíme se nutně ptát, na základě čeho bude takový hodnotitel splnění či nesplnění tohoto významného kritéria posuzovat. Domníváme se, že „respondenty původně zatracovaná“ kritéria jako kvalita hlasu nebo plynulost projevu se tak neprávem a nevědomky promítnou do posuzování obsahové správnosti¹⁰. Gile (1983: 236-243; in Kahane 2000: 4), ve snaze najít objektivní a kvantifikovatelná kritéria, navrhl vytvořit obsáhlý soubor původních a tlumočených projevů, přičemž ty tlumočené by se hodnotily podle kritérií uznávaných výzkumnými pracovišti a výzkum by tak mohl být postaven na vztahu mezi objektivními determinanty a subjektivním hodnocením.

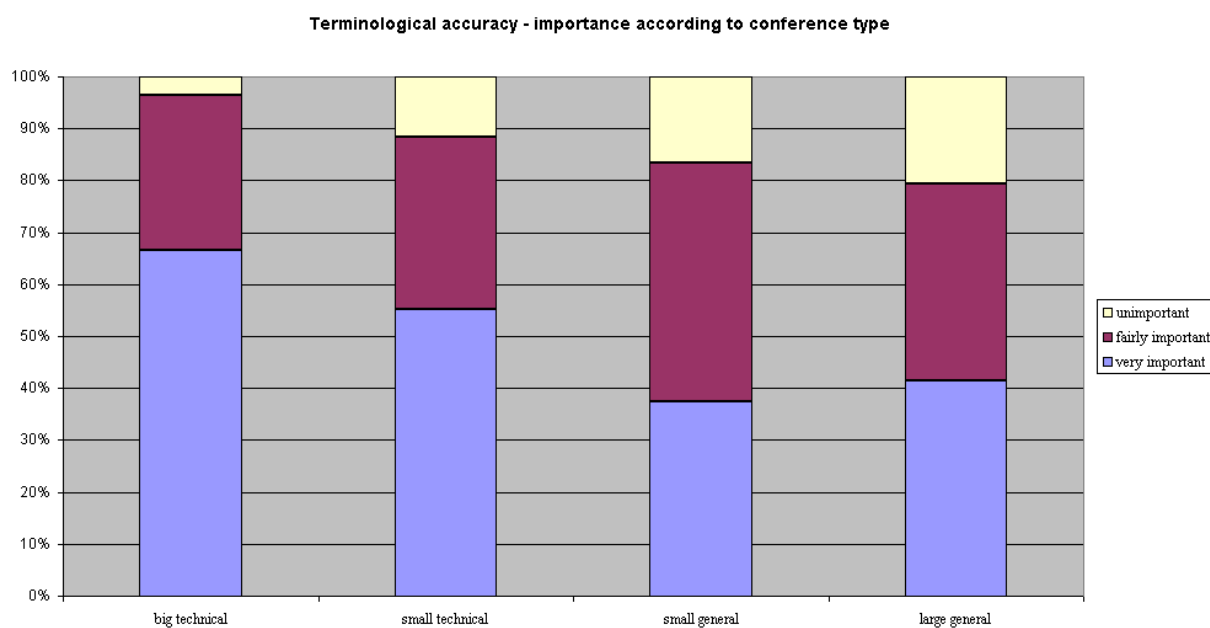
Jeden z nejrozsáhlejších výzkumů očekávání delegátů provedl **Peter Moser** (1996: 145 – 178). Do projektu zapojil na více než 80 konferencích přes 200 osob (poměr řečníků a posluchačů byl 1:1) a podobně jako Kurzová testoval hypotézu, že očekávání různých skupin posluchačů se liší. Díky velkému počtu akcí mohl vypracovat celou typologii konferencí a sledovat, zda očekávání klientů jsou stále stejná, nebo se liší v závislosti na okolnostech. Množství dotázaných účastníků mu dále umožnilo zkoumat, jak se do očekávání delegátů promítají faktory věk, pohlaví nebo zkušenost s tlumočením. Moser získávání dat postavil na strategii otevřených otázek

¹⁰ Aís Colladosová (2002: 335) v laboratorním prostředí zkoumala rozdíly v hodnocení dvou skupin simultánně tlumočených projevů - do první skupiny zařadila projevy intonačně monotónní, druhou pak tvořily projevy intonačně bezpříznakové. Některé nahrávky byly obsahově naprosto v pořádku, jiné záměrně obsahovaly významové chyby. Závěr experimentu: tlumočnické výkony s bezpříznakovou (melodickou) intonací a chybným obsahem byly hodnoceny lépe než obsahově správné přetlumočení s monotónní intonací.

a strukturovaných rozhovorů - respondenti tak nevybírali pouze z předem daných odpovědí, ale mohli i spontánně reagovat, což mělo pozitivní dopad na (podle našeho názoru velmi žádoucí) rozmanitost názorů a současně zajistilo, že získaná data nebyla ovlivněna nabízenými možnostmi. Domníváme se, že na tomto výzkumu se ukázalo, že posluchače na tlumočení trápí možná něco úplně jiného, než se teoretici domnívali. Moserovi respondenti tak např. často poukazovali na význam kritéria „simultánnost, odstup od řečníka“, jež se neobjevilo ani na bohatě strukturovaném seznamu Hildegund Bühlerové (1986: 234).

Z Moserova komentáře k vlastnímu výzkumu a zpracovaným datům uvedme alespoň to nejzajímavější: zkušenosti s tlumočením mění pořadí priorit a logicky i očekávání posluchačů. S rostoucím počtem navštívených konferencí tak zřejmě stoupá důraz klientů na gramatickou správnost a dokončenost vět. Pořadí priorit podle Mosera mění i věk – delegáti starší šedesáti let považovali správné převedení obecného obsahu za mnohem důležitější než lpění na jednotlivostech a informační úplnost, u respondentů mladších třiceti let tomu bylo přesně naopak. Jako velmi vlivný faktor se ukázal typ akce. Moser svoji typologii postavil na rozlišení velký vs. malý a odborný vs. obecný, takže pracoval s celkem čtyřmi typy.

Graf č. 1 - Terminological accuracy, importance according to conference type (Moser 1995: 17)

Z Moserova grafu vyplývá, že správnou terminologii nejvíce doceňují delegáti velkých a současně odborných konferencí, na menších a obecnějších akcích je podle respondentů sice poměrně důležitá, ale ne zásadní. Tento graf je zajímavé porovnat s tabulkou Ingrid Kurzové (tabulka č. 1) – je otázka, zda se tyto výsledky navzájem doplňují nebo jdou proti sobě. Téměř všechny výzkumy v této oblasti narážejí na problémy, jako jsou omezený počet respondentů a – jak se zdá – individualita respondentů. V našem experimentu jsme do skupiny uživatelů tlumočnických služeb navíc nezařadili účastníky konferencí, ale zaměstnance nadnárodních společností, kteří by tak podle nás vydali na další samostatný typ příjemců. S kontextem tlumočení v nadnárodních společnostech tak pracujeme jako první.

V problematice kvality tlumočení se angažovala také Moserova sestra, **Barbara Moser-Mercerová** (1995: 43-54), která působí na ženevském ETI. V souvislosti se zkoumáním kvality upozorňuje na nutnost definovat nejprve samotné tlumočení (jako produkt i jako službu), teprve potom je podle ní metodicky správné hledat definici kvality tlumočení. Přesto ale ve své práci *Quality in Interpreting: Some methodological issues* nabízí pouze obecně uznávanou definici tlumočnicka, kterou v roce 1994 vypracovala Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků AIIC:

A conference interpreter is a qualified specialist in bilingual or multilingual communication. He/she makes this communication possible between delegates of different linguistic communities at conferences, (...), where more than one working language is used, by comprehending the concepts of speaker's message and conveying them orally in another language, (...).

Besides carrying out a thorough preparation of the subject and terminology, a conference interpreter must possess a wide general knowledge in order to deal with all matters under discussion.

Conference interpreters are, moreover, bound to respect the code of professional ethics, including the strictest professional secrecy. (Moser-Mercer 1995: 44)

B. Moser-Mercerová představuje hlavně své vlastní úvahy o kvalitě tlumočení – ostatní teoretici zpracovávají převážně empirická data nasbíraná při různých šetřeních. Za největší přínos této teoreticky v oblasti výzkumu kvality tlumočení lze považovat její

pojetí optimální kvality, které při posuzování kvality bere v potaz pracovní podmínky, za nichž tlumočnický výkon podává:

Optimum quality in professional interpreting implies that an interpreter provides a complete and accurate rendition of the original that does not distort the original message and tries to capture any and all extralinguistic information that the speaker might have provided subject to the constraints imposed by certain external conditions.

Optimum quality is the quality an interpreter can provide if external conditions are appropriate. (Moser-Mercer 1995: 44)

Do skupiny pracovních podmínek řadí tradiční faktory, jako jsou obtížnost tématu, kvalita a povaha řečnického přednesu, rychlost, možnost přípravy, délka tlumočených úseků, celková délka tlumočení, atmosféra na konferenci apod^{11 12}.

Moser-Mercerová mimo jiné navazuje na výsledky práce svého polského kolegy A. Kopczynského, jehož východiska a empirická zjištění jsou pro účely této diplomové práce velmi užitečná. Kopczynski (1994: 87-99) se také pokusil dotazníkovou metodou zjistit, co respondenti (resp. různé skupiny respondentů) považují u konferenčního tlumočení za nejdůležitější a co je naopak nejvíce ruší. Do první skupiny respondentů zařadil řečníky, do druhé pak posluchače, pro něž jsou služby tlumočnicků určeny především. Moser-Mercerová tento nápad svého kolegy přetavila do úvahy rozdělit hodnocení tlumočení podle vztahu mezi hodnotitelem a tlumočnickem – tlumočnicka a jeho výkon tak podle ní lze hodnotit buď z pohledu uživatele, nebo z pohledu zaměstnavatele, přičemž každá z těchto perspektiv s sebou nese odlišná kritéria. Vedle odborné kvalifikace a rétorických schopností si zaměstnavatel bude u tlumočnicka určitě cenit i disciplíny, přizpůsobivosti, loajality a dalších vlastností, které běžného uživatele nemusejí zajímat.

¹¹ Je zajímavé, že členové AICu a bruselští tlumočníci někdy pohlížejí na význam jednotlivých faktorů a jejich vliv na kvalitu výkonu docela odlišně. Alespoň to tvrdí Janet Altmanová (1990: 23-26) z Heriot-Watt University of Edinburgh.

¹² Evropská unie do svého vlastního výzkumu kvality zahrнула také faktory, jako jsou cena, organizace zasedání, možnost přípravy na tlumočení atd.

A. Kopczynski je pro nás důležitý hned z dalšího důvodu. Snažil se empiricky zjistit, v jaké roli by účastníci konferencí tlumočnicka viděli nejraději – zda by se měl tlumočnick vžít do role řečníka a považovat původní projev za nedotknutelný (příp. směl opravovat pouze naprosto evidentní chyby), nebo zda by po vzoru teorie *skopos* měl řečníka sesadit z trůnu a pracovat s originálem tak, aby vyšel vstříc požadavkům publika. Sebraná data zpracoval do následující tabulky (údaje v %), kterou opatřil výmluvným komentářem:

Tabulka č. 2 - Role of the Interpreter (speakers vs. receptors)
(Kopczynski 1994: 97)

Role of the Interpreter	Speakers	Speakers	Receptors	Receptors
Questions/Answers	Yes	No	Yes	No
Empathy?	89.5	10.5	94.7	5.3
Imitation: Tempo	68.4	31.6	68.4	31.6
Intensity of voice	52.6	47.4	36.8	63.2
Gestures	21.1	78.9	7.9	92.1
Interpreter: Ghost	57.9	42.1	84.2	15.8
Correct Speaker?	52.6	47.4	60.5	39.5
Summarize Speech?	42.1	57.9	31.6	68.4
Add Explanations?	52.6	47.4	52.6	47.4

Odpovědi respondentů si podle A. Kopczynského v jednom případě dokonce logicky odporovaly – 57.9 % dotázaných řečníků vyjádřilo přání, aby se tlumočnick vžil do jejich role, současně se však 52.6 % z nich vyslovilo pro to, aby tlumočnick jejich projev opravoval, případně ho různě doplňoval a dovysvětloval. Kopczynski tímto komentářem chtěl upozornit především na to, že respondenti někdy nesprávně rozumí položené otázce a že při vyplňování dotazníků o svých odpovědích moc nepřemýšlejí, což bohužel snižuje validitu často pracně získaných dat.

A. Kopczynski pokročil ve svých experimentech ještě dál. Podobně jako Ingrid Kurzová se začal zabývat myšlenkou, zda (a případně jak) se liší očekávání různých účastníků konferencí. Rozděлил proto, tentokrát bez rozlišení na řečník / posluchač, respondenty do tří profesních skupin. Do první skupiny zařadil absolventy humanitních oborů (H), druhou tvořili absolventi technických oborů (S&T) a poslední pak diplomaté (D). Číselné údaje (%) shrnul do tabulky, z níž vyplývá, že představy různých skupin

účastníků konferencí se v některých ohledech mohou skutečně lišit. Téměř 61 % techniků a vědců (S&T) se vyslovilo pro možnost dovysvětlování řečnickova projevu tlumočnickem. Bezmála stejné procento diplomatů (57.1) bylo proti. Důvody odlišného postoje je třeba hledat v odlišné dosavadní zkušenosti a odlišných komunikačních potřebách. Zatímco vědec má evidentní zájem na tom, aby naprosto správně porozuměl svému kolegovi (příp. obráceně kolega jemu), diplomat se může obávat přílišného dovysvětlení, které v dané situaci nemusí být žádoucí¹³. Nápadný a podle našeho názoru vcelku pochopitelný je také odmítavý postoj skupiny S&T k sumarizacím (73.9 % proti). U techniků a vědců zřejmě panuje obava, že tlumočnick kvůli nedostatečné znalosti oboru vynechá při sumarizaci některé z relevantních informací, bez nichž pak diskutované problematice není možné porozumět.

Tabulka č. 3 - Role of the Interpreter (humanities, scientists and diplomats)
(Kopczynski 1994: 98)

Role of the Interpreter	H	H	S&T	S&T	D	D
Questions/Answers	Yes	No	Yes	No	Yes	No
Empathy	95	5	91.3	8.7	100	0
Imitation: Tempo	50	50	73.1	26.1	85.7	14.3
Intensity of Voice	25	75	47.8	52.2	57.1	42.9
Gestures	15	85	4.3	95.7	14.3	85.7
Interpreter: Ghost	75	25	78.3	21.7	78.6	21.4
Correct Speaker?	50	50	69.6	30.4	57.1	42.9
Summarize Speech?	35	65	26.1	73.9	50	50
Add Explanations?	50	50	60.9	39.1	42.9	57.1

Už dříve jsme uvedli, že varšavského teoretika také zajímalo, co účastníci konferencí považují na tlumočení za nejdůležitější a co jim nejvíce vadí. Na stejném vzorku respondentů jako v předchozím případě Kopczynski provedl následující experiment - respondenty nechal číslovkami od jedné do tří označit a) důležitost a b) rušivost vybraných kategorií a jevů. Jako bezkonkurenčně nejdůležitější vyšly z experimentu napříč všemi skupinami přesné převedení obsahu a správná terminologie. Z hlediska profesních skupin byly zaznamenány pouze drobné rozdíly – zatímco

¹³ Jak podotýká japonský vědec Masaomi Kondo (1990: 60) z Univerzity v Tokyu, říká-li diplomat ano, myslí možná, říká-li možná, myslí ne a říká-li ne, není diplomat. Tlumočnickova snaha o explicitaci může mít proto nemilé následky.

humanitně vzdělaní respondenti nezanedbávali stylistiku ani gramatickou správnost tlumočnickova projevu, diplomaté spolu s techniky dávali přednost spíše plynulosti. Rušivě působila na respondenty hlavně chybná terminologie. Při rozlišení na posluchače vs. řečníky vynikl propastný rozdíl ve vnímání nedokončených vět – velmi rušivě působí na posluchače, téměř bezvýznamné jsou pro řečníky (podle našeho názoru si řečníci nedokázali představit, jak nedokončená věta vlastně působí). Při rozlišení podle profesních skupin vadila chybná a nepřesná terminologie nejvíce respondentům s technickým vzděláním – tato skupina se zase v podstatě nevzrušuje kvůli nedokončeným větám, které humanitně zaměřené respondenty a diplomaty ruší dost výrazně.

Preferencemi posluchačů se zabýval také italský tlumočnick **Stefano Marrone** (1993: 35-39). Na přednášce jednoho německého profesora, kterou Marrone konsekutivně tlumočil do italštiny, rozdal přítomným studentům a pedagogům dotazník, pomocí něhož zkoumal hned několik aspektů. Výsledky této studie, získané na homogenním vzorku téměř stovky respondentů, jsou sice velmi zajímavé, ale mají někdy pouze omezenou výpovědní hodnotu. Závěry z ní jsou tak poučné spíše pro samotného autora. S. Marrone totiž upozorňuje na fakt, že respondenti hodnotili jednotlivé kategorie podle právě slyšeného výkonu, jenž tak představuje zásadní proměnnou. Jestliže 58 dotázaných se vyslovilo pro pomalé tempo řeči (versus 29 pro rychlé) a sám autor studie přiznává, že hovořil svižně, můžeme pouze soudit, že by měl pro větší komfort některých posluchačů příště trochu zvolnit.

Přínos popisované studie spatřujeme někde jinde. S. Marrone nezkoumal pouze tradiční kritéria hodnocení (terminologická přesnost, věrnost, úplnost atd.), ale zajímalo ho, zda si posluchači přejí, aby tlumočnick jen mechanicky převáděl obsah, nebo vystupoval také jako zprostředkovatel dvou odlišných kultur a politických systémů. Překvapivě bylo myšlenky kulturního zprostředkování nakloněno pouze 47 dotázaných (versus 40 proti). S. Marrone se však domnívá, že jím přetlumočený projev byl natolik zpracovaný, že si většina respondentů existenci kulturních rozdílů a případnou nutnost vypořádat se s nimi ani neuvědomila. Vzhledem k povaze tlumočeného textu, jehož obsahem bylo ústavní právo a mezinárodní srovnání ústavních systémů, chtěl S. Marrone znát názor posluchačů na překlad reálií, konkrétně cizojazyčných jmen

institucí – z nabídky a) zopakovat jméno v cizím jazyce, b) doslovně přeložit a c) odkázat na nejbližší domácí ekvivalent vybralo 32 posluchačů první variantu, 22 bylo pro doslovný překlad, 16 pro náhradu domácím ekvivalentem a ostatní pro různé kombinace výše uvedených možností. S. Marrone uzavírá, že ani odbornému publiku nemusejí být cizí reálie známy, a proto je nutné dobře odhadnout posluchačské presupozice.

S cennými zjištěními ohledně představ hodnotitelů přichází i japonská teoretička **Bee Chin Ngová** (1992: 35-40). Na výkonech několika studentů a profesionálních tlumočnicků otestovala reakce posluchačů a dospěla k závěru, že posluchači obsahové nesrovnalosti či nejasnosti většinou automaticky přičítají na vrub tlumočnickovi - s možnými nedostatky na straně řečníka se mezi účastníky konferencí zřejmě příliš nepočítá¹⁴. Konsekutivní tlumočníci mohou podle našeho názoru toto zjištění své japonské kolegyně využívat jako opodstatnění případných dotazů na řečníky nebo zásahů do jejich projevů. Bee Chin Ngová upozorňuje také na nápadné rozdíly ve vnímání jednotlivých aspektů tlumočení muži a ženami. Vzhledem k omezenému počtu hodnotitelů a absenci obsáhlejších studií na toto téma nelze výsledky jejího experimentu příliš zobecňovat, mohou však určitě posloužit jako odrazový můstek pro další výzkumy.

Kvalita tlumočení a její vnímání intenzivně zaměstnávaly také **Franze Pöhhackera** (2001: 411-420), který působí na stejném Institutu pro vzdělávání překladatelů a tlumočnicků jako Ingrid Kurzová a Hildegund Bühlerová. Tento vídeňský profesor provedl v roce 2000 mezi více než šesti sty zdravotníky a sociálními pracovníky obsáhlý výzkum, jehož cílem bylo zjistit názory dotázaných osob na žádoucí roli tlumočnicků a na nutnost jejich odborného vzdělání. Většina respondentů označila za velmi důležité předpoklady kvalitního tlumočnicka pouze diskrétnost a dodržování mlčenlivosti. Požadavky a očekávání zdravotníků a sociálních pracovníků byly jinak podle Pöhhackera značné - více než dvě třetiny respondentů považovali

¹⁴ Totéž zjistila mezi členy AIICu a tlumočníky z institucí EU Janet Altmanová (1990: 24-26). Dotázaní tlumočníci si v jejím výzkumu většinou stěžovali na to, že je delegáti často neprávem viní z neúspěchu komunikace. Na druhou stranu uváděli, že si jsou dobře vědomi své schopnosti vylepšovat při konsekutivním tlumočení výsledný projev kompaktním a koherentním vyjadřováním.

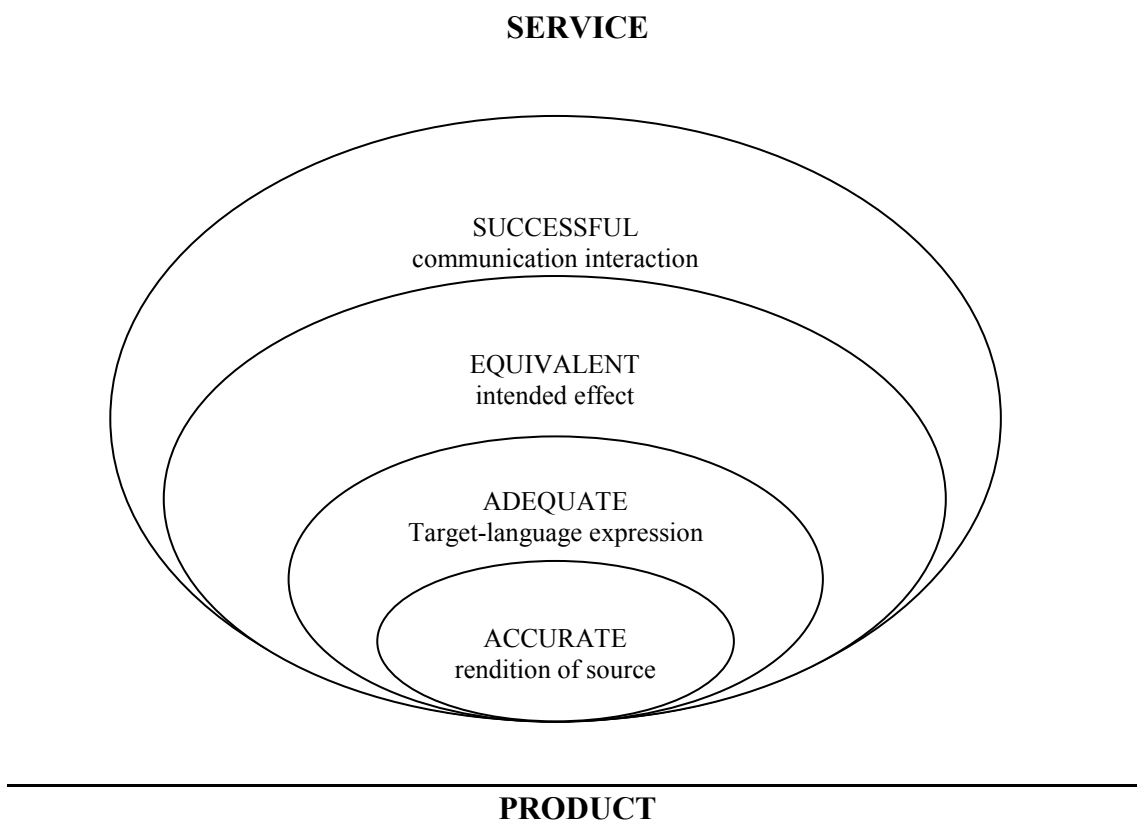
opravování nedostatků, vysvětlování nebo obsahové shrnutí za samozřejmou součást tlumočnickova úkolu. Přes 60 % respondentů od svého tlumočnicka očekávalo explicitaci kulturně vázaných informací. Při vyhodnocování získaných dat podle profesního zaměření a vzdělání se navíc ukázalo, že mezi danými podskupinami existují velké rozdíly. Zdravotní sestry pracovní náplň tlumočnicka chápali podstatně šířeji než lékaři, sociální pracovníci zase zdůrazňovali kulturní rozměr této činnosti. O podobný průzkum - tentokrát v soudním prostředí - se postarala rakouská lingvistka **M. Kadricová** (In Pöchhacker 2001: 416). Dotazníkovou metodou zpovídala přibližně dvě stovky soudců na jejich názory na tlumočení a na potřebnou kvalifikaci tlumočnicků. Téměř shodně většina dotázaných uváděla jako nejdůležitější tlumočnickou strategii. Autorku studie však překvapilo, že rétorické schopnosti nadřazovali i úplně základním znalostem z oblasti práva nebo procesního řízení. Současně totiž souhlasili, aby tlumočníci zjednodušovali právní formulace, případně vysvětlovali právní jazyk, což bez dostatečného právního vzdělání nelze, nebo může ohrozit věrnost tlumočení.

F. Pöchhacker stejně jako D. Gile vymezuje dvě kategorie kritérií, podle nichž lze tlumočnický výkon hodnotit. První se orientuje na produkt jako takový a sleduje, zda a do jaké míry je přetlumočený obsah přesný a věrný originálu, druhá na službu, resp. příjemce a jeho posluchačský komfort. Do druhé kategorie řadí kritéria jako stylistickou správnost, snadnost porozumění a další. Pöchhacker se dále domnívá¹⁵, že kvalita tlumočení by se neměla posuzovat ani tak na základě výchozího textu nebo porozumění příjemcem, ale spíše z hlediska procesu komunikační interakce jako takové. Tento přístup staví do popředí interaktivní aspekt tlumočení (nikoliv pouze jeho

¹⁵ Pöchhacker k této zásadní změně v uvažování a chápání kvality přivedli zřejmě teoretici francouzské školy, konkrétně Déjean Le Féalová, která formulovala požadavek ekvivalentního účinku na posluchače. V popředí tohoto přístupu nestojí ani tak obsah, nýbrž dosažení požadovaného účinku na (sekundárního) recipienta. V této souvislosti je zajímavé zmínit se také o experimentu *Fidelity Assessment in Consecutive Interpreting*, v němž Daniel Gile (1995a – 156-160) požádal studenty tlumočení, aby hodnotili výkon svého spolužáka. Přestože tvrdili, že odhalili celou řadu věcných chyb (často za chyby považovali i odlišné řazení informací nebo jiný způsob formulace), výkon celkově hodnotili pozitivně, z čehož lze usuzovat, že počet „odhalených chyb“ nemusí mít na hodnocení výkonu tak zásadní vliv. Při tomto výzkumu se mimo jiné ukázalo, že posluchači hodnotí věrnost naprosto nespolehlivě, což nás vedlo k tomu, že jsme v našem experimentu hodnotitelům originál vůbec neposkytli.

textovou povahu) a kvalitou rozumí míru úspěchu komunikace mezi zúčastněnými stranami, tak jak ji tyto strany samy hodnotí. Tento přístup má blízko k funkčnímu pojetí tlumočení, podle něhož musí být přetlumočený text jasný a pro příjemce okamžitě a beze zbytku srozumitelný. Podobně pragmaticky se pod vlivem behaviorismu staví ke komunikaci japonský teoretik Masaomi Kondo (1990: 60) - má-li podle něho nějaká výpověď zachránit lidský život před blížícím se autem, může být daleko efektivnější tlumočit ji neverbálně a (místo *Pozor, auto!*) strhnout ohroženou osobu stranou (na chodník).

Obrázek č. 3 - Quality standards for the product and service of interpreting (Pöchhacker 2001: 413)

F. Pöchhacker vnáší do celé problematiky nový pohled tím, že navrhuje zkoumat jednotlivé parametry tlumočnického výkonu z hlediska jejich vlivu na posluchačský komfort, zapamatovatelnost obsahu a úspěch komunikace (1994: 232-242, in Kahane 2002: 3). Tento kognitivní přístup se orientuje na tlumočení jako poskytování služby klientovi a má ukázat, které z parametrů napomáhají nebo naopak brání hladké komunikaci (ne / přiměřené tempo, opravy a chyby, intonace, koheze a koherence apod.). Cílem je v podstatě najít nejvhodnější kombinaci vlastností tlumočnického

výkonu, která je pro klienta ideální z hlediska maximální míry užitku a minimální námahy.

2.1.4. Význam teoretických poznatků pro praxi

Poznatky o názorech, potřebách a preferencích uživatelů jsou užitečné nejen pro praktikující tlumočníky, ale i pedagogy a členy hodnoticích komisí. Tlumočníci tak díky nim mohou poskytovat svým klientům lepší služby, vycházející ze skutečných potřeb klientů, pedagogové mohou zajišťovat kvalitnější výuku, odrážející reálné požadavky na tlumočníky v praxi, a členové hodnoticích komisí mohou při hodnocení zohlednit širší názorové spektrum, tedy i preference posluchačů, nikoliv jen ostatních tlumočnicků, kteří v takových komisích tradičně zasedají.

Přestože výsledky výzkumů nejsou jednoznačně interpretovatelné ani zobecnitelné, teoretici (např. Riccardiová - 2002: 22) se pokusili vytvořit model hodnocení, který by měl pokud možno univerzální platnost a zahrnoval co největší množství kategorií, jimiž lze (alespoň podle dosavadních poznatků) „kvalitní tlumočení“ definovat. Jednotnou šablonu vypracovali např. účastníci mezinárodního semináře „*Teaching Return and Relay Interpretation*“, který r. 2000 uspořádali v Praze organizátoři Evropského kurzu konferenčního tlumočení, mezi nimi tlumočníci z institucí EU. Výslednou šablonu tvoří čtyři základní kategorie a lze ji použít při hodnocení obou typů konferenčního tlumočení bez ohledu na směr nebo jazykovou kombinaci. Vedle tradičních parametrů (obsah, jazyk a přednes) nově sleduje schopnost uchazeče pracovat s tlumočnickou strategií, což považujeme za velmi důležité.

Domníváme se, že hodnocení dle podobné šablony potlačuje subjektivitu na minimum a umožňuje tak vyřadit zbytečné proměnné, což je u zkoušek a výběrových řízení naprosto žádoucí. Z těch významnějších zmiňme alespoň závěrečné zkoušky Euromaster's nebo zkoušky do tlumočnického servisu institucí EU. Právě zde by snahy o jednotnou šablonu hodnocení mohly najít odezvu.

Asi nejdále v této oblasti došla asociace AIIC, která podmiňuje členství kladným hodnocením výkonů ve skutečné tlumočnické situaci. Netlumočí se tak v laboratorním prostředí, ale přímo na konferenci pro zcela konkrétní publikum.

Na tomto místě je případné zmínit se o modelu hodnocení, se kterým přichází M. Schlesingerová (1997: 128). Navrhuje aplikovat teorii *skopos* a hodnotit výkon na třech rovinách - rovině intertextové (posoudit obsahovou věrnost), intratextové (posoudit produkt jako takový, jeho akustické, jazykové vlastnosti) a instrumentální (posoudit, zda potřeby zákazníka splněny). Po vzoru K. Reißové by tak hodnotitel sledoval zachování parametrů originálu a „zadání“ a podle toho určoval kvalitu „převodu a produktu“. Tento model má sice tu výhodu, že zohledňuje potřeby a preference klienta (zadání, skopos; instrumentální rovina), na druhou stranu byl ale vytvořen pro hodnocení překladů odborných textů a na hodnocení tlumočení se nám zdá až příliš komplikovaný. Rozborem překladu můžeme strávit prakticky neomezené množství času, což u hodnocení tlumočení - jednorázového a neopakovatelného výkonu - není možné. Pokud bychom si výkon poslechli vícekrát nebo vycházeli z grafického přepisu, nebylo by to metodologicky správné, protože by to neodpovídalo podmínkám reálné tlumočnické situace, kdy posluchač běžně slyší výkon jen jedenkrát.

2.2. HYPOTÉZA

Podnět k hypotéze **hodnocení tlumočnického výkonu různými skupinami příjemců se liší** nám dala v první řadě Ingrid Kurzová, když v jedné ze svých studií uvedla, že tlumočníci sdružení v Mezinárodní asociaci konferenčních tlumočnicků AIIC mají vyšší nároky na kvalitu než delegáti, kteří se zúčastnili téhož výzkumu. Dále vyslovila domněnku, že různé skupiny delegátů přikládají jednotlivým kritériím různý význam, a proto je podle ní správné mezi skupinami posluchačů rozlišovat a nepovažovat je za jeden homogenní celek. V tom, že máme hypotézu formulovat právě takto, nás utvrdil i Eduardo Kahane (2002: 2), který napsal, že tlumočníci přikládají velký význam všem (ve výzkumu uvedeným) kritériím možná proto, že mají na kvalitu (tedy i sebe) vyšší požadavky než klienti, kteří mají nižší očekávání. O odlišnosti požadavků u různých příjemců spekuloval i Daniel Gile (1990: 68).

Poznatky a domněnky výše zmíněných teoretiků jsme chtěli ověřit v praxi na konkrétních tlumočnických výkonech. Nebylo sice reálné zapojit do experimentu tlumočnický z asociace AIIC, podařilo se nám ale přimět ke spolupráci na výzkumu několik tlumočnicků s akreditací EU a členů české obdoby výše uvedené asociace,

ASKOT. Abychom rozlišili posluchače dle návrhu Kurzové, vytvořili jsme jednu skupinu respondentů z právníků, odborníků na zvolené téma tlumočení, druhá skupina pak byla složená z pravidelných uživatelů tlumočnických služeb, kteří sice nejsou delegáty konferencí, ale pracují v nadnárodních společnostech a tlumočnických služeb pravidelně využívají. Odlišnost hodnocení, různou míru nároků nebo benevolenci jsme se rozhodli zkoumat na kritériích, která jsme do určité míry převzali z dotazníku Hildegund Bühlerové a upravili pro své potřeby.

Přestože jsme při tvorbě dotazníku vyšli z Bühlerové a její obecně uznávaná kritéria do značné míry zohlednili, netvrdíme, že jsme našimi otázkami automaticky zkoumali kvalitu tlumočnických výkonů: cílem práce bylo zjistit, zda se hodnocení jednotlivými skupinami příjemců liší, nebo ne; otázka, jestli námi vybraná kritéria nutně vystihují aspekty kvality tlumočení, je tak až druhořadá. Navíc ani v odborných kruzích neexistuje jednoznačná shoda ohledně toho, která kritéria do zkoumání kvality „ještě“ patří a která s kvalitou „už“ nemají co do činění. V teoretické části jsme zkoumání kvality rozebírali hlavně proto, že většina teoretiků se logicky věnovala hodnocení právě v souvislosti se zkoumáním kvality, resp. názorů příjemců na kvalitu nebo její jednotlivé aspekty. Problematika hodnocení je s kvalitou úzce propojena, snahy zkoumat hodnocení jsou totiž většinou motivovány potřebou získat co nejvíce informací o preferencích příjemců a odpovídajícím způsobem tak korigovat představy teoretiků o pojmu kvalita. Věnovat se hodnocení bez vztahu ke kvalitě by tak bylo docela samoúčelné.

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1. EXPERIMENT

3.1.1. Průběh experimentu

Experiment se uskutečnil v březnu 2007 v učebně tlumočení Ústavu translatologie FF UK. Hlavním důvodem pro výběr tohoto laboratorního prostředí byla možnost využít vysoce kvalitní techniku, pomocí níž jsme pořídili zvukový záznam originálu a videonahrávky jednotlivých studentů při tlumočení¹⁶. Výchozí anglický projev pro nás zajistil zkušený tlumočnický a řečník Roderick Jones, který si připravil celkem osmiminutové povídání o legislativě EU, autorských právech a povinnostech z nich vyplývajících. Svižně přednesený a informačně poměrně hustý projev jsme ve zvukové formě nahráli do PC a v jiný den jednotlivě pouštěli celkem třem probandům z řad studentů krátce před státní závěrečnou zkouškou z oboru tlumočení.

Studenti-tlumočníci směli původní text vyslechnout pouze jedenkrát a k obsahu textu nesměli mít žádný dotaz. Bezprostředně po vyslechnutí originálu začali tlumočit pro dva přítomné posluchače, kteří zajišťovali určitou míru autentičnosti akce. Videokamera byla zapnuta po celou dobu akce, hodnotitelé však vždy dostali přístup pouze k relevantním částem nahrávek.

3.1.2. Výběr a počet probandů

Výběr probandů a jejich počet jsme maximálně podřídili potřebám projektu – abychom dokázali hypotézu věrohodně ověřit nebo naopak vyvrátit, museli jsme hodnotitelům předložit určitý vzorek tlumočnicků a jejich výkonů. Snažili jsme se proto získat hned několik probandů a najít mezi jejich počtem (čím více, tím vyšší reprezentativnost) a časovou náročností pro hodnotitele přijatelný kompromis. S třemi tlumočnickými a dohromady 23 minutami tlumočení jsme vzhledem k omezené ochotě posluchačů dosáhli maxima možného. Jsme si vědomi toho, že tři tlumočníci nemohou tvořit reprezentativní vzorek, na druhou stranu však víme, že delší poslech hodnotitele unavuje, snižuje jejich pozornost, a tím i validitu získaných dat.

Při výběru tlumočnicků jsme záměrně dali přednost studentům – vyšli jsme z předpokladu, že na výkonech profesionálů by méně vynikly případné nedostatky

¹⁶ Přepis originálu uvádíme v příloze, videonahrávky na přibaleném DVD.

a možné rozdíly ve vnímání (kvality) nebo citlivosti hodnotitelů by tak zůstaly neodhaleny. Podobná úvaha nás motivovala k tomu, abychom všem studentům dali k přetlumočení tentýž text – domníváme se, že na několikerém podání „stejného“ textu si mohou lépe všimnout různých nedostatků a zaznamenat je tak i v příslušném dotazníku. Navíc nám to umožňuje zkoumat individualitu hodnocení napříč jednotlivými skupinami.

3.1.3. Instrukce pro probandy

Všichni tři tlumočníci obdrželi instrukce k přípravě na akci elektronickou poštou s předstihem jednoho týdne. E-mail obsahoval vedle organizačních pokynů také informace o tématu a náročnosti projevu jakož i typu tlumočení. Usilovali jsme o to, aby podmínky tlumočení byly pokud možno srovnatelné s reálnou situací na trhu, a proto jsme probandy seznámili jen s tím, co bylo v daný okamžik nezbytně nutné (přesné znění instrukcí pro tlumočníky viz Příloha č. 2).

3.1.4. Téma projevu

Text k přetlumočení jsme vybírali s ohledem na několik kritérií – měl být náročný z hlediska logické výstavby, bohatý na terminologii a zároveň budit dojem obvyčejnosti. Právní tematika svou povahou splňovala všechny tyto požadavky, navíc vybraný projev svým zaměřením na právo evropských společenství propůjčil celé věci kulturně-politický rozměr, protože se tlumočníci museli nutně vypořádat i s realiami cizího prostředí. Probandům v okamžiku tlumočení naslouchali dva přítomní hosté – o profilech hodnotitelů jsme je v daný okamžik neinformovali, což jim mohlo stěžovat volbu tlumočnické strategie, na druhou stranu je třeba říct, že se autora projektu na hodnotitele neptali. Lze tak předpokládat, že svůj výkon určili přítomným posluchačům.

3.1.5. Hodnotitelé

Výběr hodnotitelů určovala potřeba najít různě profilované skupiny, o nichž jsme měli důvod domnívat se, že jejich zájmy a zkušenosti ohledně tlumočení se budou co možná nejvíce lišit. Rozhodli jsme se postavit proti sobě takové hodnotitele, kteří dokáží kompetentně posoudit terminologickou správnost výstupu (vzhledem k tématu právníky), a takové, kteří tlumočení sami praktikují a jeho hodnocením se i profesně

zabývají. Třetí skupinu měli tvořit respondenti, kteří služeb tlumočnicků využívají pravidelně (v pozici klientů, jako řečníci i posluchači) a mohou nám díky svým zkušenostem prozradit, co je pro ně skutečně důležité a co nikoliv (např. jak vnímají tempo řeči, rušivé zvuky). Otázky v dotazníku záměrně reflektují předpokládané zájmy všech tří skupin proto, aby pomohly zvýraznit případné rozdíly.

Pro zajištění takové míry objektivity, která by nám umožnila učinit z experimentu nějaký obecně platný závěr, bychom museli oslovit stovky respondentů. Vzhledem k tomu, že se jedná o studentskou práci a naše možnosti výzkumu jsou omezené, oslovili jsme vždy po dvou desítkách hodnotitelů pro každou skupinu. Navzdory tomu, že jsme nahrávky adresovali předem vytipovaným osobám a vícekrát je prosili o vyplnění dotazníků, jejich návratnost byla asi padesátiprocentní. Při porovnání s průběhem ostatních experimentů, které prováděli i teoretici světového formátu, jsme zjistili, že se nejedná o nijak mimořádný jev a že i často citované studie se mnohdy zakládají na výzkumu s velmi malým vzorkem (např. D. Gile do experimentu *Fidelity Assessment in Consecutive Interpreting* zapojil 12 respondentů). Konečný počet respondentů, kteří nám poskytli cenná data, je deset na každou skupinu. Jejich celkový počet byl sice vždy vyšší, ale protože někteří z nich nepostupovali podle instrukcí, museli jsme jejich dotazníky ze zpracování vyřadit. Jednou z příčin této relativně nízké návratnosti dotazníků může být časová náročnost poslechu nahrávek. Vzhledem k tomu, že každý respondent hodnotil tři výkony samostatně, výsledky experimentu se tak opírají o data zpracovaná z celkem 90 dotazníků.

3.1.6. Profily hodnotitelů

Profil „právník“ byl ze všech tří skupin nejdostupnější a navíc tvořil hned z několika hledisek poměrně jednolitý celek - všichni respondenti pracovali na pozici právní koncipient (tzn. zhruba stejně dlouhá pracovní zkušenost i přibližně stejný věk), a to dokonce ve stejné advokátní kanceláři, která se specializuje na mezinárodní právo, což představovalo vzhledem k zaměření tématu velkou výhodou.

Profil „tlumočnick“ tvořili profesionální tlumočníci, z nichž někteří mají za sebou zároveň alespoň kratší pedagogickou praxi a zkušenosti s hodnocením tlumočnických

výkonů (Euromaster's nebo studijní program ÚTRL). Tuto skupinu hodnotitelů lze označit za nejdisciplinovanější.

Profil „klient“ se sháněl s velkými obtížemi. Museli jsme oslovit hned několik nadnárodních společností, ve kterých se pravidelně interně tlumočí, a vyčkávat, dokud se dotazníky nevrátí vyplněné. Respondenti z této skupiny tak tvoří nejméně homogenní celek a mají evidentně naprosto různé pracovní zkušenosti (třeba i s tlumočením), vzdělání měli většinou technické. Dotazníky tak pocházejí od pracovníků francouzské stavební společnosti FCC (tři), německého koncernu Siemens (tři) a mladoboleslavské automobilky Škoda (čtyři). Tento mix respondentů se při zpracování ukázal jako velmi zajímavý (viz Vyhodnocení).

3.1.7. Sběr empirických dat a komunikace s hodnotiteli

Sběr dat a komunikaci s respondenty výrazně ulehčilo technické provedení celého projektu. Hodnotitelé si mohli vybrat, zda si nahrávky pustí z DVD (na PC či stolním přehrávači) a vyplněné dotazníky odešlou mailem (příp. odevzdají vytištěné), nebo si ukázky přehrají na internetu, kde byly umístěny instrukce a ke stažení všechny dotazníky – vyplněné je pak posílali mailem na uvedenou adresu. Daná webová stránka byla funkční jen po dobu nezbytně nutnou a přístup k ní měli vedle našich hodnotitelů už jen probandi, kteří tak údajně poprvé během své tlumočnické praxe dostali možnost vidět svůj výkon. Technické provedení DVD a webové stránky mělo původně zajistit náhodné přehrání ukázek, automatické zobrazení a odeslání příslušného dotazníku. Vzhledem k finančním nákladům, které by si tato technická vymoženost vyžádala, jsme se museli spokojit s volným menu, z něhož hodnotitelé mohli sami vybírat podle daných instrukcí (tzn. libovolně). Protože oslovení respondentů (prosba o pomoc a představení projektu) proběhlo hromadně (nepřímo přes vybranou kontaktní osobu, která dále oslovovala své kolegyně a kolegy), nedokázali jsme najít žádný vhodný způsob, jak zaručit stoprocentně náhodný výběr přehrávání. V instrukcích jsme proto uvedli, že si lze zvolit jakékoliv pořadí a že je pouze nutné jej zaznamenat v příslušné kolonce dotazníku. V kontaktních dopisech jsme respondenty také upozorňovali na to, že nemusí

nutně volit pořadí A, B, C a vyjmenovali všechny možné kombinace pořadí. Rovnoměrného rozložení mezi všech šest možností jsme ale nedosáhli¹⁷.

3.1.8. Instrukce pro hodnotitele

Všichni hodnotitelé dostali instrukce elektronickou poštou a měli je také k dispozici na výše zmíněné webové stránce, která fungovala jen po dobu nezbytně nutnou. Pokyny se týkaly organizace akce a popisovaly metodicky správný postup respondenta (přesné znění instrukcí pro hodnotitele viz Příloha č. 1).

3.1.9. Dotazník

Dotazník byl koncipován tak, aby nám umožnil testovat hypotézu a co možná nejvíce navazoval na výzkumy H. Bühlerové (1986) a I. Kurzové (1989). Dotazník lze podle otázek rozdělit do několika zastřešujících skupin: první se týká jazyka tlumočnického výkonu, druhá výstavby a terminologické stránky projevu, třetí pak tlumočnickova přednesu a čtvrtá důvěry v tlumočnicka, která pro nás nahrazuje obsah a věrnost originálu. K poslednímu typu otázek nás vedlo několik praktických důvodů. Jednak jsme si přáli, aby se náš laboratorní experiment co nejvíce podobal reálné situaci na trhu (tzn. tlumočnick a respondent k sobě byli ve vztahu poskytovatele služby a klienta, jenž si službu objednal hlavně proto, že nerozumí jazyku originálu), jednak jsme chtěli zabránit tomu, aby hodnotitelé posuzovali obsahovou věrnost jen na základě vlastních dojmů¹⁸, a navíc bychom zřejmě ani nedokázali zaručit, že všichni respondenti budou vládnout jazykem originálu na potřebné úrovni¹⁹. Do dotazníku jsme po vzoru sociologických příruček zahrnuli i tzv. otevřené otázky, kde měli respondenti možnost

¹⁷ Většina respondentů se bohužel rozhodla pro stejnou variantu (A, B, C). Protože jsme však ze všech tří tlumočnických výkonů dělali jeden vzorek/průměr a nevyhodnocovali tlumočnický jako jednotlivce, nemá pořadí nakonec žádný vliv na výsledky našeho výzkumu (více viz Vyhodnocení).

¹⁸ Na toto nebezpečí upozorňují D. Gile (1995a: 160), který v případové studii *Fidelity Assessment in Consecutive Interpreting* zjistil, že posluchači nepatří při posuzování obsahové správnosti zrovna k těm nejspolehlivějším, a M. Schlesingerová (1997: 127), která se domnívá, že bezchybný projev může v posluchačích vytvářet chybný dojem vysoké kvality i tehdy, kdy jsou některé pasáže smyslově překrouceny nebo úplně chybí.

¹⁹ Aby měli respondenti při hodnocení obsahové správnosti a věrnosti z čeho vycházet, mohli bychom jim teoreticky poskytnout písemný překlad anglického originálu. Domníváme se ale, že bychom se dopustili metodologické chyby, protože není správné míchat mluvenou a písemnou formu jazyka.

připojit svůj vlastní komentář. Z kritérií Bühlerové a Kurzové jsme úplně vynechali *native accent*, protože probandi tlumočili do své mateřštiny, a kategorii *pleasant voice*, kterou považujeme za příliš subjektivní a neúčinnou.

Jednotlivé otázky dotazníku

Soubor kategorií zkoumaných H. Bühlerovou a I. Kurzovou (*fluency of delivery, logical cohesion, sense consistency, completeness of interpretation, correct grammatical usage, use of correct terminology*) jsme testovali hned několika různými otázkami a rozšířili je o oblast komunikativnosti, výše zmíněnou důvěru v tlumočnicka a věrnost originálu. Komunikativnost jsme rozdělili do vícero podskupin, které se nám při experimentu a následném přehrání ukázek zdály relevantní nebo jsou pro svoji důležitost často zmiňovány v didaktických příručkách či během výuky tlumočení - na suprasegmentální rovině jazyka nás zajímal názor respondentů na oční kontakt, gestikulaci, mimiku a práci s poznámkovým blokem²⁰.

K první otázce *Obstál by přednes tlumočnicka jako původně český projev?* (spadá do kategorie jazyka i přednesu) nás mimo jiné motivovala diplomová práce Jany Vořechovské (*Recepce simultánně tlumočených projevů a projevů původně českých*, obhájená v r. 2005 na Ústavu translatologie), která se zabývala recepcí simultánního tlumočení a dospěla k závěru (s. 115), že projev tlumočnicka nemusí být nutně vnímán hůře než projev původně český a že může nabídnout větší posluchačský komfort než projev původní. Bude zajímavé sledovat, zda naše skupiny hodnotitelů (zvláště tlumočníci vs. klienti) budou kvalitu výkonu z hlediska původnosti projevu vnímat stejně nebo odlišně. Ve významu této otázky nás utvrdila i americká teoretička Nancy Schweda Nicholsonová (1993: 62), která se stejně jako my domnívá, že základem úspěchu v konsekutivním tlumočení jsou rétorické dovednosti. Otázky dvě a tři *Byla obsahově-logická výstavba přednesu v pořádku?; Formuloval tlumočnick myšlenky tak, že jste jeho přednesu beze zbytku porozuměli?* odpovídají kategoriím *logical cohesion, sense consistency* a z části i *completeness of interpretation*. Otázka čtyři zkoumá čistě jazykovou stránku výkonu (*correct grammatical usage*) a dává hodnotitelům možnost uvést příklady odhalených nedostatků. Otázky číslo pět a šest se týkají tlumočnickova

²⁰ Při zpracovávání dat jsme dospěli k názoru, že podotázky komunikativnosti byly až příliš specifické a většina hodnotitelů jim nevěnovala dostatečnou pozornost nebo nevěděla co s nimi.

přednesu - zkoumají ho z hlediska intonace, tempa řeči a množství rušivých prvků (např. nežádoucího opakování, váhání nebo hezitačních zvuků), které lze zhruba zařadit do kategorie *fluency of delivery*. Sedmá otázka (včetně podotázek) se zabývá již výše zmíněnou suprasegmentální rovinou jazyka, která rovněž spadá do kategorie přednesu, osmá a devátá pak důvěrou a věrností originálu (*completeness of interpretation*). Konečně desátá, poslední z uzavřených otázek má zjistit, jestli probandi zvládali odbornou terminologii a zda případné chyby respondenti odhalili (*use of correct terminology*).

3.1.10. Způsob vyplňování dotazníků

Respondenti vyplňovali dotazník tak, že podle míry souhlasu zaškrtnli příslušné políčko na celkem desetibodové stupnici. Všechny otázky byly formulovány jednotně, tzn. že čím kladnější hodnocení, tím vyšší i počet udělených bodů. Na otevřené otázky měli respondenti možnost odpovídat volně. V úvodní části dotazníku měli vyplnit několik základních údajů – vepsat datum hodnocení, označit své vzdělání (resp. příslušnost k jedné ze tří skupin hodnotitelů), pohlaví, pořadí, v němž si ukázky přehráli, a mimo jiné potvrdit, že četli instrukce. Kromě informace o vzdělání byly ostatní údaje v podstatě formálního charakteru a neměly žádný vliv na zpracování dat.

3.2. ZPRACOVÁNÍ DAT

3.2.1. Metodologie

Metodologicky správné zpracování dat patří vedle stanovení průběhu experimentu a tvorby dotazníku k nejnáročnějším a na chybování nejnáchylnějším fázím celého projektu. Abychom ze zpracovaných dat získali co možná nejcennější výstup a nečinili z výsledků předčasné a chybné závěry, využili jsme jednu z metod moderní statistiky, které se říká testování hypotéz. Tato metoda nám umožňuje zkoumat, zda (a případně jak) dané soubory experimentálně získaných dat odpovídají našim představám. Nenahraditelným pomocníkem při zpracování dat se nám stane počítačový program Microsoft Excel, který v podstatě všechny početní úlohy provede za nás.

Řečí statistiky budeme testovat tzv. nulovou hypotézu (značení H_0), kterou se rozumí určité tvrzení o parametrech či tvaru rozdělení náhodných veličin, oproti tzv.

alternativní hypotéze (značení H_1), jež nulovou hypotézu nějakým způsobem popírá. Možná rozhodnutí jsou pak nulovou hypotézu zamítnout nebo nezamítnout. Nulovou hypotézu ovšem můžeme zamítnout pouze s předem určenou pravděpodobností, nejčastěji 5 %.

Naším úkolem je najít v datech důkazy pro / proti tvrzení, že požadavky jednotlivých skupin příjemců na tlumočení se liší. Chceme zjistit, zda je některá skupina respondentů ve svém hodnocení některé otázky (příp. které, nebo jestli obecně) přísnější / mírnější než skupiny zbývající. Z pohledu statistika budeme ověřovat nulovou hypotézu, že průměrná známka hodnocení nějaké otázky v jedné skupině se rovná průměrné známce hodnocení téže otázky ve skupině druhé oproti alternativě, že průměrná známka hodnocení konkrétní otázky je v jedné skupině větší než v druhé. Takto postavená hypotéza se nazývá jednostranná a test takové hypotézy jednostranný. Existuje také dvoustranná hypotéza, ve které alternativní hypotéza neguje nulovou hypotézu – jinak řečeno tvrdí, že hodnocení konkrétní otázky jednou skupinou se liší od hodnocení téže otázky skupinou druhou. Tento dvoustranný test se pro naše účely příliš nehodí, protože nám pouze říká, zda se hodnocení liší nebo je stejné. Nás ovšem navíc zajímá, která skupina (pakliže vůbec a kdy) dává vyšší / nižší známky.

K testování hypotézy musíme nejprve stanovit střední hodnotu a rozptyl, základní statistické vlastnosti daných souborů dat, jež v našem případě představují odpovědi na každou otázku za každou skupinu hodnotitelů zvlášť. Zjednodušeně řečeno je střední hodnota průměr hodnot a představuje průměrnou známku, již daná skupina respondentů dala za konkrétní otázku. Rozptylem se rozumí míra kolísání kolem střední hodnoty a vypovídá o variabilitě v souboru. Tento ukazatel má z interpretačního hlediska pouze tu nevýhodu, že je vyjádřen v mocnině oproti měrné jednotce – proto se variabilita často udává pomocí kladně vzaté odmocniny z rozptylu, které se říká směrodatná odchylka. Ta je pak ve stejných měřicích jednotkách jako zkoumaný statistický znak. Pro úplnost uveďme ještě relativní charakteristiku variability tzv. variační koeficient, který vliv měřicí jednotky vylučuje tím, že směrodatnou odchylku dává do poměru ke střední hodnotě. Podle velmi hrubého pravidla je variační koeficient vyšší než 50 % znakem značné nesourodosti souboru dat.

3.2.2. Interpretace počítačem zpracovaných dat

Níže umístěné tabulky obsahují základní statistické informace o jednotlivých souborech vstupních dat, které jsme zpracovali v programu Microsoft Excel pomocí nástroje analýza dat. Tato aplikace umožňuje spolehlivé zpracování vložených údajů a nabízí velmi užitečnou funkci dvouvýběrový t-test s nerovností rozptylů, pomocí níž dokážeme určit, zda případné rozdíly v hodnocení jsou vzhledem k velikosti vzorku ze statistického hlediska relevantní a jestli nás opravňují k serióznímu potvrzení nebo vyvrácení hypotézy. Konkrétně budeme porovnávat velikost hodnot t-stat a t-krit (1), čímž vlastně budeme jednostranně testovat platnost nulové hypotézy (H_0), že střední hodnoty dvou souborů jsou si rovny oproti alternativě (H_1), že střední hodnota jednoho souboru je větší než střední hodnota druhého souboru. Pakliže je $t\text{-stat} < t\text{-krit (1)}$, hypotézu, že průměrná známka hodnocení nějaké otázky udělená jednou skupinou se rovná průměrné známce hodnocení téže otázky udělené druhou skupinou, nezamítáme. Testovat můžeme tzv. zleva nebo zprava – pořadí souborů, které spolu porovnáваме, nemá žádný význam a oba směry testování jsou na sebe převoditelné.

Tabulka č. 4 - Přehled základních statistických informací

Otázka	TLUMOČNÍK				PRÁVNÍK				KLIENT			
	Průměr	Rozptyl	Směrodatná odchylka	Variační koeficient	Průměr	Rozptyl	Směrodatná odchylka	Variační koeficient	Průměr	Rozptyl	Směrodatná odchylka	Variační koeficient
1	7,033	6,378	2,526	0,359	6,9	3,817	1,954	0,283	6,167	3,799	1,949	0,316
2	7,667	3,609	1,9	0,248	7,2	2,51	1,584	0,22	7,133	1,568	1,252	0,176
3	7,533	4,395	2,097	0,278	7,733	2,478	1,574	0,204	8,133	1,637	1,279	0,157
4	7,067	4,271	2,067	0,292	6,867	3,706	1,925	0,28	7,167	2,764	1,663	0,232
5	8,167	3,109	1,763	0,216	7,167	4,833	2,198	0,307	7,033	2,93	1,712	0,243
6	8,133	3,43	1,852	0,228	7,567	2,944	1,716	0,227	7,867	1,706	1,306	0,166
7	6,067	8,064	2,84	0,468	6,333	8,437	2,905	0,459	5,933	7,168	2,677	0,451
8	8,333	2,161	1,47	0,176	6,967	3,068	1,752	0,251	7,133	3,016	1,737	0,243
9	7,567	2,737	1,654	0,219	7,367	2,999	1,732	0,235	7,533	2,189	1,479	0,196
10	7,233	4,875	2,208	0,305	6,633	5,757	2,399	0,362	7,367	3,551	1,884	0,256
11	6,933	4,823	2,196	0,317	6,933	3,582	1,893	0,273	7,5	2,121	1,456	0,194

Hypotézu budeme testovat pro každou otázku zvlášť. Slibujeme si od toho jednodušší pracovní postup a hlavně přesnější interpretaci dat. Součástí vyhodnocení každé otázky jsou výše popsané statistické operace dvouvýběrový t-test s nerovností

rozptylů a jednostranný test hypotézy a graf středních hodnot, které jsme doplnili o graf středních hodnot.

Tabulka č. 5
Souhrnná tabulka průměrných hodnot za všechny otázky

	Průměr	Rozptyl	Směrodatná odchylka	Variační koeficient
Tlumočník	7,430	4,350	2,052	0,282
Právník	7,061	4,012	1,966	0,282
Klient	7,179	2,950	1,672	0,239

Podíváme-li se na průměrné hodnoty hodnocení za všechny otázky, vidíme, že rozdíly jsou minimální a z pohledu statistika naprosto bezvýznamné. Pouze kategorie rozptyl poukazuje na to, že hodnotitelé-tlumočníci se ve svém hodnocení příliš neshodovali, zatímco hodnotitelé-klienti, kde bychom to vzhledem ke složení vzorku respondentů nejméně čekali, byli ve svých názorech docela jednotní. Na druhou stranu musíme dodat, že profil hodnotitel-tlumočník tvořili respondenti se značným rozdílem v délce pedagogické činnosti, věku a tudíž i praxe. Přestože nám nízký počet respondentů neumožňuje „objektivně“ sledovat faktory věk / délka pedagogické činnosti / tlumočnická praxe a jejich souvislost s počtem udělovaných bodů, z pohledu do dotazníků se zdá, že alespoň v našem případě respondenti s dlouholetou pedagogickou praxí byli o poznání mírnější (např. T 6, 8)²¹. Svou roli zde mohla sehrát i skutečnost, že hodnotitelé-tlumočníci někdy probandy osobně znali z akademického prostředí a jejich výkony tak mohli podvědomě hodnotit z pozice pedagoga, nikoliv z pozice profesně staršího a zkušenějšího kolegy, jak bychom si bývali přáli.

Nejnižší rozptyl u profilu klient nás překvapil už proto, že tito hodnotitelé mají ze všech tří skupin navzájem nejméně společného. Na rozdíl od profilu právník a tlumočník mají různý stupeň vzdělání (většinou v technických oborech) a navíc nepracují v jedné společnosti, což pro nás znamená, že jejich jediné pojítka je nakonec jen v podstatě každodenní zkušenost s interním konsekutivním tlumočením. Tento fakt

²¹ Pro snazší orientaci a možnou kontrolu uvádíme odkazy na konkrétní dotazníky, z nichž čerpáme. Dotazníky jsme označili podle skupiny hodnotitelů (T – tlumočník; P – právník; K – klient) a očíslovali vždy od jedné do deseti. Dotazníky jsou v elektronické podobě na přibaleném DVD.

ale na druhou stranu může být výhodou, protože zaručuje vyšší reprezentativnost a objektivnost v tom smyslu, že nezkoumáme názor klientů z té či oné společnosti, nýbrž klientů konsektivního tlumočení jakožto zástupců určité skupiny. Profil právník vyšel ze souhrnné tabulky sice jako nejpřísnější, nicméně, jak jsme zmínili výše, tento výsledek není statisticky relevantní. Navíc, pokud bychom chtěli sledovat benevolentnost / přísnost jako vlastnost daného profilu hodnotitelů (což nechceme; zajímá nás postoj jednotlivých profilů ke každé otázce zvlášť), nabízí se automaticky otázka, zda je dotazník takzvaně vyvážený nebo více či méně šitý jedné skupině hodnotitelů na míru a zda třeba i téma tlumočení nenahrává něčí benevolentnosti nebo naopak přísnosti.

Ze souhrnné tabulky lze snad vyvodit jen ten závěr, že pokud by v nějaké vícečlenné zkušební komisi zasedli stejně profilovaní hodnotitelé jako v tomto experimentu a postupovali podle námi vypracovaného vzoru hodnocení (samozřejmě s tím, že podmínky a téma tlumočení by se prakticky nelišily), jejich bodová hodnocení by si měla být velmi blízká. Je otázka, zda náš dotazník, přestože alespoň částečně odráží poznatky uznávaných teoretiků, si může nárokovat širší platnost i mimo tento experiment a zda se zkoumanými kategoriemi lze dopídit kvality výkonu. Uvědomíme-li si roztržitost názorů na to, jak kvalitní tlumočení vlastně vypadá, nezbyvá než provádět podobné experimenty a studie mezi odborníky jakož i laiky.

3.3. VYHODNOCENÍ

Na první otázce si názorně ukážeme, jak jsme postupovali při zpracování vstupních dat a jaké úkony se skrývají pod testováním hypotéz. Hlavní díl práce za nás odvedl počítač (konkrétně program Microsoft Excel), který na základě bodů udělených v dotaznících vypočítal všechny nezbytné hodnoty a vyprodukoval pro každou otázku následující výstup²²:

²² Všechna vstupní i výstupní data jsou uložena na přibaleném DVD, v textové části diplomové práce jsme uvedli jen to nejdůležitější. Do přehledných tabulek jsme vždy podle skupiny hodnotitelů opsali všechny číselné výsledky z dotazníků. Do samostatného oddílu jsme pak umístili zpracovaná data, podle nichž jsme pak testovali hypotézy pro jednotlivé otázky.

Vyhodnocení otázky č. 1

Obstály by podle Vás přednesy tlumočnicků jako původně české projevy?

Dvouvýběrový t-test s nerovností rozptylů

	Tlumočnick	Právník
Stř. hodnota	7,033333	6,9
Rozptyl	6,378161	3,817241
Pozorování	30	30
Hyp. rozdíl stř. hodnot	0	
Rozdíl	55	
t stat	0,228716	
P(T<=t) (1)	0,409969	
t krit (1)	1,673034	
P(T<=t) (2)	0,819938	
t krit (2)	2,004045	

Dvouvýběrový t-test s nerovností rozptylů

	Tlumočnick	Klient
Stř. hodnota	7,033333	6,166667
Rozptyl	6,378161	3,798851
Pozorování	30	30
Hyp. rozdíl stř. hodnot	0	
Rozdíl	54	
t stat	1,487999	
P(T<=t) (1)	0,071284	
t krit (1)	1,673565	
$P(T<=t) (2)$	0,142568	
t krit (2)	2,004879	

Dvouvýběrový t-test s nerovností rozptylů

	Právník	Klient
Stř. hodnota	6,9	6,166667
Rozptyl	3,817241	3,798851
Pozorování	30	30
Hyp. rozdíl stř. hodnot	0	
Rozdíl	58	
t stat	1,455446	
P(T<=t) (1)	0,075469	
t krit (1)	1,671553	
P(T<=t) (2)	0,150937	
t krit (2)	2,001717	

Teprve na základě těchto ukazatelů jsme mohli přistoupit k jednostrannému testování, kterým jsme se ptali na platnost Nulové hypotézy (H₀), že střední hodnoty jsou si rovny oproti Alternativní hypotéze H₁, že střední hodnota prvního souboru je větší než střední hodnota druhého souboru (analogicky jsme pak postupovali

při porovnání druhého souboru s třetím a třetího s prvním, přičemž je jedno, kterým směrem se testuje).

Hypotézu/y jsme tedy formulovali takto:

(analogicky znějí u testování tlumočnick vs. klient a klient vs. právník)

H0: Průměrná známka tlumočnicka je stejná jako průměrná známka právníka.

H1: Průměrná známka tlumočnicka je vyšší než průměrná známka právníka.

Podle návodu popsaném v předešlé části práce jsme pro každý případ zvlášť porovnali příslušné hodnoty t-stat a t-krit(1) a podle toho pak nulovou hypotézu ne / zamítli. Výsledky jsme pak vždy shrnuli do přehledné tabulky – konkrétně u otázky č. 1 jsme nulovou hypotézu nezamítli v žádné z kombinací porovnávaných souborů.

Otázka č. 1	Tlumočnick	Právník	Klient
Tlumočnick	—	NE	NE
Právník	—	—	NE
Klient	—	—	—

Z tabulky k jednostrannému testování pro otázku č. 1 vyplývá, že hypotézy H0 platí pro všechny kombinace porovnávaných souborů dat. Přestože klienti udělovali méně bodů než tlumočnicki / právníci, rozdíl je menší než statistická chyba. Nemůžeme proto tvrdit, že by tlumočnicki byli v tomto ohledu mírnější nebo méně vnímaví než klienti, jak by se mohlo zdát při pohledu na graf k této otázce. Pro zajímavost uvedme, že tlumočnicki byli v hodnocení nejméně jednotní a ze všech nejvíce využili možností desetibodové stupnice. Na druhou stranu klienti - vzhledem k rozmanitému složení této skupiny nás to docela překvapuje – udělovali za tuto otázku skoro stejný počet bodů a ve svých názorech se tak v podstatě shodovali. Domníváme se, že toto v porovnání s ostatními otázkami docela nízké hodnocení ze strany klientů je třeba v tlumočnických kruzích brát vážně a neustále pracovat na tom, aby tlumočnický výkon co možná nejvíce splňoval nároky kladené na projev původně přednesený a současně vytvořený v mateřštině. Klienti, kteří denně přicházejí do styku s tlumočením, jsou mimořádně cenným zdrojem informací o úrovni tlumočnického projevu a recepci tlumočení.

Nejprve jsme se domnívali, že pravidelný poslech tlumočení může vypěstovat u klientů zvýšenou vnímavost vůči rozdílům mezi projevem původně českým a projevem tlumočeným - empiricky jsme však nic takového neprokázali.

Rádi bychom se také více zabývali hodnocením výkonů A, B, C samostatně. Pořadí, v němž si hodnotitelé pouštěli nahrávky a vyplňovali dotazníky, ale nebylo úplně rovnoměrně rozdělené, a tak bohužel nemůžeme zcela objektivně zjistit, zda odlišné bodové hodnocení jednotlivých probandů souvisí s pořadím nebo pro něj existují důvody, které se týkají pouze úrovně samotných výkonů. Pokud by se nám nějakým způsobem podařilo vyloučit ze hry faktor pořadí, mohli bychom se pokusit hledat pomocí (bohužel naším subjektem ovlivněné) analýzy všech tří výkonů příčiny toho, proč je který tlumočník hodnocen lépe nebo hůře. Až příliš mnoho respondentů začalo s hodnocením výkonu A, s tím byli pro první otázku také nejméně spokojeni. My se domníváme, že to bylo dáno poměrně vysokou mírou hezitace a množstvím oprav, kvůli zmíněnému pořadí to však tvrdit nemůžeme.

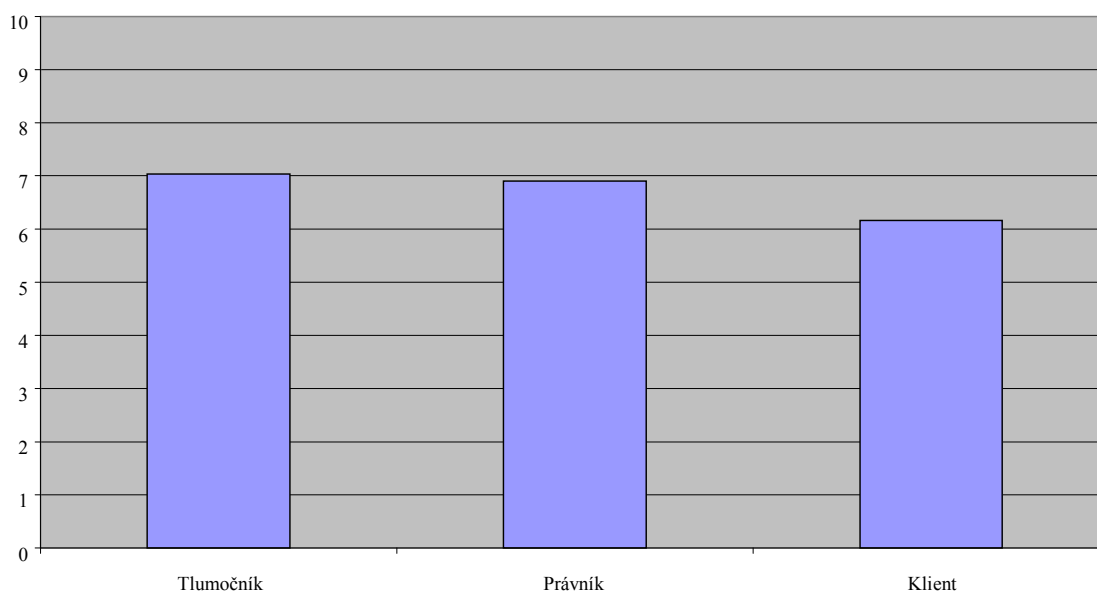
Z našich statistik dále vyplývá, že hodnotitelé se názorově nejvíce rozcházelí právě při posuzování výkonu A, což podle nás nasvědčuje tomu, že zvolené pořadí hraje velkou roli – lze totiž předpokládat, že po vyslechnutí prvního výkonu respondenti jaksí upravili svá očekávání a zbylé dva výkony měřili podle jiného metru. Proto pokaždé, kdy se v této práci pokusíme o srovnávání jednotlivých výkonů a jejich hodnocení, budeme se pohybovat spíše v oblasti domněnek než empiricky prokazatelných faktů. Cíl práce a testování naší hypotézy tím však zůstávají nedotčeny – zajímají nás rozdíly v hodnocení různými skupinami, nikoliv různých / jednotlivých výkonů A, B, C.

V souvislosti s touto první otázkou a několika dalšími, jimiž zkoumáme názor respondentů na kvalitu výkonů z hlediska jazyka a prezentace a jejich srovnatelnost s českými projevy, by bylo zajímavé provést manipulované experimenty, které mohou mít několik podob. Jako jedna možnost se nabízí rozdělit respondenty do dvou početně stejných skupin a před jednou vydávat přetlumočení za původně český projev, druhé pak poskytnout o projektu pravdivé informace. Takto koncipovaný experiment by mohl ukázat, zda fakt, že respondenti „vědí“, že se jedná o tlumočení, má vliv na výsledek

hodnocení, konkrétně přísnost / benevolentnost. Jako druhá varianta se nabízí dát vybranému probandovi za úkol připravit si v mateřském jazyce referát, přednést ho z poznámek na kameru (poznámky by sloužily v tomto případě jako osnova) a prezentovat jej respondentům jako přetlumočení. Podle našeho názoru je docela dobře možné, že postoj hodnotitelů k původně českému projevu a projevu tlumočenému se a priori liší a že bychom se v takovém manipulovaném pokusu možná dopídili úplně jiných výsledků než v našem případě. Naši domněnku stavíme na tom, že mnozí delegáti konferencí mají tendenci vinit tlumočnický z různých nedorozumění (viz poznámka č. 14; Janet Altmanová, 1990: 24-26), která třeba ani nezpůsobili, a rádi upozorňují na nedostatky v odborném vzdělání nebo na jazykové úlety. Chyby řečníků jakoby posluchači absolutně ignorovali nebo k nim vůbec nedocházelo.

Graf k otázce č. 1

1. Obstály by přednesy tlumočnicků jako původně české projevy?

Vyhodnocení otázky č. 2

Byla obsahově-logická výstavba přednesů v pořádku?

Otázka č. 2	Tlumočník	Právník	Klient
Tlumočník	—	NE	NE
Právník	—	—	NE
Klient	—	—	—

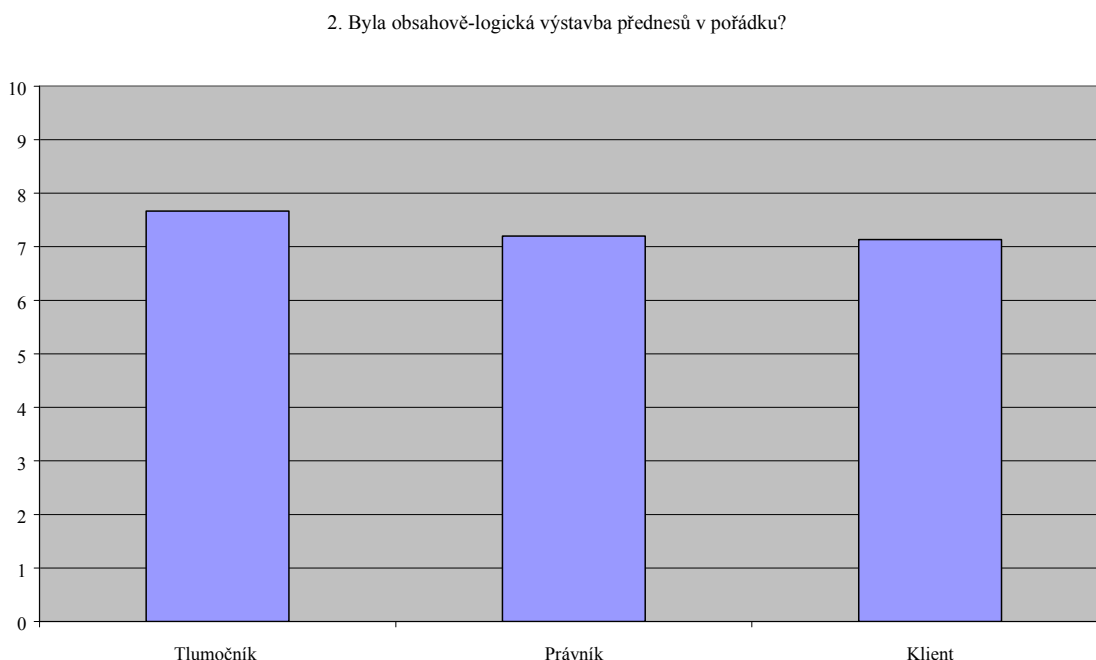
Jak je patrné z tabulky k jednostrannému testování, nulové hypotézy jsme ani tentokrát nezamítli pro příliš malé rozdíly v souborech testovaných dat. Tlumočníci byli mírnější než ostatní, za to však méně jednotní. Názorovou jednotu, na druhou stranu ale nižší míru spokojenosti vykazují hodnoty získané od klientů. Když jsme se rozhodovali, zda tuto kategorii zařadit do dotazníku či nikoliv, čekali jsme, že data za jednotlivé skupiny se budou více různit. U tlumočnicků, kteří jsou během nácviku konsekutivního a simultánního tlumočení vedeni a v praxi nuceni k tomu, aby každý text hloubkově analyzovali a pokud možno koherentně a kohezivně převedli do cílového jazyka, jsme předpokládali, že budou kritičtější. Naše očekávání se nenaplnilo, pokusíme se tak alespoň hledat možné příčiny.

V první řadě je třeba rozebrat originál, který lze podle našeho názoru považovat za přímo ukázkový projev zkušeného řečníka. Text sleduje jeden hlavní myšlenkový proud a všechny jeho výpovědi na sebe logicky navazují. Pokud tedy naši tři probandi neměli problém s řečnickovým tempem a dobře zvládali techniku tlumočnické notace – přednes řečníka trval osm minut, neměli by mít ani problém prezentovat obsah originálu stejně dobře jako jeho autor. Na druhou stranu je třeba si přiznat, že analytickému a kritickému myšlení se na vysoké škole neučí jenom tlumočníci. Pro právníky jsou přesná a jednoznačná vyjádření rovněž velmi důležitá. Pochybovat o analytickém myšlení u techniků, jimiž byla ve skupině klientů většina, také není na místě. Zdá se, že respondenti nemusejí mít jazykové vzdělání, aby poznali, zda projev má začátek a konec, nebo jestli se pohodlně sleduje. V případě této otázky sehrál větší roli možná samotný řečník než jeho tlumočníci, zajímavé výsledky by tak mohl přinést manipulovaný výzkum, v němž by mluvčí záměrně přednesl poněkud chaoticky postavený text a probandi se tak museli poprat s podstatně těžším úkolem – najít hlavní

myšlenkové linie textu a uspořádat ho tak, aby posluchačům nabídli maximální komfort a nemuseli je zbytečně namáhat analýzou, kterou za ně má provést tlumočník.

V prepisech tlumočnických výkonu jsme několik nedostatků odhalili, především u tlumočnice C. Uvědomíme-li si ale, že respondenti si směli každou nahrávku pustit jen jedenkrát a svou pozornost při sledování ukázek nepochybně rozdělili na složku audiální a vizuální, je pravděpodobné, že si některých nedostatků ani nevšimli, což je u mluveného textu běžné, nebo je příliš nerušily, což by při pohledu na graf vypovídalo o docela vysoké míře tolerance.

Graf k otázce č. 2

Vyhodnocení otázky č. 3

Formulovali tlumočníci myšlenky tak, že jste jim beze zbytku porozuměli?

Otázka č. 3	Tlumočník	Právník	Klient
Tlumočník	—	NE	NE
Právník	—	—	NE
Klient	—	—	—

Nulové hypotézy jsme nezamítli, rozdíly v souborech dat nejsou relevantní. Na vyhodnocení této otázky je docela zajímavé, že se obrátilo pořadí nejmírnějších a nejnáročnějších hodnotitelů. Za touto změnou může stát to, že klienti – alespoň ti, kteří jsou pravidelně v roli posluchačů - se v životě setkali s různou úrovní tlumočení a vždy se museli v textu nějak zorientovat, odnést si z tlumočení co nejvíce. Určitě jsou také zvyklí i na to, že si musejí něco domyslet, co v tlumočení vypadlo nebo bylo posunuto.

Tlumočníci jsou na druhou stranu během svého výcviku vedeni k tomu, aby každý text podrobili zevrubné analýze a pronikli tak pod jeho povrch. Poslechneme-li si ukázky opravdu pozorně a soustředíme-li se hlavně na jejich obsahovou stránku, zjistíme, že některá místa jsou docela nejasná, někdy si dokonce logicky odporují (viz tlumočnice C – *Legislativa České republiky byla shledána v jistém ohledu nekompatibilní s legislativou Evropské unie a je tedy potřeba tento jistý ohled změnit. Co je vlastně toto předběžné opatření nebo předběžné rozhodnutí. Je to verdikt nebo rozhodnutí Evropského soudního dvora kde vlastně v případě který projednávala národní soud, v tomto případě tedy český a bylo rozhodnuto že tento jistý případ nebo soudní spor by mohl spadat pod kompetence evropské legislativy. Bylo tedy potřeba aby Evropský soudní dvůr podal určité rozhodnutí ovšem toto rozhodnutí není závazné a to samotné rozhodnutí potom je přímo na národním soudu; předali tento případ do Luxemburku neboť se jednalo o případ relevantní pro Evropskou unii*). Nejmenší spokojenost profilu tlumočnick podle nás také souvisí s tím, že tito hodnotitelé, zřejmě z vlastního zájmu o věc, poslouchali nahrávky ze všech nejpečlivěji a věnovali tak každé z nich alespoň přibližně „stejnou“ pozornost.

Dále nesmíme zapomínat, že respondenti bohužel až příliš často volili stejné pořadí nahrávek (A, B, C). Jestliže nejvíce významových nesrovnalostí a formulačních nedostatků se vyskytlo u tlumočnice C, což lze „dokázat“ rozbořením přepisů, a jestliže můžeme předpokládat, že koncentrace posluchačů (domníváme se, že hlavně netlumočnicků) už nabrala po prvním poslechu klesající tendenci, nemuseli hodnotitelé tyto nesrovnalosti vůbec postřehnout nebo si uvědomit, že bez předchozích dvou nahrávek by danému přetlumočení nemuseli správně porozumět. Domníváme se, že jen málokdo dokáže vnímat třetí nahrávku izolovaně od těch předchozích a představit si,

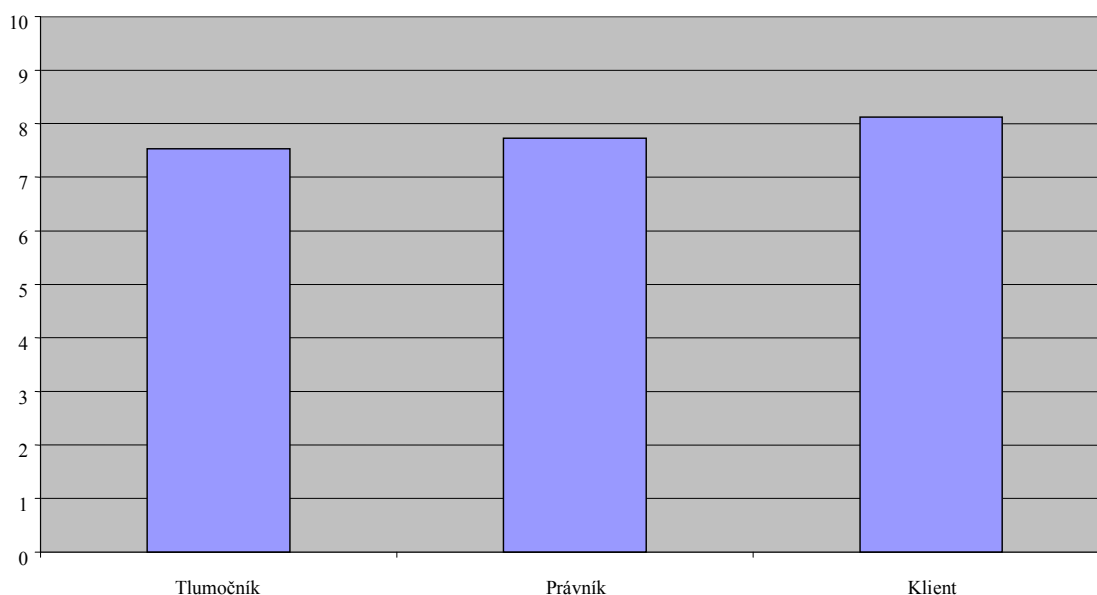
jak by jí porozuměl, pokud by ji zvolil jako první. V této souvislosti by se možná hodilo provést doplňující experiment po vzoru F. Pöchhacker (1994: 232-242), který ve svých pracích navrhuje zkoumat dodatečným testem míru porozumění posluchači.

Velmi výmluvný je v této souvislosti jeden komentář k tlumočnicki C, kde respondent uvádí, že „tlumočnice vypadala velmi živě a některé případné chyby nebyly tudíž tolik znát“ (hodnotitel K 1). Věříme, že je to jeden z náznaků alespoň nepřímo podporujících tvrzení M. Schlesingerové (1997: 127), že bezvadný přednes může navodit klamný dojem kvalitního tlumočení i tehdy, kdy delší úseky textu jsou překrouceny nebo dokonce úplně chybí.

Co se týče právníků, je na místě položit si otázku, zda ve svých odpovědích na tuto otázku vycházeli skutečně z nahrávek nebo spíše z vlastních znalostí. V některých komentářích (např. P 9, 10) totiž upozorňují na to, že vysvětlení problematiky bylo někdy dost zmatečné, přesto však míra souhlasu s touto otázkou mezi právníky převyšovala v průměru 70 procent.

Graf k otázce č. 3

3. Formulovali tlumočníci myšlenky tak, že jste jim beze zbytku porozuměli?

Vyhodnocení otázky č. 4

Vyjadřovali se tlumočníci hezky a správně česky?

Otázka č. 4	Tlumočník	Právník	Klient
Tlumočník	—	NE	NE
Právník	—	—	NE
Klient	—	—	—

Nulové hypotézy jsme opět nezamítli, soubory dat vykazují téměř stejné hodnoty. Snad se jen neustále opakuje situace co do názorové ne / jednoty u profilu tlumočník a klient. Hodnocení z pohledu skupin bylo mimořádně vyrovnané, u tlumočnicků jsme čekali větší přisnost, která se ale v našem experimentu nepotvrdila. U této otázky mohli respondenti uvádět příklady nesrozumitelných / nejasných míst, většinou této možnosti využívali jen tlumočníci. Při zpracování dotazníků jsme si všimli, jak jsou názory respondentů rozdílné až protichůdné, dokonce i tehdy, kdy poslouchali nahrávky ve stejném pořadí a patřili do stejné skupiny hodnotitelů. Zatímco jedna hodnotitelka-tlumočnice (T 2) označila výkon C za nejlepší (za tuto otázku udělila devět bodů), jiný respondent (T 1) ze stejné skupiny za nejhorší (za tuto otázku udělil tři body) a dodal, že pokud by si tuto nahrávku pustil jako první, možná by mnoha místům ani neporozuměl. V komentáři navíc uvedl, že nesrozumitelných míst bylo tolik, že si je dokonce přestal zapisovat. Domníváme se, že je to jeden z důkazů toho, že individualita hodnotitelů je značná.

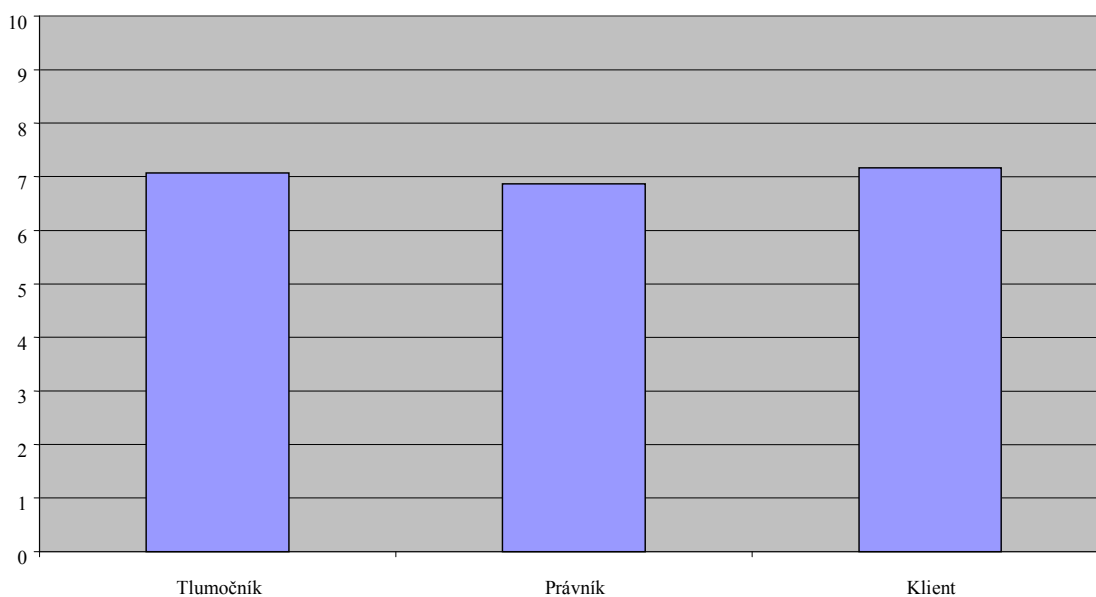
Pokud bychom mohli s respondenty mluvit bezprostředně po vyplnění dotazníků, určitě bychom se těch, kteří udělovali vysoký počet bodů, zeptali, zda si jazykových neobratností nevšimli, nebo je prostě jen nerušily. Jen stěží se nyní dozvíme, kolik pozornosti hodnotitelé věnují verbální (čistě jazykové) složce projevu, kolik energie vynaloží na sledování sdělovaného obsahu a do jaké míry jsou rozptýleni složkou vizuální. Nevíme tak, jestli třeba suverénní vystupování a plynulý přednes tlumočnice C nemohou zastínit některé její chyby, zda gestikulace tlumočnicka B neruší některé posluchače natolik, že nakonec nedokážou ocenit jeho pěknou češtinu (tlumočník B byl někdy výslovně pochválen za pěknou češtinu a kritizován za přílišnou gestikulaci, např. T 9), nebo jestli jazyková stránka projevu pro ně jako posluchače není tak důležitá.

V přepisech najdeme jazykově neobratných řešení hned několik (např. výkon A . hrání hudby; než právo projde parlamentem; výkon C - poplatky, které potom půjdou k autorům této hudby; co se změnilo tedy v české legislativě bylo že pokud někdo přehrával nebo pouštěl hudbu v prostotu hotelů a jiných ubytovacích zařízení byla zde výjimka a nemusel tyto poplatky platit; soukromé prostory ubytování byly považovány za soukromé i pro tento případ i pro přehrávání hudby; povolení vstupu a prohlídky; změnit tuto legislativní změnu) – jsme si vědomi toho, že není správné porovnávat přetlumočení s psanou formu jazyka, je to však neobjektivnější způsob, jak chyby odhalit a minimalizovat vliv faktorů jako pořadí, udržení pozornosti, únava atd.

Při vyhodnocování této otázky jsme si mimo jiné uvědomili, jak významnou roli hraje individualita hodnotitele, nehledě na to, do které námi vytvořené skupiny respondentů hodnotitel spadá. Je tak možné, že vzdělání hodnotitele nebo zkušenost s tlumočením mají při posuzování menší vliv než řada jiných faktorů, které ani nedokážeme pojmenovat. Důležitou roli může hrát i fakt, že celý proces hodnocení je jednorázový. Hodnotitel prostě není schopen sledovat více aspektů tlumočnického výkonu současně. Pokud by si respondenti směli pouštět nahrávky opakovaně, byly by jejich názory zřejmě jednotnější.

Graf k otázce č. 4

4. Vyjadřovali se tlumočníci správně a hezky česky?

Vyhodnocení otázky č. 5

Byli jste spokojeni s intonací projevů?

Otázka č. 5	Tlumočník	Právník	Klient
Tlumočník	—	ANO	ANO
Právník	—	—	NE
Klient	—	—	—

Intonace je první z námi sledovaných jevů, u kterého jsme mezi jednotlivými skupinami zaznamenali různou míru spokojenosti. Soubory dat vykázaly statisticky průkazné rozdíly a poukazují na vyšší spokojenost s intonací mezi tlumočníky než právníky nebo klienty – obě posledně jmenované skupiny pak udělovaly v průměru stejnou známku. Při vyhodnocení této otázky jsme tak poprvé zamítli nulové hypotézy ve vztahu tlumočník vs. klient / právník.

K deformaci přirozené intonace dochází zcela běžně při simultánním tlumočení. U konsekutivního tlumočení jsme tyto problémy příliš nečekali. Ukázalo se však, že zařadit tuto kategorii do dotazníků nebylo zbytečné. Větší zdrženlivost klientů a právníků oproti tlumočnickům sice nemusí nutně znamenat, že by se jim výkony intonačně nelíbily (míra spokojenosti byla přece jen sedmdesátiprocentní), nicméně je tento výsledek podle nás třeba vnímat jako určité varování, že posluchači bez lingvistického vzdělání nejsou vůči této kategorii lhostejní a jejich vnímavost může překonat naše představy.

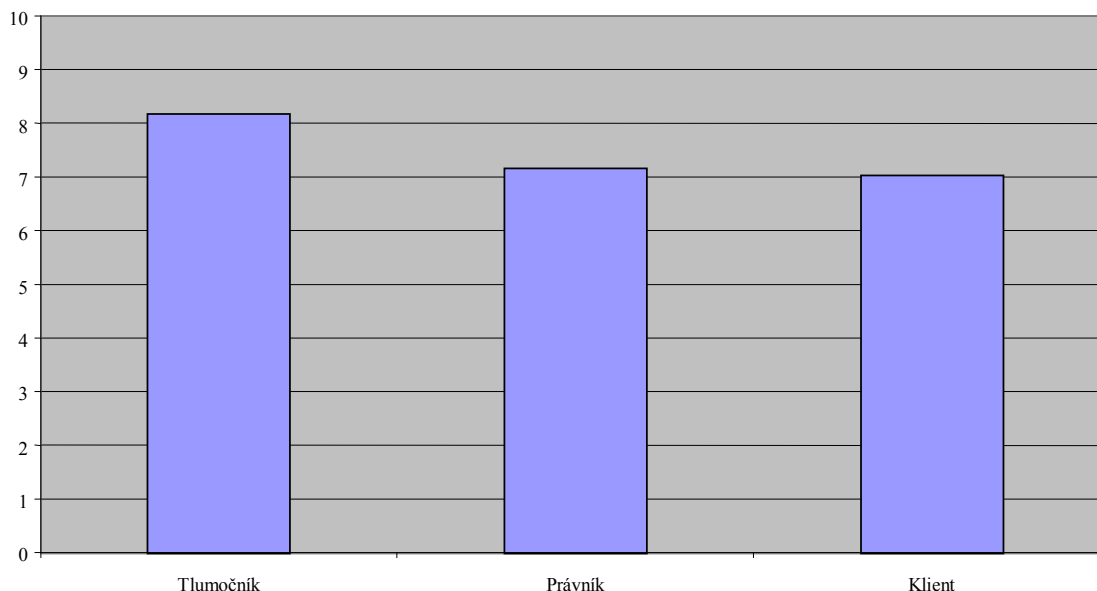
Vyšší spokojenost tlumočnicků si můžeme vysvětlit i tím, že tlumočníci možná vnímají intonaci jako problém, s kterým je třeba vědomě bojovat, pouze u simultánního tlumočení, a zapomínají, že i při tlumočení následném se snadno můžou dopustit různých chyb, zvláště když jsou zabráněni do poznámek nebo hledají ideální formulaci.

Interpretovat číselné výsledky, aniž bychom znali spontánní reakce a názory hodnotitelů, je mimořádně složité. Uvádíme-li důvody, které mohou stát za stejným nebo naopak odlišným hodnocením, pohybujeme se pouze v oblasti domněnek. U většiny sledovaných kategorií totiž klienti a právníci dávali sedm bodů, stejně jako

u intonace, a proto je podle nás spíše pravděpodobné, že tlumočníci byli mírnější, nikoliv že ostatní byli přísnější.

Graf k otázce č. 5

5. Byli jste spokojeni s intonací projevů?

Vyhodnocení otázky č. 6

Byli jste spokojeni s tempem řeči?

Otázka č. 6	Tlumočník	Právník	Klient
Tlumočník	—	NE	NE
Právník	—	—	NE
Klient	—	—	—

Nulové hypotézy jsme nezamítli, zjištěné rozdíly jsou příliš malé. Zdá se, že všechny skupiny respondentů mají v podstatě shodnou představu o přiměřeném tempu řeči. Podle nás je to velmi potěšitelná zpráva. Konsekutivní tlumočení bývá pro svoji časovou náročnost někdy vnímáno negativně. Časové ztráty, k nimž při konsekutivním tlumočení dochází, někteří klienti nesou dost nelibě, a přejí si proto svižný přednes. I v různých metodických příručkách se píše, že časová délka nutná k přetlumočení by neměla přesáhnout 4/5 délky původního projevu. Profesionální tlumočníci se tohoto doporučení většinou drží. Tomuto požadavku jsou schopni dostát především proto, že se

vyjadřují kompaktně a volí rychlejší tempo řeči. Před vyhodnocením experimentu jsme se domnívali, že rychlost, po které mnozí klienti tolik volají, nemusí být každým vnímána stejně a že navíc může v krajním případě ubírat na posluchačském komfortu. Je proto potěšitelné, že se respondenti ve svých názorech shodli a že byli s danou kategorií – troufáme si říct - velmi spokojeni. Při porovnání grafu s výsledky za ostatní otázky totiž vidíme, že bodové hodnocení za tempo je takřka nejvyšší.

Přestože tlumočnice A mluvila nejkratší dobu a tlumočnick B naopak nejdéle, jejich tempo řeči bylo skoro stejné. Porovnáme-li totiž podle přepisů počet slabik (resp. znaků) a čas, který na přetlumočení potřebovali, dostaneme skoro stejný poměr. Přepis výkonu B je o celou třetinu delší než A. Tlumočnice C mluvila poněkud rychleji, v porovnání s A ale slovy také příliš nešetřila. Je paradoxní, že respondenti vnímají rychlost intenzivněji než samotnou délku - tlumočnice C byla v komentáři (např. T 3, 5) pochválena za svižný projev, tlumočnice A ale tentýž obsah dokázala převést v kratším čase (domníváme se, že i srozumitelněji), což je bezesporu přednost, přesto se jí pochvaly za rychlé přetlumočení nedostalo. Nedostatečná plynulost a výrazná hezitace výkonu A v respondentech zřejmě budí dojem, že tlumočnice byla celkově pomalá. Při rychlejším tempu a plynulejším projevu tak posluchači zřejmě snáze zapomenou uvědomit si skutečnou délku tlumočení.

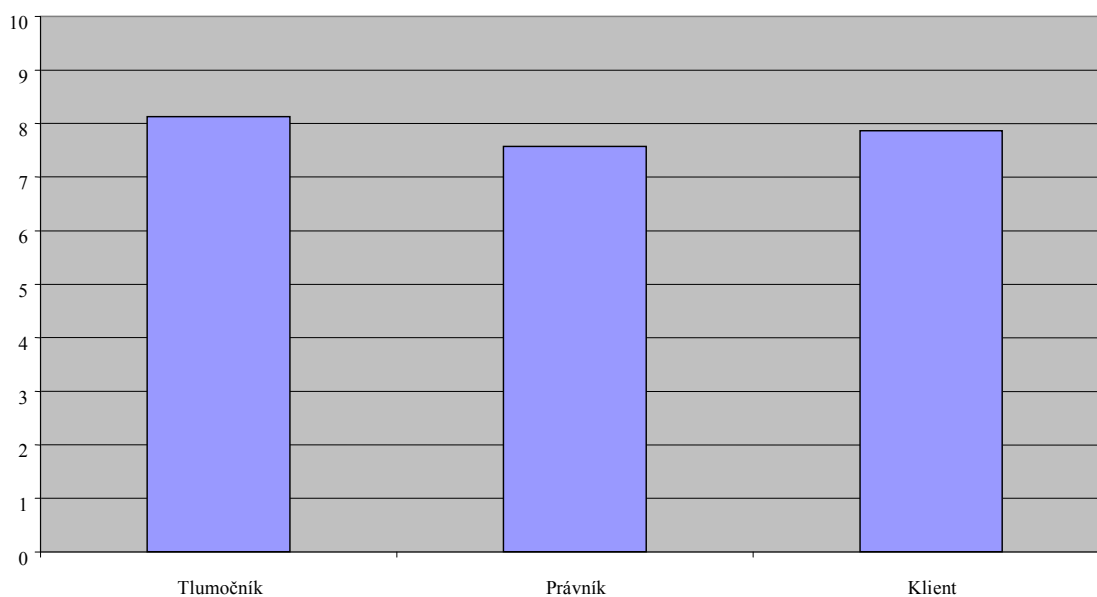
Z komentářů lze vyčíst, že posluchači vnímají tempo řeči a plynulost projevu opravdu intenzivně. Na otázku, s čím konkrétně ne / byli spokojeni, respondenti uváděli nejčastěji právě tempo (hlavně tlumočníci) a terminologii (právníci a tlumočníci). Např. tlumočnick B byl několikrát pochválen za celkem plynulý přednes, současně mu však hodnotitelé vytýkali nedostatečné zvládnutí vizuální části tlumočení, což tak podle nich kazilo celkový dojem. Bylo by zajímavé zkoumat v jiných experimentech (možná i na tomto materiálu) vliv vizuální složky na celkové hodnocení. Jednu skupinu respondentů bychom nechali pracovat pouze se zvukovou částí nahrávek a výsledky pak porovnali s těmito našimi původními hodnotiteli.

Z komentářů se navíc dovídáme, že posluchačům vadí změny ve větné stavbě a opravy. Někteří respondenti (např. P 10, T 5, K 6) probandům dokonce doporučují, aby se raději nejprve zamysleli a teprve potom pronesli konkrétní sdělení. Podle našeho

názoru je ale docela dobře možné, že čas vynaložený na opravy je delší než doba, kterou by si vyžádalo rozmyšlení každého delšího úseku. Nemůžeme však vědět, zda by respondenti nakonec byli nespokojeni proto, že tlumočnick příliš dlouho a „viditelně“ přemýšlí. Na tomto místě je tak případné porovnat výkony A a C, které nám mohou posloužit jako dva protichůdné příklady. Zatímco výkon A obsahuje obrovské množství hezitálních zvuků a relativně málo oprav, v případě výkonu C je tomu obráceně - minimální hezitace, vysoký počet oprav a neustálé opakování už jednou řečeného jinými slovy. Z hodnocení výkonů lze usuzovat, že při svižném a podle našeho názoru suverénním přednesu – jako tomu bylo v případě C - se mnohé nedostatky ztratí a přetlumočení jako celek je nakonec vnímáno pozitivně²³.

Graf k otázce č. 6

6. Byli jste spokojeni s tempem řeči?

²³ Svědčí o tom i komentář jednoho hodnotitele (K 1), který píše, že „tlumočnice vypadala velmi živě a některé případné chyby nebyly tudíž tolik znát“.

Vyhodnocení otázky č. 7

Považujete míru váhavosti, opakování a množství hezitačních zvuků za nerušivou?

Otázka č. 7	Tlumočník	Právník	Klient
Tlumočník	—	NE	NE
Právník	—	—	NE
Klient	—	—	—

Nulové hypotézy jsme nezamítli, skupiny respondentů se vesměs shodly, nicméně je třeba říct, že spokojenost byla oproti ostatním otázkám nízká, hodnocení této kategorie dopadlo jednoznačně nejhůře. Tyto výsledky mohou být důkazem toho, že posluchači vnímají hezitační zvuky velmi negativně. Na nežádoucí a zbytečné opakování téže myšlenky jinými slovy, kdy tlumočník nedokončí větu a začne ji znovu (navíc často skoro stejně), respondenti upozornili v komentářích několikrát. Z volných odpovědí (např. K 2, 3) tak jasně vyplývá, že si posluchači přejí takové přetlumočení, v němž se tlumočník nebude vracet jen proto, aby tutéž myšlenku formuloval jinak. Při pohledu do prepisů vidíme, že některá opakování jsou opravdu zbytečná. Na druhou stranu ale nesmíme zapomínat, že pokud by se tlumočníci neopravovali vůbec, počet jazykově nezdařilých řešení by se mohl zvýšit natolik, že by posluchače nakonec rušily ještě víc a v krajním případě dokonce ohrožovaly srozumitelnost sdělení. Při analýze dat je těžké soudit, co posluchačům vadí víc – zda občasné chyby ve formulacích nebo opakované začátky. V komentářích se nepřirozeným formulacím věnují v podstatě jen hodnotitelé z řad tlumočnicků, ostatní nechali tuto část dotazníku téměř nezodpovězenou. Protože ale bodové hodnocení za jazykovou stránku bylo skoro stejné, nemůžeme tvrdit, že by tlumočníci byli na jazykovou stránku a stránku prezentace zaměřeni více než ostatní – možná byli jen ochotnější věnovat experimentu více času a slovně formulovat svoje vlastní názory.

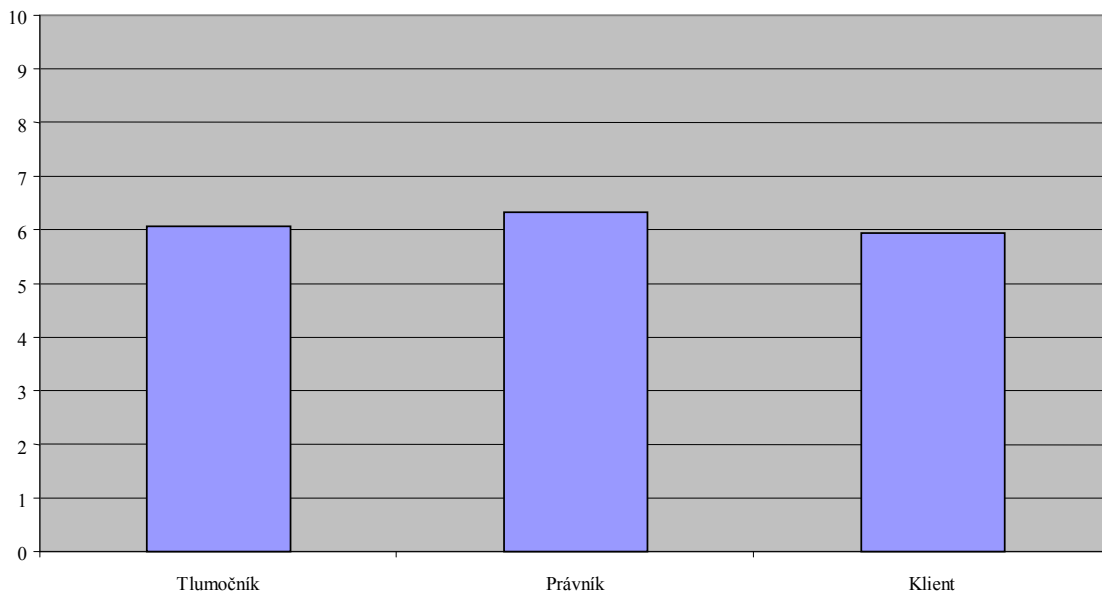
Při zpracování jsme si uvědomili, že jsme tuto kategorii měli raději rozdělit do dvou samostatných otázek - jednou bychom se respondentů ptali, jak moc je ruší opakování, druhou pak, do jaké míry jim vadí hezitační zvuky a váhání. Hezitační zvuky totiž podle nás úzce souvisí s tím, jaké množství kapacity tlumočnick vyvalí na přemýšlení. Parazitní zvuky jsou tak často vedlejším a negativním projevem

přemýšlení, kterým ale na druhou stranu tlumočníci předchází opakování a vracení se. Jak jsme ale už napsali u předchozí otázky, hezitace může posluchače upozornit na to, že něco není v pořádku a zvýšit jeho pozornost, rychlý a suverénní projev na druhou stranu dokáže opakování nebo různé nedostatky skrýt.

Domníváme se, že pokud se tlumočník opakuje a vrací, svědčí to o tom, že originál nedostatečně zpracoval. Takových případů jsme v hodnocených výkonech zaregistrovali několik, hlavně u tlumočnice C (*Česká republika teď má první místo mezi těmito zeměmi ale je to to o čem chci mluvit je první místo z jednoho hlediska je na prvním místě nebo je první země která obdržela takzvané předběžné rozhodnutí Evropského soudního dvora; jaké k tomu měli argumenty nebo z čeho vycházeli; protože právo Evropské unie je ze zákona nebo je stanovené že je přímo aplikovatelné v legislativách jednotlivých členských zemích; přednost před národní legislativou před národními zákony*). U ostatních dvou probandů se jednalo většinou o přerěknutí, méně pak pozdní analýzu.

Graf k otázce č. 7

7. Považovali jste míru rušivosti, opakování a hezitačních zvuků za nerušivou?

Vyhodnocení otázky č. 8

Připadalo Vám tlumočení dostatečně komunikativní?

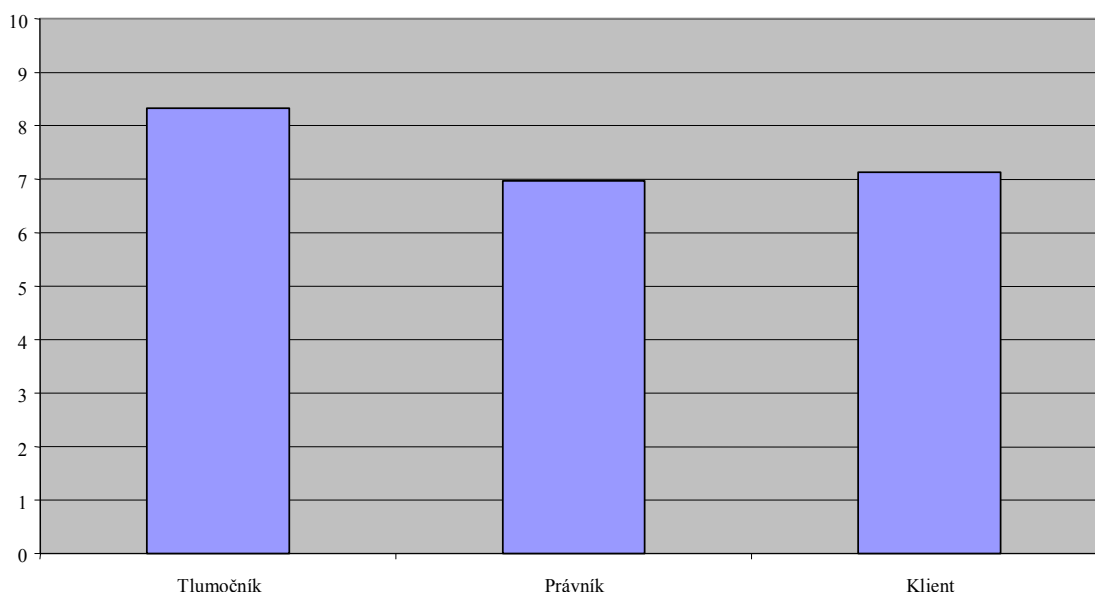
Otázka č. 8	Tlumočník	Právník	Klient
Tlumočník	—	ANO	ANO
Právník	—	—	NE
Klient	—	—	—

Komunikativnost se ukázala jako oblast, v níž se kvalitativní nároky námi oslovených respondentů rozcházejí. Tlumočníci byli o poznání spokojenější než ostatní hodnotitelé, kteří udělovali v průměru sedm bodů. Nulové hypotézy jsme tentokrát zamítli pro tlumočníky vs. právníci / klienti. Respondentů jsme se ptali, nakolik se jim tlumočníci líbili z hlediska očního kontaktu, gestikulace, mimiky a práce s poznámkovým blokem a jak byli celkově spokojeni s chováním tlumočnicků, tedy neverbálními projevy komunikace.

Při vyhodnocování jsme si všimli, že respondenti udělovali většinou za všechny dílčí otázky stejný počet bodů jako za poslední, souhrnnou. Důvodů je zřejmě více. Jako nejpravděpodobnější se nám jeví ten, že podotázky jsou hlavně pro respondenty bez tlumočnického vzdělání až příliš specifické a - pokud na sebe proband něčím přehnaným nebo neobvyklým neupozorní – nejsou hodnotitelé schopni si přesně zapamatovat, co konkrétně jim vadilo nebo naopak vyhovovalo. Proto jsme se nakonec rozhodli vyhodnotit všechny zkoumané podkategorie jako celek. V komentáři (např. T 4, 5, P 10), se respondenti k této oblasti vyjadřovali většinou jen tehdy, pokud měli pocit, že se některý z projevů chování nápadně odchyloval od normálu. Poznámky, byly většinou namířeny na tlumočníka B, jeho přehnanou gestikulaci, pohyby celým tělem a podle některých hodnotitelů komický výraz v obličeji. Přestože nejvíce připomínek měli tlumočníci, jejich bodové hodnocení vyznělo nakonec nejpříznivěji. Nemyslíme si však, že bychom v tom měli hledat nějaký rozpor, klienti a právníci totiž nechali prostor pro komentář často opět prázdný. Porovnáme-li tato data i s výsledky za ostatní otázky, dojdeme k závěru, že tlumočníci byli tentokrát spíše benevolentnější, nikoliv že právníci / klienti byli vůči této otázce přísnější / citlivější. O tom, že tato v podstatě vizuální složka tlumočení se může i podvědomě promítnout do hodnocení ostatních kategorií a že jsou vzájemně provázané, jsme se zmínili už výše.

Graf k otázce č. 8

8. Případalo Vám tlumočení dostatečně komunikativní?

Vyhodnocení otázky č. 9

Myslíte, že přetlumočení byla ve vztahu k originálu věrné a přesné?

Otázka č. 9	Tlumočník	Právník	Klient
Tlumočník	—	NE	NE
Právník	—	—	NE
Klient	—	—	—

Nulové hypotézy jsme opět zamítli s tím, že zjištěné rozdíly nejsou relevantní. Nezbyvá než konstatovat, že respondenti napříč všemi skupinami věřili ve věrnost a přesnost tlumočení přibližně stejně. Těšit nás může fakt, že míra souhlasu s otázkou byla mírně nadprůměrná a lze tudíž předpokládat, že hodnotitelé neměli důvod domnívat se, že by tlumočník obsah originálu různě překrucoval nebo snad vědomě lhal. Za pozitivní považujeme i to, že jednotliví respondenti uvnitř každé skupiny se vcelku shodovali, nezaznamenali jsme bodové výkyvy jako u některých předchozích otázek (srovnej otázka č. 4), kdy někteří hodnotitelé měli téměř opačný názor. Menší kolísavost tak podle nás dodává výsledku vyšší vypovídací hodnotu.

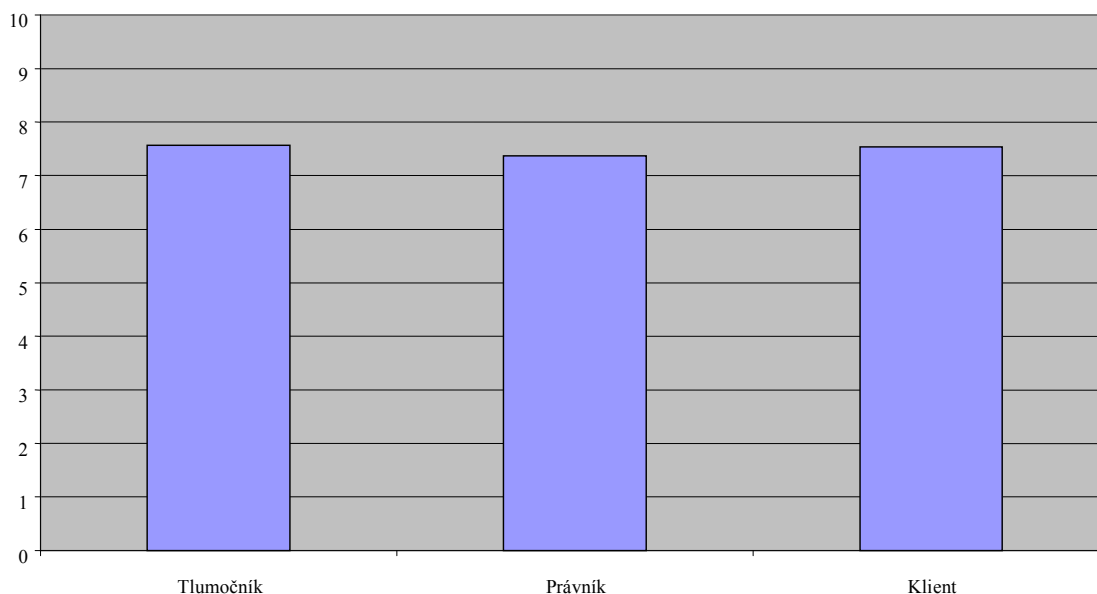
Jak jsme napsali v teoretické části, tuto kategorii jsme do dotazníku zařadili proto, že jsme nechtěli úplně vynechat obsahovou stránku věci, která do hodnocení bezesporu patří. Vždyť úkolem tlumočnicka je, zjednodušeně řečeno, pokud možno věrně reprodukovat originál. Při tvorbě dotazníku jsme museli mít na paměti, že znalost jazyka originálu může být mezi respondenty velmi různá a navíc jsme si přáli náš experiment co nejvíce přiblížit reálné situaci, kdy tlumočnických služeb využívají a současně je nějakým způsobem (pro vlastní potřebu) hodnotí lidé bez odpovídajících jazykových znalostí. Už proto jsme nedali respondentům předlohu k dispozici. Dalším důvodem byla upozornění některých teoretiků, že hodnotitelé bez patřičné zkušenosti se mezi originálem a přetlumočenou verzí špatně orientují a za chyby často považují věci, které jsou z pohledu „kvalifikovaných hodnotitelů“ v pořádku.

Pokusme se zjistit, proč byli respondenti docela ochotni věřit, že přetlumočení byla ve vztahu k originálu věrná a přesná. V první řadě se domníváme, že posluchači tlumočnickovi primárně věří a začínají mít pochyby teprve tehdy, když se nad něčím pozastaví nebo projev tlumočnicka začne postrádat posluchačský komfort. Taková situace v našem případě mohla nastat v okamžiku, kdy např. někteří právníci narazili a v komentáři (např. P 9, 10) také poukázali na věcné chyby nebo projev tlumočnicka v určitém momentě přestal být plynulý / přehledný. Navíc si musíme uvědomit, že hodnotitelé slyšeli převod jednoho textu hned třikrát a mohli se tak při poslechu druhé a třetí ukázky přesvědčit, zda se jednotlivé verze nějak významně liší (podle našeho názoru nikoliv, podobně to viděli i respondenti). Podíváme-li se do prepisů, musíme uzavřít, že až na několik málo míst (výkon A - ... *Evropský soud potom rozhodne a národní soud musí rozhodnout v případě na základě této interpretace...*; × výkon B - ... *v tomto předběžném rozhodnutí Evropský soudní dvůr pouze interpretuje určitou část evropské legislativy to znamená že nevynáší vlastní nález nebo vlastní soudní rozhodnutí a je pak na národním znova na soudu aby to konečné rozhodnutí vynesl...*; × výkon C - ... *je to verdikt nebo rozhodnutí Evropského soudního dvora kde vlastně v případě který projednávala národní soud v tomto případě tedy český a bylo rozhodnuto že tento jistý případ nebo soudní spor by mohl spadat pod kompetence evropské legislativy. Bylo tedy potřeba aby Evropský soudní dvůr podal určité rozhodnutí ovšem toto rozhodnutí není závazné a to samotné rozhodnutí potom je přímo na národním soudu. Rozhodnutí Evropského soudního dvora v Lucemburku tedy má*

nemá závazný charakter je to vyslovení názoru...), které byly náročnější, jsou výkony po obsahové stránce stejné.

Graf k otázce č. 9

9. Myslíte, že přetlumočení byla ve vztahu k originálu věrná a přesná?

Vyhodnocení otázka č. 10

Důvěřujete těmto tlumočnickům? Objednal byste si je příště znovu?

Otázka č. 10	Tlumočník	Právník	Klient
Tlumočník	—	NE	NE
Právník	—	—	NE
Klient	—	—	—

Vyhodnocení desáté otázky, kterou jsme se respondentů ptali na to, jestli těmto tlumočnickům důvěřují a zda by si je sami objednali znovu, dopadlo velmi podobně jako v předchozím případě. Fakt, že právníci zůstali poněkud zdrženliví, si lze asi nejlépe vysvětlit tím, že odhalili nejvíce věcných chyb, které klientům podle našeho názoru unikly - většina z nich má totiž technické vzdělání a oblast práva pro ně zřejmě byla větší neznámou než pro naše probandy. Do hodnocení klienty se ale určitě velmi významně promítla jejich dosavadní zkušenost s interními tlumočnickými ze společností, v nichž pracují.

Docela výmluvné jsou některé komentáře – několik respondentů, hlavně tlumočnicků, se negativně vyjadřovalo k přehnané gestikulaci (*šermování rukama*), příliš výrazné mimice (*omluvné pohledy, koulení očima*) a pohybům celým tělem (*předklánění a houpání se*). Nejvíce kritiky se sneslo na hlavu tlumočnicka B. Všechny tyto výše zmíněné neverbální projevy si respondenti vykládají jako nejistotu a neschopnost soustředit se na všechny aspekty tlumočení. Hodnotitelé (T 4, 5) vícekrát uvedli, že pokud tlumočnicka B chvíli poslouchali se zavřenýma očima, byli s výkonem velmi spokojeni. Líbil se jim hlavně po stránce jazykové, také k obsahu měli jen minimální výhrady. Jakmile však oči otevřeli a začali výkon vnímat i vizuálně, spokojenost jakož i důvěra byly pryč. Respondenti považovali přetlumočení sice za věrné a věcně správné, nezvládnutí komunikace pro ně však bylo natolik zásadní, že by se při výběru tlumočnicka údajně rozhodli pro někoho jiného. Můžeme si z toho vzít ponaučení, že podceňovat komunikativní aspekty tlumočení se rozhodně nevyplácí – tlumočení je totiž druh zprostředkované komunikace. Snad nejzajímavější závěr ze zpracování této otázky je ten, že důvěra v obsahovou správnost tlumočení a po jazykové stránce kvalitní výkon nemusejí nutně znamenat důvěru v tlumočnicka jako takového²⁴.

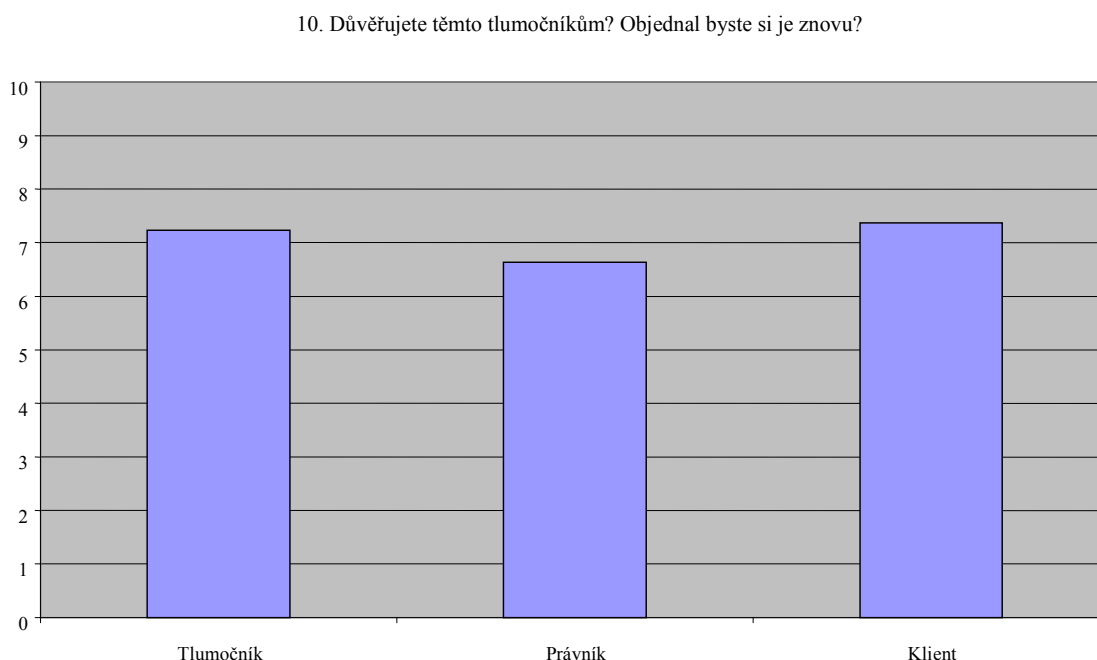
Při vlastní analýze nahrávek a přepisů jsme dospěli k názoru (samozřejmě ovlivněného naším subjektem), že tlumočnick B převedl originál nejsrozumitelněji a nabídl posluchačům jednoznačně nejkvalitnější češtinu. Přemíra hezitačních zvuků a nezvládnutí komunikace důvěru v něj výrazně snížily. Rozebereme-li výkon C, nemůžeme si nevšimnout, že tlumočnice se neustále opravuje, ale mluví pořád stejným tempem a hezitační zvuky neprodukuje skoro žádné. Obsahově je její projev někdy opravdu zavádějící. Důvěra v tlumočnici C byla ale většinou vyšší než důvěra v jejího kolegu, probanda B. Tuto důvěru posluchačů si zřejmě získala plynulostí: jak píše někteří respondenti, tím, že se nezastavovala, což ale neznamená, že by se nevracela, nedala méně pozorným hodnotitelům příležitost chytit ji při nějakém prohřešku. Pokud

²⁴ Velmi podobnou problematikou se zabývala i Jana Vořechovská (2005: 116), když zkoumala důvěryhodnost a přesvědčivost tlumočených a původních projevů. Upozorňuje na to, že projev sice může působit důvěryhodně, tzn. recipient má pocit, že se dozvídá pravdu, způsob prezentace však může být přesvědčivý, ale i nepřesvědčivý. Stejně tak může projev působit nedůvěryhodně, tzn. recipient má pocit, že se pravdu nedozvídá, ale může být podán jak přesvědčivě, tak i nepřesvědčivě.

někdo poslouchal nahrávku C velmi pečlivě, nemohlo mu uniknout, že tlumočnice se vyjadřovala nejasně a neustále se vracela. Podle nás teprve analyzovala originál, navíc se několikrát provinila na češtině. Z respondentů si toho všiml a upozornil na to jen málokdo (T 1, T 9, K 3)²⁵, většina hodnotila výkon C jako nejlepší, někdo dokonce jako skoro profesionální (P 10). Domníváme se, že z toho plyne jediné: suverénní prezentace bez chyb patrných na první pohled budí dojem kvality a nenabádá méně kritické hodnotitele k hlubšímu zkoumání. V podstatě tak máme další důkaz podporující pravdivost tvrzení M. Schlesingerové (1997: 127).

Z videonahrávek bylo někdy patrné, že tlumočníci intenzivně přemýšlejí: nedokážeme ale určit, zda jim to na důvěře ubírá nebo naopak. Svou roli jistě také sehrává mimojazyková složka jako sebevědomé vystupování nebo i jiné aspekty komunikativnosti, o kterých jsme se zmínili výše. Pocit věrnosti tlumočení a důvěru v tlumočnicka možná ovlivňují i takové faktory jako kvalita hlasu, plynulost projevu nebo i další aspekty, které nedokážeme určit.

Graf k otázce č. 10

²⁵ Zajímavé porovnat např. s hodnotitelem T 3, který podle našeho názoru zcela chybně poznamenává, že se tlumočnice C prakticky nevracela. Naopak hodnotitel K 3 správně podotýká, že tlumočnice C se

Vyhodnocení otázky č. 11

Používali podle Vás tlumočníci správnou terminologii?

Otázka č. 11	Tlumočník	Právník	Klient
Tlumočník	—	NE	NE
Právník	—	—	NE
Klient	—	—	—

Přestože jsme ani u této poslední otázky nulové hypotézy nezamítli, hodnocení napříč všemi skupinami tedy bylo stejné, je třeba se zamyslet nad tím, z čeho jednotliví hodnotitelé vycházeli, nebo vůbec vycházet mohli. Zjevnou výhodu zde měli právníci, kteří snad jako jediní mohou objektivně posoudit, do jaké míry probandi používali správnou terminologii a jak závažné byly chyby. Klienti se svým převážně technickým vzděláním mohli podle našeho názoru jen stěží kvalifikovaně posoudit správnost odborných pojmů, u tlumočnicků se domníváme (alespoň to prokázali věcnými poznámkami v komentáři), že většina z nich měla docela dobré znalosti o tom, jak Evropský soudní dvůr funguje a jakou roli ve vztahu k jednotlivým členským zemím sehrává (tzn. jaké jsou pravomoci ESD a povinnosti národních soudů); alespoň to vyplývá z jejich komentářů (např. T 3, 4, 9, 10).

Právníci, kteří využili možnosti otevřených otázek a volných odpovědí, poukázali na terminologický a obsahový chaos některých výkonů (nejlépe z toho obsahově vyšel proband B), který podle nich pramenil z nedostatečné znalosti problematiky. Zdá se, že samotná ne / znalost odborného jazyka tolik nevadí. Podstatně důležitější tak právníkům připadá pochopt meritum věci a věcně správně, třeba i vlastními slovy převést smysl sdělení. Navzdory mnohým výhradám k obsahu, terminologii a někdy i způsobu argumentace právníci uváděli, že celkově pochopili, oč jde.

Termíny, na jejichž zaměňování právníci upozorňovali nejvíce, jsou *právo EU* vs. *právo ES* a *předběžné řízení* vs. *předběžná otázka*. Dále právníci poukazovali na nepřesnosti a zavádějící formulace jako *odvolat se k ESD* (namísto *obrátit se na ESD* *s prosbou o interpretaci*; *odvolat se* totiž navozuje pocit, že se jedná o opravný

neustále opakuje, výkon označil za „rozplizlý“.

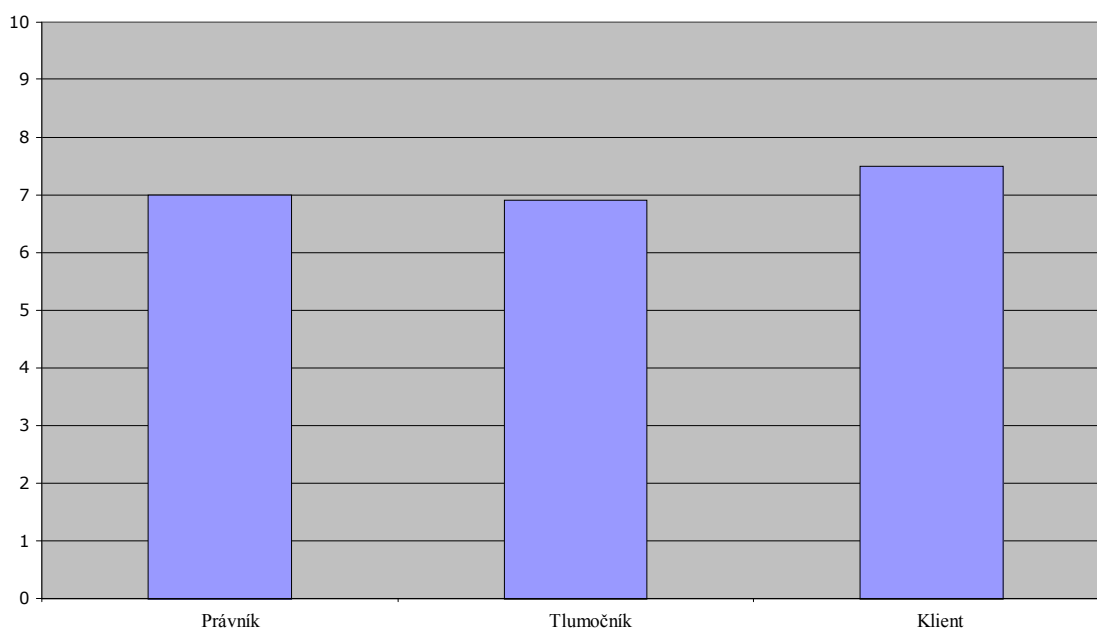
prostředek), *princip přednosti* (namísto *princip aplikační přednosti*) a *zrušit národní legislativu* (namísto *neaplikovat národní legislativu*; v tomto případě může jít o chybu věcnou, způsobenou neznalostí problematiky, která shodou okolností může budít dojem, že tlumočnick sáhl po nesprávném termínu).

Ani hodnotitelům-tlumočnickům ale neunikly některé terminologické nedostatky: všimají si zaměňování pojmů *zákon* vs. *právo* nebo *nařízení* vs. *rozhodnutí* vs. *opatření*, stejně tak upozorňují na nevhodnost formulace *odvolat se k ESD*. Rovněž probandům doporučují, aby se podrobněji seznámili s danou problematikou a lépe si nastudovali vztah mezi českou a evropskou legislativou. Je tedy vidět, že profesionální tlumočníci, jimiž naši hodnotitelé jsou, berou terminologii vážně a dokážou ji vnímat stejně citlivě jako hodnotitelé se vzděláním v daném oboru.

U hodnotitelů-klientů byla situace trochu jiná. Většina z nich podle nás při posuzování terminologické správnosti vycházela spíše z dojmů - vzhledem k jejich profesnímu zaměření nelze předpokládat, že by se právem, natož pak jednou z jeho částí, zabývali. Své názory tak zřejmě opírali o rozdíly mezi jednotlivými verzemi přetlumočení.

Graf k otázce č. 11

11. Používali tlumočníci správnou terminologii?

3.4. DISKUSE

V této části práce se zamyslíme nad výsledky experimentu a shrneme poznatky, ke kterým jsme při vyhodnocování dat došli. Pokusíme se najít možné příčiny, proč výsledky dopadly právě takto.

3.4.1. Závěry

Hypotéza

Hypotéza *Hodnocení tlumočnického výkonu různými skupinami příjemců se liší se potvrdila u kategorií intonace a komunikativnost*, a to vždy ve vztahu tlumočníci versus právníci a / nebo klienti. V obou případech byli **tlumočníci mírnější než právníci / klienti**. Mezi klienty a právníky jsme žádné rozdíly v hodnocení nepotvrdili.

U ostatních otázek jsme žádné rozdíly v hodnocení nezaznamenali a hypotézu tak zamítli.

Odlišný kontext experimentu

V první řadě je třeba říct, že jsme hypotézu formulovali na základě výzkumů, které ne úplně odpovídaly okolnostem našeho experimentu. Zatímco teoretici jako Bühlerová, Kurzová, Kopczynski, Moser, Pöchhacker a další se zabývali hodnocením simultánního tlumočení, my jsme pracovali s tlumočením konsekutivním a do výzkumu zapojili typově odlišné hodnotitele. V podstatě jako první jsme nechali výkony tlumočnicků hodnotit zaměstnanci nadnárodních společností, kteří denně využívají služeb interních tlumočnicků. Hypotéza se tak ve většině případů nemusela potvrdit právě proto, že náš experiment proběhl za jiných podmínek než předchozí výzkumy. Dalším důvodem, proč byly rozdíly v hodnocení tak malé, může být i to, že v podstatě všichni respondenti měli vysokoškolské vzdělání a navzdory rozdílnému zaměření nebo odlišným zkušenostem by všichni měli mít jedno společné – všeobecný rozhled, schopnost analytického myšlení a přesného vyjadřování. Vysoké školy svým studentům sice poskytují odlišné informace, pěstují v nich ale podobné, výše zmíněné schopnosti nehledě na obor.

Co vyplývá z našeho výzkumu

1. Výsledky experimentu naznačují, že hodnotitel nepotřebuje jazykové vzdělání na to, aby poznal, zda tlumočník mluví správnou a idiomatickou češtinou, nemusí pravidelně využívat tlumočnických služeb, aby citlivěji reagoval na váhavost, opakování nebo parazitní zvuky, a – což jsme nejméně čekali – ani nemusí být odborník, aby poznal, zda je v pořádku používaná terminologie. V našem experimentu se ukázalo, že tlumočníci mohou na správnost odborného lexika klást stejné požadavky jako samotní odborníci^{26 27}.
2. Pokud bychom z množiny „běžných příjemců“ vydělili tlumočníky a srovnávali tak rozdíly pouze mezi respondenty z řad právníků a klientů, museli bychom hypotézu zamítnout u úplně všech otázek. Domníváme se, že tlumočníci jsou svým způsobem zcela specifickými respondenty, kteří jako jediní mají povědomí a teoretické znalosti o hodnocení a kvalitě tlumočení.
 - Pokud za rozlišovací kritérium mezi klienty a právníky budeme považovat zkušenost s tlumočnickými službami, které podle Mosera (1996: 145 – 178) mění pořadí priorit, musíme konstatovat, že jsme nic takového nezaznamenali.
 - Musíme dát zapravdu Kopczyńskému (1994: 87-99) v tom, že z hlediska profesních skupin jsou rozdíly v názorech na tlumočení a jeho hodnocení minimální.
3. Je třeba uvést, že nároky a vnímavost netlumočnicků rozhodně nelze podceňovat. Jestliže Kahane (2000: 2) a jiní teoretici tvrdí, že tlumočníci mají na sebe a své kolegy vyšší nároky než ostatní, my jsme nic takového neprokázali. Budeme-li menší spokojenosti klientů a právníků s intonací a komunikativními aspekty tlumočení přikládat velký význam, musíme s Kahanem nesouhlasit.
4. Individualita hodnotitelů je značná. Zdá se, že individualita respondentů je natolik vlivná, že faktory jako vzdělání nebo zkušenost s tlumočenými

²⁶ Navíc i Peter Moser (viz graf č. 1 - Terminological accuracy, importance according to conference type) upozorňuje na to, že odborníci si na terminologii zakládají především na velkých konferencích, u menších akcí jsou benevolentnější.

²⁷ K tomuto výsledku dospěla i Ingrid Kurzová (viz tabulka č. 1 – Assessment of quality criteria for interpretation by four different groups), v otázce jazykové správnosti jsme ale její výsledky nepotvrdili; Možná se právě zde nejvíce projevuje rozdíl mezi námi a jí zkoumaným typem tlumočení – u souběžného tlumočení se tlumočníci musejí na jazykovou správnost soustředit podstatně více a jsou tak ke svému výkonu možná kritičtější než posluchači.

konferencemi jsou až vedlejší. Zatímco jeden respondent (tlumočník) považoval konkrétní výkon za slabý, jiný hodnotitel (také tlumočník) tentýž výkon označil za nejlepší, přičemž oba zvolili stejné pořadí přehrávání. Názory hodnotitelů jsou někdy zcela protichůdné. Navíc je třeba si uvědomit, že někteří lidé jsou obecně náročnější, jiní naopak celkově benevolentnější (např. hodnotitel T 2 vs. T 6). Je otázka, zda něco takového lze v podobných výzkumech vůbec zohlednit.

5. Velký vliv na hodnocení má zřejmě i pořadí hodnocených nahrávek. Poměrně hodně respondentů zvolilo jako první k poslechu výkon tlumočnice A – právě u hodnocení tohoto přetlumočení je nejvyšší rozptyl bodového hodnocení, tzn. názory respondentů byly značně nejednotné. U ostatních dvou tlumočnicků už tomu tolik nebylo. Respondenti si po vyslechnutí prvního výkonu zřejmě jaksi upraví svá očekávání a začnou měřit podle jiného metru. Další problém s pořadím je ten, že posluchači při opakovaném poslechu v podstatě téhož textu nejsou schopni vnímat výkon odděleně od předchozích nahrávek. Nedokáží tak jednoznačně říct, jak by tlumočení správně porozuměli.
6. Zdá se, že Miriam Schlesingerová (1997: 127) má pravdu, když tvrdí, že bezproblémový přednes může vytvářet klamný dojem perfektního tlumočení. Usuzujeme tak z různých komentářů k jednotlivým výkonům – domníváme se, že většina hodnotitelů z řad netlumočnicků se skutečně nechala ovlivnit plynulým přednesem a suverénní prezentací, a neodhalila tak nedostatky, na které třeba upozorňovala nebo nízko hodnotila u ostatních dvou tlumočnicků (např. vytýkali výkonům A a B zbytečné opakování, tlumočnice C se ale vracela a opakovala neustále, na což téměř nikdo neupozornil). Někteří hodnotitelé-tlumočníci se ale oklamat nenechali a dokonce sami uvedli, že jeden výkon (C) působil sice věrohodně, obsahoval ale spoustu chyb.
7. Jednoznačně nejhůře dopadli naši probandi v hodnocení rušivosti opakování a hezitačních zvuků. Výsledky tak naznačují, že prezentace je velmi důležitou součástí tlumočení, kterou rozhodně nelze podceňovat.
8. Respondenti nejsou schopni věnovat všem třem výkonům stejnou pozornost, ani sledovat více aspektů tlumočení současně. Některé v daný okamžik vnímá více, jiné méně. Na některé ho tlumočník upozorní sám nedokonalou prezentací, jindy naopak plynulým a nepřerušovaným projevem leccos zamaskuje a vytváří dojem kvalitního tlumočení (viz bod č. 6). Skutečnost, že hodnotitel není schopen

věnovat pozornost vícero aspektům tlumočnického výkonu současně, může být i jednou z příčin značného rozptylu bodového hodnocení.

9. Zainteresovanost respondenta na výzkumu a tématu tlumočení se zřejmě promítá do výsledků hodnocení. Soudě podle komentářů měli největší zájem na kvalitním výstupu z experimentu tlumočníci. O významu dalších faktorů, jako jsou únava a nálada při hodnocení nebo osobní sympatie k jednomu z hodnocených probandů, se v teorii příliš nepíše. Mnohé z nich neumíme ani pojmenovat, natož pak objektivně zkoumat. O tom, že zájem o problematiku má na hodnocení významný vliv, píše i Vořechovská (2005: 41). Pokud se posluchači u příspěvku nudí, je pravděpodobné, že mu nevěnují příliš pozornosti a chyb si jednoduše nevšimnou.
10. Zdá se, že kritika v komentáři nemusí nutně znamenat nízké bodové hodnocení. K podobnému závěru dospěl i Daniel Gile, když ve své studii *Fidelity Assessment in Consecutive Interpreting* (1995a: 160) píše, že zřejmě neexistuje jasný vztah mezi počtem odhalených / vyjmenovaných chyb a celkovým hodnocením věrnosti²⁸.
11. Důvěra ve věrné přetlumočení nemusí nutně znamenat důvěru v tlumočníka. Důvěru v tlumočníka do značné míry ovlivňuje způsob prezentace.

3.4.2. Poznámky k metodologii

Domníváme se, že součástí diskuse a každé seriózní práce by mělo být zamyšlení nad výhodami a nevýhodami zvoleného postupu. Pokusíme se rozebrat kroky, které se příliš neosvědčily a které bychom příště neopakovali. Navrhujeme možná řešení a poukážeme také na kroky, které se ukázaly jako správné. Doufáme, že tím posloužíme dalším jedincům, kteří se chtějí touto problematikou zabývat. Metodologie má na výsledky výzkumu naprosto zásadní dopad, chybný postup práce může v horším případě zcela znehodnotit veškeré úsilí badatele.

²⁸ V souvislosti s body 9 a 10 je třeba zmínit, že respondenti z řad klientů a právníků nechali komentáře většinou prázdné, což nám komplikuje interpretaci dat. Nemůžeme s jistotou vědět, jestli si žádných zásadních nedostatků nevšimli, nedokázali je pojmenovat, nebo jen nechtěli ztrácet nad našim experimentem další čas. Vše nasvědčuje tomu, že hlavní příčinou byl čas.

1. Časová náročnost pro respondenty

Jako největší problém celé práce vidíme časovou náročnost pro respondenty. Každý hodnotitel musel nad našim experimentem strávit téměř 30 minut. Ukázalo se, že právě faktor času měl za následek nižší návratnost dotazníků (asi 50 %), než jsme čekali, což se negativně promítlo do velikosti vzorku. Časová náročnost navíc pravděpodobně snižovala schopnost hodnotitelů soustředit se po celou dobu experimentu a řadu z nich demotivovala připojit k dotazníku vlastní komentář. Přestože jsme nakonec získali dohromady 30 hodnotitelů a nasbírali 90 dotazníků, početnější vzorek by nám dával větší jistotu správnosti výsledků.

Možná řešení:

- Snížit časovou náročnost lze zkrácením příspěvků nebo redukcí jejich počtu. Zkrátit text k přetlumočení bychom příliš nedoporučovali, na delších úsecích se totiž podle nás snadněji sledují některé kategorie, tlumočnické je také pod větším tlakem a může ukázat, jak umí pracovat s tlumočnickou strategií. Proto bychom spíše upřednostňovali možnost druhou, dát hodnotitelům k posouzení pouze dva výkony. Tato varianta s sebou navíc nese tu výhodu, že hodnotitelé mohou obě nahrávky lépe porovnávat (obáváme se, že při třech se jim výkony začínají možná trochu plést a splývat) a velmi pravděpodobně bychom také účinněji zajistili pravidelné střídání pořadí při přehrávání, což se nám ne úplně povedlo.
- Jako další možnost se nabízí hodnotit jen jeden výkon – i tentokrát bychom ale nemuseli dosáhnout kýženého cíle, tedy získat taková data, která by měla co nejvyšší vypovídací hodnotu. Předpokládáme, že mnozí, hlavně nezkušení respondenti si totiž až při poslechu druhé nahrávky uvědomili, co všechno mohlo být v přetlumočení jinak, lepší nebo naopak horší. Poskytnutím jediné nahrávky bychom tak respondentům tuto možnost porovnávat, diferencovat a vlastně i korigovat svoje názory, odepřeli. Někteří hodnotitelé totiž do dotazníku uvedli, že danou nahrávku poslouchají jako první a zůstávají tak zdrženlivější, protože nevědí, jak „dobrý“ výkon bude následovat. Jako další možnost se nám jeví dát k hodnocení příspěvky věnované různým tématům. V našem případě by to ale znamenalo komplikaci, jak sehnat hodnotitele do skupiny „odborník/právník“.

2. Dotazník

Druhou problémovou oblastí je samotný dotazník. Při jeho tvorbě jsme sice vycházeli z poznatků teoretiků a zohlednili i různá doporučení sociologů, při zpracování jsme nakonec zjistili, že interpretovat jen číselné výsledky a neznat přitom osobní názory hodnotitelů je velmi obtížné. Příště bychom chtěli zamezit tomu, že někdo pouze označí konkrétní políčko a neví (přínejmenším nesdělí) proč.

Možná řešení:

- Větší provázanost uzavřených a otevřených otázek a větší prostor pro reakce respondentů. Hodnotitelé by museli udělený počet bodů alespoň stručně zdůvodnit. Zpracování takových dat by sice bylo pracnější a metodologicky náročnější, vstupní data by ale byla cennější. Respondenty z manipulace sice nepodezříváme, takové opatření by ale určitě zajistilo vyšší validitu dat.
- Strukturované rozhovory. Užitečné informace by nám přinesly také strukturované rozhovory, které jsme při stanovování metodologie ale zamítli s tím, že by byly pro všechny zúčastněné časově náročné a navíc by nemusely proběhnout vždy za úplně stejných podmínek, čemuž jsme se chtěli vyhnout.

3. Formulace otázek

Domníváme se, že jsme některé otázky mohli více specifikovat a jiné naopak trochu zobecnit – rušivost hezitačních zvuků a rušivost opakování jsme měli raději zkoumat samostatně, všechny komunikativní aspekty tlumočení naopak shrnout do jediné kategorie. O důvodech jsme se zmínili při vyhodnocování těchto jednotlivých kategorií.

4. Škála hodnocení

Většina teoretiků používala stupnici o čtyřech až sedmi bodech, v očekávání, že získáme přesnější data, jsme se rozhodli pro stupnici desetibodovou. Obávali jsme se, že nevýrazná diferencovanost by nedala respondentům možnost plně projevit míru souhlasu, navíc jsou tyto číselné výsledky snadno převoditelné na praktické procentuální údaje. Můžeme tak říct, že míra souhlasu nebo spokojenosti s danou otázkou byla např. 70 %. Šíře stupnice se podle našeho názoru osvědčila.

5. Pořadí přehrávání

Nepodařilo se nám zajistit úplně rovnoměrné a náhodné pořadí. V instrukcích jsme sice respondenty informovali o tom, že si mohou zvolit libovolné pořadí, v kontaktních dopisech na ně naléhali, aby nevybírali nutně pořadí A, B, C, přesto jsme rovnoměrného rozdělení mezi všech šest možností nedosáhli. Pořadí se ukázalo jako velmi významný faktor.

Možná řešení:

- Nejlepší způsob, jak zajistit naprostou náhodnost při přehrávání, je vytvořit takové softwarové řešení, které hodnotiteli nedá možnost výběru a samo automaticky zvolí pořadí. Pro toto softwarové řešení jsme se nerozhodli kvůli jeho vysoké ceně.
- Další možnost, jak tento problém obejít, je každému potenciálnímu hodnotiteli předepsat pořadí, v němž si nahrávky má pustit. Úplnou rovnoměrnost to však také nezaručuje, protože ne všichni oslovení respondenti dotazník nakonec vyplní. Navíc je to komplikované až téměř nemožné tehdy, jestliže autor projektu nemá na všechny hodnotitele kontakt a využívá některých osob jako prostředníků, jako jsme to dělali my.

4. ZÁVĚR

V této části už pouze stručně shrneme závěry z provedeného experimentu. Na rozdíl od předešlé části uvádíme pouze ta nejdůležitější „fakta“ a neopakujeme možné příčiny výsledků, které jsme získali empirickým šetřením.

Věříme, že pro níže uvedené závěry máme oporu v dotaznících a doufáme, že naše zjištění poslouží jako motivace pro další výzkumy a jako inspirace a poučení pro začínající tlumočníky, jejichž cílem je podávat výkony, s nimiž budou spokojeni i ti nejnáročnější klienti.

Závěry:

1. Hypotézu, že hodnocení tlumočnického výkonu různými skupinami příjemců se liší, jsme potvrdili u dvou zkoumaných kategorií – intonace a komunikativnosti. V obou případech byli tlumočníci mírnější / benevolentnější než právníci a / nebo klienti.
2. Pokud budeme srovnávat pouze klienty a právníky, musíme konstatovat, že jsme žádné rozdíly v hodnocení nezaznamenali. Srovnávali bychom tak hodnocení běžnými posluchači, mezi něž tlumočníci podle nás nepatří.
3. Pokud budeme srovnávat výsledky hodnocení za všechny kategorie dohromady, musíme hypotézu zamítnout.
4. Největší vliv na výsledek hodnocení má zřejmě individualita respondenta.
5. Bezproblémový přednes může vytvářet klamný dojem perfektního tlumočení.
6. Hezitační zvuky a jiné nedostatky v prezentaci zbytečně upozorňují posluchače na to, že tlumočník si není jist a / nebo nezvládá všechny aspekty tlumočení.
7. Hodnotitel nemusí mít jazykové vzdělání, aby rozpoznal jazykové chyby.
8. Pořadí, ve kterém si respondenti poslehnou jednotlivé nahrávky, má zřejmě vliv na výsledek hodnocení jednotlivých výkonů.
9. Respondenti, kteří jsou poměrně kritičtí v komentáři, nemusejí být nutně přísní v bodovém hodnocení.
10. Zainteresovanost respondenta na výzkumu a tématu tlumočení se zřejmě promítá do výsledků hodnocení.

5. SHRNUTÍ

Cílem této teoreticko-empirické práce je zjistit, jaké postoje zaujímají k tlumočnickým výkonům různé skupiny příjemců. V teoretické části shrnujeme závěry dosavadních výzkumů, jež provedli teoretikové jako Hildegund Bühlerová, Ingrid Kurzová, Andrzej Kopczynski, Peter Moser, Barbara Moser-Mercerová, Daniel Gile, Franz Pöchhacker a další. Z výsledků jejich prací vyplývá, že představy a požadavky ohledně tlumočení se mohou lišit podle toho, kdo je příjemcem daného tlumočení a jaké má vzdělání nebo povolání. Toto zjištění nás motivovalo k tomu, abychom experimentálně, na hodnocení konkrétních tlumočnických výkonů různými skupinami příjemců ověřili pravdivost výše uvedeného tvrzení – testovali jsme tedy hypotézu, že hodnocení tlumočnického výkonu různými skupinami příjemců se liší.

Za tímto účelem jsme dali třem probandům konsekutivně přetlumočit z angličtiny do češtiny asi osmiminutový projev, který následně hodnotili tři skupiny uživatelů (tlumočníci, právníci a pravidelní uživatelé tlumočnických služeb - zaměstnanci nadnárodních firem). Dotazníkovou metodou jsme se respondentů ptali, nakolik byli spokojeni s různými aspekty tlumočení.

Při vyhodnocování sebraných dat jsme zjistili, že rozdíly v hodnocení byly statisticky relevantní pouze ve dvou případech – u otázky komunikativnosti a intonace. Větší benevolenci (nebo spokojenost) projevovali vždy tlumočníci. Ve všech ostatních případech jsme museli hypotézu zamítnout. Nejdůležitějším zjištěním provedeného experimentu je značná individualita mezi hodnotiteli, která, jak se zdá, dělá z profesního zaměření a zkušenosti s tlumočením až druhořadé faktory.

6. SUMMARY

The objective of this theoretical-empirical thesis is to investigate the assessment of interpretation performances by various groups of recipients. In the theoretical part, we provide an overview of the research results achieved up-to-date by theoreticians such as Hildegund Bühler, Ingrid Kurz, Andrzej Kopczynski, Peter Moser, Barbara Moser-Mercer, Daniel Gile, Franz Pöchhacker etc. The research results suggest that users' expectations can differ depending on their experience, education and/or professional background.

This fact prompted us to test the validity of this assumption by having interpreters' performances assessed by various groups of users, the hypothesis being that different groups of users are likely to assess performance differently.

To verify the hypothesis, we recorded three interpreters, who consecutively interpreted an eight minute speech from English into Czech, and asked the three groups of users (interpreters, lawyers and regular users of interpreting services – employees of multinational companies) to rate the performance in questionnaires designed for the purpose of this experiment. Subjects were asked to evaluate different criteria.

Having processed the data collected in the questionnaires, we found that the differences were of statistical relevance in two categories only – communicative aspects of interpreting and intonation, with conference interpreters showing greater tolerance (higher satisfaction). In all the other criteria the hypothesis had to be rejected. The most interesting finding is the degree of individuality that seems to make factors such as professional background and experience less significant.

7. PŘÍLOHY

7.1. PŘÍLOHA Č. 1 - INSTRUKCE PRO PROBANDY

V Praze dne 26.3.07

Vážení,

dne 30. března 2007 se budete jako tlumočnice podílet na experimentu k diplomové práci (PTA). Ze zvukového nosiče pouze jedenkrát vyslechnete celkem **osmiminutový anglický projev**, který **konsektivně přetlumočíte do své mateřštiny**. Autorem výchozího projevu je zkušený řečník Roderick Jones, který pracuje jako tlumočnick v orgánech Evropské unie. Tématem jsou **autorská práva a soudní spory s nimi související**.

Vzhledem k tomu, že Roderick Jones nebude v době konání experimentu přítomen a zvukový záznam smíte vyslechnout pouze jedenkrát (tempo řečníka je poměrně rychlé), nelze si nepřesně zachycené, nejasné či chybějící úseky ověřit zpětným dotazem na řečníka. Proto doporučujeme se podrobně informovat o daném tématu a pečlivě si promyslet a připravit svůj tlumočnický zápis. Zápis však bude sloužit pouze pro Vaše potřeby, není předmětem zkoumání.

Během vlastního přetlumočení budete nahráváni na VHS/DVD kameru. Hodnotitelé tak budou mít možnost posoudit Váš výkon i na základě celkového působení. Během experimentu budou Vašimi posluchači autor projektu Libor Nekula a vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Rejšková. Práci s kamerou zajistí pan Tomáš Vrba z Laboratoře výpočetní techniky FF UK.

Místo a čas konání experimentu:

ÚTRL, Hyberská 3, Praha 1, učebna 104

Pátek 30. března 2007 od 8 do 9 hod

Dostavte se, prosím, několik minut před začátkem experimentu.

Přeji hodně zdaru a děkuji, že jste si našli čas! Libor Nekula

Autor projektu

7.2. PŘÍLOHA Č. 2 – INSTRUKCE PRO RESPONDENTY

Projekt k diplomové práci INSTRUKCE K VYPLŇOVÁNÍ DOTAZNÍKŮ

Vážení, dříve než si přehrajete jednotlivé ukázky tlumočení, přečtěte si, prosím, následující instrukce a informace o projektu.

Instrukce

Vaším úkolem je poslechnout si v libovolném pořadí (celkem šest možností: ABC, ACB, BCA, BAC, CAB, CBA) všechny tři nahrávky a ke každé z nich vyplnit příslušný dotazník. **Každou ukázkou tlumočení si pustíte pouze jedenkrát. Po přehrání vybrané ukázky otevřete a vyplňte správný dotazník (A, B, C), uložte jej do svého PC a poté pošlete mailem na adresu libor.nekula@seznam.cz**

Dotazníky se liší **v záhlaví a zápatí (A, B, C)**, aby bylo při zpracování zcela jasné, na kterého studenta-tlumočnicka se hodnocení vztahuje.

Naprostý souhlas s otázkou vyjádříte zaškrtnutím číslice 10 (resp. políčka před číslicí), naprostý nesouhlas pak zaškrtnutím číslice 1. Míra souhlasu stoupá zleva doprava. Označte vždy pouze jednu číslici! U vybraných otázek můžete počítačem rovnout vpisovat do zabarveného pole. V dotazníku je rovněž třeba označit, v jakém pořadí nahrávku posloucháte.

Všechny tři nahrávky trvají dohromady 17 minut. Přečtení instrukcí, přehrání ukázek tlumočení a vyplnění všech dotazníků by nemělo trvat déle než 30 minut.

Informace o projektu

Experiment proběhl v tlumočnické laboratoři Ústavu translatologie FF UK a má poskytnout empirický materiál pro zpracování diplomového úkolu. Experimentu se aktivně zúčastnil britský tlumočnick a zkušený řečník Roderick Jones a tři studenti tlumočení krátce před státní závěrečnou zkouškou. Roderick Jones nejprve poměrně rychlým tempem přednesl více než osmiminutový anglický projev na téma *Autorská*

práva a soudní spory s nimi spojené. Tento nijak nepřerušovaný projev jsme nahráli do počítače (jako zvukový záznam ve formátu MP3) a v jiný den použili jako výchozí projev k přetlumočení.

Každý student-tlumočník si samostatně a pouze jedenkrát vyslechl ze zvukového nosiče celý a nijak nepřerušovaný anglický projev a poté byl požádán o konsekutivní přetlumočení (tzn. následné tlumočení; vzhledem k nepřítomnosti řečníka při tlumočení bez možnosti dotazů). Studenti-tlumočníci směli používat jako oporu paměti tlumočnickou notaci, tedy zápis. Týden před nahráváním obdrželi písemnou informaci o tématu, časové náročnosti, typu a směru tlumočení. Experiment proběhl za přítomnosti dvou autentických posluchačů a vzhledem k celkovým podmínkám, za kterých se tento experiment uskutečnil, ho lze považovat za srovnatelný s tlumočením v reálných podmínkách na tlumočnickém trhu.

Jednotlivé výkony byly nahrány na videokameru a zpracovány ve formátu DVD. Ukázky tlumočení lze přehrát ve stolním DVD přehrávači i na osobním PC nebo přímo stáhnout z internetové stránky, jejíž adresu jste obdrželi v kontaktním emailu.

Cílem experimentu je mimo jiné zkoumat důvěru v tlumočníky (viz dotazník) – proto jsme se rozhodli neposkytnout nikomu z hodnotitelů původní anglickou nahrávku a nechat každého z Vás vycházet pouze z českého přetlumočení, jako byste byli autentickými klienty, kteří neznají jazyk originálu a objednali si tak služby tlumočníka.

V případě dotazů nebo jakýchkoliv potíží při přehrání ukázek a vyplňování dotazníků jsem k dispozici na emailové adrese libor.nekula@seznam.cz.

Děkuji Vám za Váš čas a ochotu.

Libor Nekula, autor projektu.

7.3. PŘÍLOHA Č. 3 – PŘEPIS ORIGINÁLU

Roderick JONES, 15.3.2007 (8min 25s)

Chairman, ladies and gentlemen, as we know the Czech Republic joined the European Union in 2004 along with a whole group of other countries and the Czech Republic now has achieved a kind of first amongst those countries but it's a first I think that the country could have done without. Because amongst the countries which joined in 2004 it is the first one where there has been a preliminary ruling handed down by the Court of Justice of the European Communities which basically declares that the legislation in the Czech republic at the moment is not compatible with Community Law and therefore that the Czech republic needs to change its legislation. So I say that is a kind of feat that the Czech Republic would rather not have achieved. First of all, what is a preliminary ruling? A preliminary ruling is a ruling handed down by the Court of Justice when a national court in one of the member states applies to it for an interpretation of Community Law. The national court is hearing a case, that case concerns a matter that which might fall under Community Law and when the National court says, well, we really need an interpretation from the highest judicial authority in the European Communities in order to be able to make our own decision in this specific case. And that is why the ruling is called a preliminary ruling. It is because the court provides its interpretation of Community Law but it does not rule directly on the specific case which is being heard in the national court. The national court then has to use the information it has received from the Court of Justice of the European Communities in Luxembourg in order to arrive at its own final position on a specific case. And what actually happened in this case? It was a case which concerned the payment of royalties for playing recorded music in public places. The general rule which applies is that if there is a recording of music and it is being played not in somebody's home, in a private location, then the people who play that music publicly, owe royalties to the composers of the music and to the performers of the music, depending on who holds the royalties to that particular performance. Now that basic rule applied in the Czech Republic, that is the rule that if you play music publicly, you pay royalties. However, in February of 2005, so that is after the Czech Republic joined the European Union, the Czech Republic decided to change its legislation on one

point and that concerned the playing of such music in hotel accommodation. The argument used to change the legislation was as following: if you are in a hotel bedroom, it is as if you were in your own home. You are in a private location, this is not a public place, for example it is generally accepted that the police can not enter into a hotel room where somebody is staying without having the due authorisation to enter that hotel room, conceivably without having a warrant to enter and search. And therefore by analogy the argument was used that, as it is like a private place, well then, there should be no royalties paid for playing music in hotel bedrooms. The real reason for the change in the law, however, was that this meant a considerable financial saving for people who owned and operated hotels. It was really all about money. And this law, or rather the amendment to the law, came about very much under pressure from the lobby of the hotel industry. However, there is another side to the coin and that is the holders of author's rights, those who would get the royalties if they were due. They obviously on the other hand were losing money because of the change in the law and they were very unhappy about it. So they immediately brought a legal action, saying that their rights were not being properly respected. But how could they do that if the Czech law said explicitly that royalties aren't due if music is played through recording equipment in hotel bedrooms. Their argument was that the Czech Republic has various international obligations that there are international rules concerning the payment of royalties and that there are obligations under the legislation of the European Communities concerning these matters. And it was on that basis that they brought an action to a Czech national court. They brought an action to a Czech national court because Community law is binding and directly applicable in the member states and therefore they could fall back on that Community law to bring an action to a national court. The Czech court then did the obvious thing and referred the matter to Luxembourg, that is to the court of Justice of the European Communities. Now, the position of the Court of Justice was rather a foregone conclusion because all legal experts agreed that when the Czech Republic changed its law in February 2005, indeed, it was acting in a way which was counter to a whole range of international commitments and obligations of the Czech republic and that it was in conflict with Community law. So, really the ruling which has now been handed down by the court is anything but a surprise. In conclusion, one very interesting point now as to how the law is going to be applied in the coming months. The Czech Republic has to change its law now so that it

is again brought back into conformance with the Community legislation. But what is the exact legal legislation in the meantime? Because you can't just change a law like that over night, it would probably take a few months for this to get through Parliament. The situation is that the Czech law still exists but it is quite simply not applicable. It is irrelevant, because the principle of a) direct applicability of the Community law applies, and b) the principle of the primacy of Community law over national law also applies. And it is considered that this directly applicable Community law which holds primacy is the law which now already applies in the Czech Republic. So in the interim period, whilst the Czech Republic is actually changing its law, the people who brought the action for loss of copyright have already won and in practice hotels already have to start applying, already have to start paying royalties if they play recorded music in hotel bedrooms. Thank you.

7.4. PŘÍLOHA Č. 4 – PŘEPISY TLUMOČNICKÝCH VÝKONŮ

Tyto přepisy jsou pouze grafickým záznamem přetlumočení a nijak neodrážejí intonační nebo fonologické vlastnosti projevů. Z interpunkce jsme používali pouze (...) pro nedokončené věty nebo delší odmlky a (.) jako symbol nového syntaktického a myšlenkového celku, kdy jsme se domnívali, že tlumočnick ukončil větu a začal novou.

TLUMOČNÍK A – čas 05:16

Dámy a pánové jak jistě víte Česká republika vstoupila do Evropské unie v roce 2004 se skupinou dalších zemí. V současné době se Česká republika stala první mezi těmito zeměmi ale možná by pro ni bylo lepší kdyby se první nestala. Je totiž první zemí pro kterou vyslovil Evropský soudní dvůr předběžné řízení a Česká republika v tomto předběžném řízení prohrála. Evropský soudní dvůr rozhodl že legislativa České republiky není kompatibilní s evropskou legislativou a tak Česká republika svoji legislativu musí změnit. Co ale vlastně znamená toto předběžné řízení? Předběžné řízení vydává Evropský soudní dvůr a je to ... Evropský soudní dvůr je instance která neaplikuje právo Evropské unie ale která ho interpretuje. Národní soudy se mohou k Evropskému soudnímu dvoru obracet a za účelem aby interpretovalo...aby tento soud interpretoval právo. Důležité je aby ...pokud tedy se před národní soud dostane nějaké/ý případ ve kterém si není národní soud jistý jak má rozhodnout může se odvolat na evropský soud a požádat ho o interpretaci daného případu. Evropský soudní dvůr potom rozhodne a národní soud musí rozhodnout v případě na základě této interpretace. V současné době v případě o kterém hovořím se jednalo o placení tantiém autorům nahrávek hudby. V České republice dříve platilo že pokud si přehráváte hudbu doma potom za ni platit nemusíte ale pokud hudbu přehráváte na veřejnosti potom ano. Tantiémy se platí buď skladateli anebo interpretovi podle toho kdo má vlastnická práva. To platilo v České republice až do února roku 2005 tedy až do doby po vstupu do Evropské unie a tehdy Česká republika změnila své zákony především v oblasti hraní hudby v hotelových pokojích. Hlavním argumentem bylo že pokud se hudba hraje v hotelových pokojích eh potom se přehrává soukromě protože hotelový pokoj je jakýmsi soukromým prostorem. Také když např. policie má...nemá právo prozkoumat hotelový pokoj kde někdo bydlí v případě že nemá soudní povolení příkaz k prohlídce. Analogicky se tak argumentovalo že hotelový pokoj je soukromé místo a tudíž za přehrávání hudby v hotelových pokojích se nemají platit tantiémy. To samozřejmě

znamenal velké úspory pro majitele hotelů a celá tato kauza je vlastně o penězích. Když zákon procházel parlamentem dostal se pod velký tlak ze strany hotelové lobby. Existuje zde však také druhá strana mince a na druhé straně stojí autoři nahrávek kteří samozřejmě v důsledku tohoto zákona přicházejí o peníze. Tito autoři se rozhodli podat žalobu k národnímu soudu v České republice za to že české právo není v souladu s mezinárodním právem především potom s právem Evropské unie. Tento národní soud samozřejmě rozhodl podle očekávání a obrátil se na Evropský soudní dvůr proto aby Evropský soudní dvůr interpretoval právo Evropských společenství. Evropský soudní dvůr a jeho experti jednoznačně rozhodli že Česká republika udělala krok který neodpovídal legislativě Evropské unie když změnila ten zákon. Toto rozhodnutí Evropského soudního dvora není žádným překvapením. Na závěr bych možná ještě řekl jak bude situace vypadat v následujících měsících. Česká republika je povinna změnit dané právo ale to samozřejmě bude trvat několik měsíců než právo projde parlamentem. Situace mezitím je taková že daný zákon existuje ale není aplikovatelný. Je to především v souvislosti s principem který tvrdí že evropské právo je nadřazené národnímu právu. V mezidobí než dojde ke změně zákona bude platit že lidé kteří žalovali tedy autoři vyhráli a to znamená že majitelé hotelů budou muset platit tantiémy za to když hrají hudbu v hotelových pokojích. Děkuji.

TLUMOČNÍK B – čas 06:51

Dámy a pánové jak jistě víte Česká republika přistoupila k Evropské unii v roce 2004 a byla jednou ze skupiny zemí které ve stejném roce k Evropské unii přistoupily. A nyní mezi těmito zeměmi Česká republika drží jedno prvenství ale zřejmě to nebude prvenství na které bude nějak zvláště hrdá. Česká republika se stala totiž první zemí proti níž bylo přijato předběžné rozhodnutí proti níž Evropský soudní dvůr přijal předběžné rozhodnutí a v němž tento soudní dvůr tvrdí že legislativa České republiky není v souladu s evropskou legislativou a proto se musí v tom ohledu nebo v té části kde je není kompatibilní změnit. Proto tedy říkám nebo tvrdím že toto prvenství není dobré není nic na co bychom měli být hrdí. Za prvé si v této souvislosti se musíme zeptat co to vlastně znamená to předběžné rozhodnutí. Vlastně soudní Evropský soudní dvůr toto předběžné rozhodnutí přijímá na základě požadavku národního soudu členského státu a který se na něj obrátí s žádostí o interpretaci o interpretaci evropské legislativy. Když národní soud řeší se zabývá nějakou žalobou a zjistí že potřebuje int...potřebuje

interpretovat určitou část evropské legislativy obrátí se na nejvyšší možnou instanci což je v tuto tomto případě Evropský soudní dvůr. V tomto předběžném rozhodnutí Evropský soudní dvůr pouze interpretuje určitou část evropské legislativy to znamená že nevynáší vlastní nálezení nebo vlastní soudní rozhodnutí a je pak na národním znova na soudu aby to konečné rozhodnutí vynesl. O co tedy v tomto konkrétním případě šlo? Šlo o platbu autorských poplatků za reprodukci hudebních nahrávek na veřejnosti. Obecné pravidlo v tomto směru zní že pokud někdo vlastně reprodukuje hudební nahrávku na veřejnosti je povinen zaplatit autorovi hudby nebo interpretovi autorský poplatek podle toho kdo je vlastně držitelem autorského práva k dané nahrávce. Avšak v únoru roku 2005 což znamená po přistoupení České republiky k Evropské unii se Česká republika rozhodla této části svou platnou legislativu změnit a udělila výjimku z tohoto pravidla hotelovým provozům. Argumentem pro tuto změnu bylo že když je návštěvník hotelu na svém pokoji tak je to vlastně srovnatelné s tím jako kdyby byl doma. Vlastně že ten hotelový pokoj není veřejným ale soukromým prostorem. Např. policie nesmí bez soudního příkazu vstoupit do hotelového pokoje a prohledat jej. Takže podobně vlastně k tomu přistoupili čeští zákonodárci když tvrdili že reprodukce hudebních nahrávek v hotelovém pokoji vlastně není veřejnou reprodukcí. Skutečným důvodem však ... skutečný důvod je však trochu jiný – jde samozřejmě o peníze. Tento tato změna zákona přinesla velké úspory provozovatelům a vlastníkům hotelových zařízení. A zákon ... říká se že zákon byl přijat na základě tlaku z eh hoteliérské lobby. Ale musíme vidět i druhou stranu mince v tomto případě a tím jsou držitelé autorských práv k nahrávkám. Ty samozřejmě na základě změny tohoto zákona přišli o finanční prostředky a okamžitě reagovali tím že podali žalobu na ochranu svých práv. Ale jak vlastně bude máte koncipovat takovou žalobu když zákon platný zákon jasně konkrétně stanoví že nemáte nárok na žádná/é autorské poplatky. Argumentem držitelů autorských práv bylo že Česká republika je vázána zahraničními smlouvami a také legislativou k Evropské unii a proto žaloba podaná k soudu v České republice byla založena na tvrzení že Česká republika je vázána legislativou Evropských společenství a vlastně tím že došlo ke změně zákona...se...vlastně porušila Česká republika své závazky mezinárodní závazky. česká ... Soud v České republice postoupil tento případ postoupil soudnímu dvoru v Lucembursku a požádal jej o interpretaci legislativy. A stanovisko soudního dvora bylo vcelku jasné – změna platné legislativy v České republice jak jsem říkal v únoru 2005 byla znamenala porušení mezinárodních smluv České republiky

a představovala a... byla v rozporu se zákony Evropských společenství. Toto rozhodnutí popravdě nebylo žádným překvapením ale otázka nyní je co se bude dít. Protože Česká republika musí na základě předběžného rozhodnutí změnit své zákony tak aby byly v souladu se zákony Evropských společenství. Ale ... ten zákon se nemůže přijmout ... hned takže co se bude dít do té doby než bude zákon přijat. Protože máme zde situaci kdy máme platný zákon který ovšem nemůže být uplatňován. ...vlastně odpovědí je že zde máme i princip přednosti nebo princip superiority zákonů legislativy Evropských společenství který tento princip je uplatňován i v České republice. Takže dá se říct že již teď žalobci v daném případě vyhráli protože hoteliéři nyní musí i za reprodukci hudebních nahrávek musí za reprodukci hudebních nahrávek na hotelových pokojích platit již teď.

TLUMOČNÍK C – čas 05:39

Dámy a pánové Česká republika vstoupila v roce 2004 do EU spolu se skupinou dalších zemí. Česká republika teď má první místo mezi těmito zeměmi ale je to to o čem chci mluvit je první místo z jednoho hlediska je na prvním místě nebo je první země která obdržela takzvané předběžné rozhodnutí Evropského soudního dvora. Legislativa České republiky byla shledána v jistém ohledu nekompatibilní s legislativou Evropské unie a je tedy potřeba tento jistý ohled změnit. Co je vlastně toto předběžné opatření nebo předběžné rozhodnutí. Je to verdikt nebo rozhodnutí Evropského soudního dvora kde vlastně v případě který projednávala národní soud v tomto případě tedy český a bylo rozhodnuto že tento jistý případ nebo soudní spor by mohl spadat pod kompetence evropské legislativy. Bylo tedy potřeba aby Evropský soudní dvůr podal určité rozhodnutí ovšem toto rozhodnutí není závazné a to samotné rozhodnutí potom je přímo na národním soudu. Rozhodnutí Evropského soudního dvora v Lucemburku tedy má nemá závazný charakter je to vyslovení názoru. Konkrétně se jednalo o platbu poplatků které vyplývají z autorských práv a to za produkování hudby na ve veřejných prostorech. Podle zákona pokud někdo si pouští hudbu v prostoru domova kde vlastně je soukromý prostor nemusí platit žádné poplatky. Ovšem tyto poplatky již platit musí pokud bude chtít produkovat hudbu na veřejných prostorách jsou to poplatky které potom půjdou k autorům této hudby a k jejich interpretům. Toto je základní pravidlo které platilo i v České republice ovšem v únoru 2005 se jedna věc změnila a zdůrazňují že to bylo vlastně již po vstupu České republiky do Evropské unie. Co se změnilo tedy

v české legislativě bylo že pokud někdo přehrával nebo pouštěl hudbu v prostotu hotelů a jiných ubytovacích zařízení byla zde výjimka a nemusel tyto poplatky platit...vypadá to možná zvláště ale ten argument zněl následovně: pokud pouštíte hudbu někomu do ložnice hotelu je to vlastně soukromý prostor. Analogický argument k tomu byl že např. policie také není oprávněna vstoupit do soukromého ubytování pokud nemá vyloženě oprávnění a povolení vstupu a prohlídky. Čili ložnice nebo soukromé prostory ubytování byly považovány za soukromé i pro tento případ i pro přehrávání hudby. Proč došlo k této změně a proč vlastně byla tato legislativní změna schválena. Bylo to především na silný nátlak lobbyistické skupiny hoteliérů a vlastníků hotelů kteří tímto podstatným způsobem mohli ušetřit peníze. Ovšem druhou stránkou mince jsou ti kteří mají autorská práva k této hudbě ti zase na druhou stranu tímto rozhodnutím nebo touto novou legislativou o peníze přišli. Proto se rozhodli podat žalobu na omezení svých autorských práv. Jaké k tomu měli argumenty nebo z čeho vycházeli? Pokud české právo stanoví že se nemusí platit poplatky v těchto případech v hotelích, tak potom vlastně toto rozhodnutí nebo tato tento aspekt české legislativy jde proti závazkům které má Česká republika mezinárodně i proti právům a legislativě která platí v rámci Evropské unie a na základě toho vlastně tedy podali žalobu u českého národního soudu protože právo Evropské unie je ze zákona nebo je stanovené že je přímo aplikovatelné v legislativách jednotlivých členských zemích. České soudy tedy předali tento případ do Luxemburku neboť se jednalo o případ relevantní pro Evropskou unii. A experti u Evropského soudního dvora rozhodli že změna ke které došlo v české legislativě v roce 2005 je v rozporu s komunitním právem. Je zde jeden zajímavý bod – Česká republika tedy musí změnit tuto legislativní změnu tak aby byla v souladu s právem Evropské unie ale otázku zůstává co v tom mezitím protože změnit legislativu jistě bude trvat několik měsíců než změna bude projednána a schválena parlamentem. Čili právo zde existuje ale není aplikovatelné – rozpor nastává protože a) evropské právo je přímo aplikovatelné v jednotlivých členských zemích jak již bylo řečeno a má přednost před přednost před národní legislativou před národními zákony. Čili mezitím máme situaci kdy ti lidé kteří podali žalobu kvůli porušení autorských práv vlastně ji už vyhráli ale zatím není vyřešená ta praktická stránka věci ale podle rozhodnutí které tedy je závěrečné tak hoteliéři a majitelé hotelů budou muset platit poplatky pokud budou chtít přehrávat hudbu v ložnicích a soukromých prostorech ubytování. Děkuji vám za pozornost.

7.5. PŘÍLOHA Č. 5 – DOTAZNÍK

(Dotazníky se lišily pouze označením A, B, C; poznámka autora)

Hodnotitel je vzdělán jako Právník
 Tlumočnick
 Jinak

Hodnotitel je muž Datum hodnocení:
 žena

Přečetl jste si instrukce? ano
 ne

Tuto nahrávku A poslouchám jako 1. 2. 3. v pořadí.

Naprostý souhlas vyjádříte zaškrtnutím číslice 10, naprostý nesouhlas pak zaškrtnutím číslice 1. Míra souhlasu stoupá zleva doprava. Vždy označte pouze jednu číslici.

1. Obstál by podle Vás přednes tlumočnicka jako původně český projev?
– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +
2. Byla podle Vás obsahově-logická výstavba přednesu v pořádku?
– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +
3. Formuloval tlumočnick myšlenku tak, že jste přednesu beze zbytku porozuměli?
– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +
4. Vyjadřoval se tlumočnick správně a hezky česky?
– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

Pokud jste narazili na některá méně srozumitelná místa, uveďte, prosím, příklady:

5. Byli jste spokojeni s -
⇒ Intonací tlumočnicka
– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

⇒ Tempem řeči

– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

6. Považujete míru váhavosti, opakování a množství hezitačních zvuků (ehm...) za nerušivou?

– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

7. Přišlo Vám tlumočení dostatečně komunikativní?

⇒ Oční kontakt

– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

⇒ Gestikulace

– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

⇒ Mimika

– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

⇒ Práce s poznámkovým blokem

– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

⇒ Celkově

– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

8. Myslíte, že přetlumočení bylo ve vztahu k originálu věrné a přesné?

– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

9. Důvěřujete tomuto tlumočnickovi? Objednal byste si ho k tlumočení?

– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

10. Používal podle Vás tlumočnick správnou terminologii?

– 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 +

11. S čím konkrétně jste byl/nebyl spokojen?

12. Je něco, co byste tomuto tlumočnickovi doporučil, co byste obecně nejvíce uvítal?

Děkuji za Váš čas. Autor projektu.

8. BIBLIOGRAFIE

ALESSANDRINI, M. S. Translating numbers in consecutive interpretation: an experimental study. *The Interpreter's Newsletter*. 1990, no. 3, s. 77 – 80.

ALTMAN, J. What helps effective communication? Some interpreters' views. *The Interpreter's Newsletter*. 1990, no. 3, s. 23 – 32.

BURIÁNEK, J. *Metody a techniky sociologického výzkumu I*. 1. vydání. Praha: SPN, 1982.

BÜHLER, H. Linguistic (semantic) and extra-linguistic (pragmatic) criteria for the evaluation of conference interpretation and interpreters. *Multilingua*. 1986, vol. 5, no. 4, s. 231 – 235.

COLLADOS AÍS, Á. Quality Assessment in Simultaneous Interpreting. In Pöchhacker, F and Schlesinger, M. (eds.). *The Interpreting Studies leader*, London; New York: Routledge, 2002, s. 327-336.

De BEAUGRANDE, R.A; DRESSLER, W.U. *Introduction to Text Linguistics*. New York: Longman, 1981.

GILE, D. L'évaluation de la qualité de l'interprétation par les délégués: une étude de cas. *The Interpreter's Newsletter*. 1990, no. 3, s. 66 – 71.

GILE, D. Fidelity Assessment in Consecutive Interpretation: An Experiment. *Target*. 1995a, vol. 7, no. 1, s. 151 – 164.

GILE, D. La qualité en interprétation de conférence. In *Regards sur la recherche en interprétation de conférence*. Lille: Presses Universitaires, 1995b, s. 143-166.

KAHANE, E. 2000. (cit. 2007-08-15): Thoughts on the Quality of Interpretation, [online], dostupný z www: <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/page197.htm>.

KOPCZYNSKI, A. *Conference Interpreting. Some Linguistic and Communicative Problems*. 1. wyd. Poznań: UAM, 1980.

KOPCZYNSKI, A. Quality in Conference Interpreting: Some Pragmatic Problems. In Lambert, S. and Moser-Mercer (Eds). *Bridging the Gap: Empirical Research in Simultaneous Interpretation*. Amsterdam (Philadelphia): John Benjamins, 1994, s. 189-198.

KURZ, I. Conference Interpreting: Quality in the Ears of the User. *Meta*, 2001, vol. 46, no. 2, s. 394-409.

KURZ, I. Conference Interpretation: Expectations of Different User Groups. In Pöchhacker, F. and Schlesinger, M. (eds.). *The Interpreting Studies Leader*. London; New York: Routledge, 2002, s. 314 – 324.

LAMBERT, S.; MOSER-MERCER, B. (eds.). *Bridging the Gap: Empirical Research in Simultaneous Interpretation*. Amsterdam (Philadelphia): John Benjamins, 1994.

KONDO, M. What conference interpreters should not be expected to do. *The Interpreter's Newsletter*. 1990, no. 3, s. 59 – 65.

MARRONE, S. Quality: A Shared Objective. *The Interpreters' Newsletter*. 1993, no. 5, s. 35 – 41.

MERLINI, R. Interpret – Consecutive Interpretation Module. *The Interpreter's Newsletter*. 1996, no. 7, s. 31 – 41.

MOSER, P. Expectations of Users of Conference Interpreting. *Interpreting*, 1996, vol. 1, no. 2, s. 145 – 178.

MOSER, P. 1995. (cit. 2007-08-15): Survey on Expectations of Users of Conference Interpretation, [online], dostupný z www: <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/article525>.

MOSER-MERCER, B. Quality in Interpreting: Some Methodological Issues. *The Interpreters' Newsletter*. 1996, no. 7, s. 43 – 55.

NG, B. C. End Users' Subjective Reaction to the Performance of Student Interpreters. *The Interpreters' Newsletter*. 1992, no. 1, s. 35 – 41.

NICHOLSON, N. S. The Constructive Criticism Model. *The Interpreter's Newsletter*. 1993, no. 5, s. 60 – 67.

PÖCHHACKER, F. Quality assurance in simultaneous interpreting. In DOLLERUP, C., LINDEGAARD, A. (ed.), *Teaching translating and interpreting 2, insights, aims, visions*. Amsterdam (Philadelphia): John Benjamins, 1994, s. 232-242.

PÖCHHACKER, F. „Those Who Do...“. A Profile of Research(ers) in Interpreting. *Target*. 1995a, vol. 7, no. 1, s. 47 – 64.

PÖCHHACKER, F. Writings and Research on Interpreting: A Bibliographic Analysis. *The Interpreters' Newsletter*. 1995b, no. 6, s. 17 – 32.

PÖCHHACKER, F. Quality Assessment in Conference and Community Interpreting. *Meta*. 2001, vol. 46, no. 2, s. 410 – 425.

RICCARDI, A. Die Bewertung von Dolmetschleistungen während der Ausbildung und in der Praxis. In KELLETTAT, A. *Dolmetschen Beiträge aus Forschung, Lehre und Praxis*. 2001, s. 267 - 277.

RICCARDI, A. Interpreting research: Descriptive aspects and methodological proposals. In VIEZZI, M. GARZONE, G. *Interpreting in the 21st century*. 2002, s. 15 - 27.

SCHLESINGER, M. Quality in Simultaneous Interpreting, In Gambie, Y., Gile, D. and Taylor, (eds.). *Conference Interpreting: Current Trends in Research*. Amsterdam (Philadelphia): John Benjamins, 1997, s. 123 – 131.

VOŘECHOVSKÁ, J. *Srovnání recepce simultánně tlumočených projevů a projevů původně českých*. Praha, 2005, 149 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce J. Rejšková.

ZAUBERGA, I. Variables in Quality Assessment. In Kelletat, A. *Dolmetschen: Beiträge aus Forschung, Lehre und Praxis*. 2001, s. 279 – 285.